

markсист teori 57

ISSN: 2757-8151

Temmuz-Ağustos 2023 ❖ 15 TL

Devrimci eleştiri, pratik özeleştirme,
yeniden yapılanma ve cepheleşme
Füruzan Ege

Seçimler Kürtler ve Kuzey Kürdistan
Arîn Çîya

Yaşam ve özgürlük için kadın devrimi
- Sempozyum Değerlendirmesi
Liyan Aspir

Mülteciler ve komünist tutum
Ziya Ulusoy

Ne oldu ve ne eksikti:
21 Mayıs'taki parlamento seçimleri

Savaşı metalaştırmak:
Ukrayna ve ötesinde
felaket kapitalizminin
ekonomi politiği
Nela Porobić

Üretken yapay zekayı
kurumsal faşist bir silah
olarak anlamak üzerine
PJ James

Richard Lewontin, diyalektik
materyalizm, evrimsel
biyoloji ve Marksizm
Erik I. Svensson

Marksist Teori

57

Temmuz-Ağustos
2023

Daima Marksist Teori - Yaygın Süreli Yayın

Varyos Gazete Dergi adına Yazı İşleri Müdürü: Tülin Gür

Yönetim Yeri: Aksaray Mah. Müezzın Sok. İlhan Apt. No: 12/1 D:7 Fatih/İSTANBUL

Tel: (0212) 529 15 94 **Faks:** (0212) 529 06 75

Web Sitesi: www.marksistteori5.org

Baskı: Ceylan Matbaacılık Tel: (0212) 613 10 79

Abonelik: Yıllık 80 TL (Hapishaneler için yıllık abone ücreti: 20 TL)

Posta Çeki Hesap No: Varyos Gazete Dergi 17629956

Türkiye İş Bankası IBAN: TR 83 0006 0011 1220 4668 71

İçindekiler

- 7** | Devrimci eleştiri, pratik özeleştiri,
yeniden yapılanma ve cepheleşme
Füruzan Ege
- 21** | Seçimler Kürtler ve Kuzey Kürdistan
Arin Çiya
- 29** | Yaşam ve özgürlük için kadın devrimi
- Sempozyum Değerlendirmesi
Liyan Aspir
- 37** | Mülteciler ve komünist tutum
Ziya Ulusoy
- 45** | Ne oldu ve ne eksikti:
21 Mayıs'taki parlamento seçimleri
- 55** | Savaşı metalaştırmak: Ukrayna ve ötesinde felaket
kapitalizminin ekonomi politiği
Nela Porobić
- 71** | Üretken yapay zekayı kurumsal faşist bir silah olarak
anlamak üzerine
PJ James
- 81** | Richard Lewontin, diyalektik materyalizm, evrimsel biy-
oloji ve Marksizm
Erik I. Svensson

Devrimci eleştiri, pratik özeleştiri, yeni den yapılanma ve cepheleşme

Füruzan Ege

KÖH'ün Kürt sorununa dair politikalarındaki gerilemelerin, yetmezliklerin sorumlusu sosyalist örgütler, hareketler olmadığı gibi, sosyalist mücadelenin zayıflığının, toplumsallaşamamasının sorumlusu da KÖH değildir. Bu iki kutuplu yanlış okumaların, faşist rejimin Kürt hareketini tecrit ve birleşik cepheyi tasfiye politikasına hizmet etmekten başka bir işlevi yoktur.

2023 cumhurbaşkanlığı ve parlamento seçimlerinin ideolojik netlik, tutarlı siyasi mücadele ve örgütlülük olmadan bir imkana dönüşmeyeceği sonucu, eleştirel tartışmaların, özeleştirilerin ve yol arayışlarının konusu olarak gündemdeki yerini koruyor.

Birleşik demokratik cephemiz HDP/Yeşil Sol Parti ile Emek ve Özgürlük İttifakı (EÖİ) bileşenleri başta olmak üzere emekçi sol hareketin temel bölükleri, cumhurbaşkanlığı seçimlerinde Millet İttifakı (Mİ) ve Kemal Kılıçdaroğlu'nu desteklemek yolundan ilk turda işin bitirilebileceği taktiğinde buluşup, içeriksiz bir Erdoğan karşıtlığına indirgenmiş bir söylem ve genel bir seçim çalışmasıyla kendini sınırlandırdı. Seçimlerin devrimci siyasetin merkezinde konumlandırılmasına itiraz eden, ezilenlerin bağımsız siyasal hattının kurulması adına kendi cumhurbaş-

kanı adayını çıkarmaktan, faşizme karşı örgütlenmek ve mücadeleyi sokakta büyütme söz eden Ezilenlerin Sosyalist Partisi (ESP), Birleşik Mücadele Güçleri'nin (BMG) bileşenlerinden birkaç devrimci örgüt açısından ise pratik bir siyasal hat kurulamadı. Bu tabloda emekçi halkımızın geniş kesimleri ve direnişçi, mücadeleciler dinamikler açısından seçimler değişimin tek imkanına dönüştürüldü ve burjuva restorasyoncu Mİ ve aday Kılıçdaroğlu kurtarıcı olarak devrimci demokratik mücadelenin de merkezine yerleşti.

Faşizme karşı mücadele Erdoğan'ı göndermeye, birleşik mücadele ve ittifak konuları Erdoğan karşıtlarının birliğine indirgendi, mücadeleciler kitleler ise seçmenleştirildi. Böylece seçim sonuçları birleşik mücadele ve emekçi sol hareket açısından sayısal verilerden daha büyük bir durum yarattı. Bu 14-28 Mayıs günlerinde

oluşmuş bir durum değil. 2015 yılından bu yana sürdürülen çöktürme planının tasfiyeci kuşatması altında yürütülen siyasi savaşımın içinde oluşmuş bir ideolojik kanama hali. Bu ideolojik kanama halinde; emekçi solun kitlelerden kopukluğu, örgütlenme krizi, siyasi hattını işçi sınıfı ve ezilenlerin mücadelesinden giderek ayırıştırıp, yaşam tarzı, kültürel kutuplaşma üzerinden şekillenen, antifaşist içeriği silikleştirilmiş, temel sorunların demokratik, özgürlükçü çözümünden uzaklaştırılmış genel bir Erdoğan karşıtlığına ve geleneksel seçmen davranışı üzerine oturtmasının birikimi var.

Tablo ağır. Şimdi özeleştirme ve halklarımıza hesap verme zamanı. HDP ve Yeşil Sol Parti, merkezi organlarından başlamak üzere tartışmalarını kongre programına bağlı olarak sürdürüyor. EÖİ bu kapsamda ilk değerlendirmesini yapmış oldu. Tek tek bileşen ve ittifak güçleri sonuçlar bağlamında muhasebelerini yapıyor.

Hayal kırıklığı ve umutsuzluk içine düşmeden, yenilgi ruh haline kapılmadan, etkin eleştiri ve özeleştirme temelinde bu süreci ilerletmek her

politik öznenin görevi. Kendi gücüne güven ve ideolojik yenilenme ancak bu yoldan yeniden inşa edilebilir. Eleştiride genellemecilikten, özeleştirmede soyutluktan çıkmak, sorunun temeline inen bir yüzleşme içine girmek sürece yanıt olabilecek tek yol.

“Üçüncü cephe”yi nerede zayıflattık, nereden güçlendireceğiz?

Üçüncü cephenin en önemli bileşeni HDP/Yeşil Sol Parti’nin yapacağı süreç muhasebesi ve çıkaracağı sonuçlar, yeni mücadele dönemi açısından kritik bir önem taşıyor. Seçim taktiğini ve sonuçlarını ortaya çıkaran tabloyu seçim öncesi süreçlerle birlikte ele almaya ve nedenlerini oralarda aramaya odaklanmak gerekiyor. Sürecin henüz başında cereyan eden, tutsak eski HDP Eş Genel Başkanı Selahattin Demirtaş’ın bir eleştiri metniyle aktif siyaseti bıraktığını açıklaması ile HDP Eş Genel Başkanı Pervin Buldan’ın hedef tahtasına oturtulmasını burjuva ve popülist siyaset tarzının ve parlamentarizmin saflarımızda yarattığı erozyonun yansımaları olarak gör-

mek, tartışmaları kişilere indirgeme zaafına kapılmadan HDP'nin programı ve üçüncü cephe çizgisi temelinde sorgulamalara odaklanmayı başarmak gerekiyor. Seçim zemininde, işçi sınıfı ve ezilenlerin mücadelesinin bağımsız gücünü ve taktiğini inşa etmek, egemen sınıfın Cumhuriyet ve Millet İttifakı şeklinde ayrıışan iki blokundan faşist Cumhuriyet İttifakı'na karşı ve fakat Millet İttifakı'na da yedeklenmeden üçüncü bir cephe olarak çıkmak taktiksel bir durumdan öte, HDP programının ve örgütsel varlığının gereği idi. Türkiye ve

ziran-1 Kasım seçimleri aralığındaki kitle mücadelesini en geriye çeken siyasal pasifizizm, meşruiyeti olmayan geçici seçim hükümetine bakan verme gibi tutumlar, HDP'yi, halkçı, demokratik iktidar odaklı toplumsal muhalefet gücünden sivil toplumcu bir muhalefetçiliğe doğru iten ilk pratikler olarak türedi. İlerleyen yıllarda üçüncü cephe siyasetinin en önemli gücü olan HDP, egemen ittifak blokları arasında 'anahtar' seçim partisine, parti kitlesi de seçmen kitlesine dönüştürüldü.

Kitleden ve sokaktan kopması, fiili-meşru mücadele anlayışının geriye düşmesi parlamentarizm hastalığını da beraberinde getirdi.

Kürdistan'daki rejimin sömürgeci faşist karakteri ve bunun karşısında HDP'nin halkçı demokratik programı, bu ittifak politikasının da dayandırılması gereken zemindi. Fakat HDP'nin 2015 yılından bu yana binlerce tutsaktan kitle kıyımı ve katliamlara, kayyumlardan parti kapatma davasına kadar kesintisiz olarak süren faşist terör dalgası altında kitleden ve sokaktan kopması, fiili-meşru mücadele anlayışının geriye düşmesi parlamentarizm hastalığını da beraberinde getirdi. Yaşanan geri çekilme, politik iddia ve özgüven kaybı koşullarında faşizmi yıkma, yeni yaşamı kurma iddiası yerini genel geçer bir Erdoğan'dan kurtulma ve iktidar hedefinden kopmuş bir toplumsal muhalefetçiliğe bıraktı. 7 Ha-

Şimdi seçim sonuçları düzleminde üçüncü cephenin varlık nedenine dair sorgulamalar büyüyor. Parti bütün parti örgütlerine ve kitlesine güçlü bir eleştiri-özeleştir çağrısı yaparken, partinin yetkili kurulları sorunların kaynaklarını somutlaştıracak tartışmalar yapmaya ve yeni mücadele yolunu bu sorgulamadan çıkarmaya yoğunlaşıyor. Biz de eleştirel değerlendirmemizi 6-7 Haziran tarihlerinde gerçekleştirilen HDP ve Yeşil Sol Parti ortak Parti Meclisi (PM) toplantısının sonuç bildirgesinden hareketle ele alacağız.

1. PM sonuç metni ilkin şöyle diyor; *"İl-ilçe örgütlerimizden genel merkezlerimize; meclislerimizden komisyonlarımıza kadar tüm örgütsel yapı ve çalışma alanlarımızı, bürokratik ve merkezi bir anlayıştan esaslı bir kopuşla yeniden ve birlikte örgütlememiz gerekmektedir."*

Partinin seçim stratejisinin belirlenmesinde, "Cumhurbaşkanı adayı çıkaracağız" açıklamasından sonra gelen açıklama ve tutumda, milletvekili adaylarının belirlenme süreçlerinde yükselen temel eleştiri yerelin inisiyatifinin tanınmadığı ve seçim örgütlenme mekanizmalarının işletilmediğidir. Bu pratikte somutlaşan

merkez-yerel ilişkisi ve bürokratik, merkezîyetçi yapı eleştirisi partide ilk de değildir.

HDP 2019 yılında bölge konferansları, devamında Ağustos 2019'da Amed'de Merkezi Örgütlenme Konferansı ile örgütlenme tartışmaları yapmış, partinin önüne bir örgütlenme stratejisi koymuştu. 7 bölgede gerçekleşen konferanslar ve merkezi konferans tartışmalarında, bürokratik merkezi yapı eleştirisi yapılmış, bunun yerel inisiyatifin, partinin ekoloji, emek, hukuk gibi çeşitli çalışma alanları ile örgütlenme kanallarının ve partinin kadın özgürlükçü çizgisinin önünü kestiği somut biçimde konulmuştu. Meclisler, yerel örgütler ve komisyonlar için örgütlenme şekli ve politikalarını tartışan konferans, güçlü bir örgütlenme seferberliği çağrısında bulunmuştu. Devam eden süreçte iki temel kampanya -'Hakkari ve Edirne'den Ankara'ya demokrasi yürüyüşü' ile 'HDP'liyiz Her Yerdeyiz' kampanyaları- HDP'nin sadece örgütsel kanalları ve parti gövdesinin harekete geçmesi zemininde örgütlenmiş, yarattığı dinamizm ile belirli bir etki göstermiş, sinerji yaratmıştı. Ne var ki, bu süreklileşmiş bir siyaset tarzına ve örgütlenme stratejisine dönüşmedi. Parti, parlamentarist, genel ve temsili siyasetin dar kulvarlarından çıkamadı.

Şimdi seçim sonuçları temelinde yapılan bu saptamayı, parti merkezi kurullarının, devrimci, demokratik kamuoyu önünde kendine eleştirisi, başta partinin kongre yapısı ile kadın meclisi olmak üzere tüm örgütlerine, bileşen, birey yapısına, meclis ve komisyonlarına, her türlü faşist saldırı karşısında kapılarını kapatmayan, partinin temel görüşlerinden kopma-

yan, parti binalarını dolduran halka verilmiş özeleştirici olarak okumak gerekir. Bu açık eleştiri, partinin artık bunu böyle yapmayacağına dair taahhüt olarak görülmeli ve sahiplenilerek geliştirilmelidir.

2. PM metni siyaset yapış tarzına ve esasta sorunların temeline dair şu esaslı saptamayı yapıyor; “Temsili ve orta sınıf siyaset biçimine sıkışmak yerine siyasetin toplumsallaşmasını merkeze alacağız.”

Tarifi tam açalım; “orta sınıf” küçük ve orta burjuvazidir. “Orta sınıf siyaseti” tekelci burjuvaziye karşı mücadeleci kesimlerin değil, kendi konumlarının peşinde giden, bu nedenle toplum için değişim ve özgürlük değil, kendi sınıf çıkarı için güvenlik ve güvence isteyen kesimlerin siyasetidir.

HDP içinde de son yıllarda bu siyasal eğilimin hegemonyasını görmek mümkün. Bu kesim, parti yapısı içinde özellikle sol-sosyalist güçlere karşı kutuplaştırıcı-ımtiyazcı bir siyasal dil belirleyen bir olgu olarak sirayet ediyor. Özellikle faşist devlet terörü altında geri çekilme, uzlaşma eğilimiyle karakterize olan bu anlayış, bir yandan da ülke sorunları konusunda entelektüel farkındalık dilinde konuşuyor. Fakat meseleleri değiştirmek için inisiyatif ve risk almak yerine talep etmeyi, umut etmeyi, beklemeyi, güvenlik için vurgulamayı amaç edinen ikameci bir siyaset dili de onun sınıf tavrı olarak görünür hale geliyor.

Özellikle Kürt orta sınıfının ve sol-liberal çizgideki anlayışın biriktirdiği güvensizlik ve güvence arayışı, HDP'nin yürüttüğü siyasetin de belirleyici faktörü oluyor. Türkiye'deki verili siyasal yönelimi, seçim politikasına yön veren eğili-

mi bir çeşit “orta sınıf mücadelesi” olarak okumak yanlış olmaz. Yapılan hataların kaynağında da düpedüz bu orta sınıf siyaseti anlayışı vardır. Halkçı ve devrimci içerikten yoksun bir Erdoğan karşıtlığı ile kültürel kutuplaşmaya odaklanan ve bunun üzerine seçmen siyaseti ve davranışı kuran siyaset tarzı, işçi ve emekçilerin siyasal kurtuluşu için savaşımdan ayırıyor, bu alanı boş, ezilenleri de savunmasız bırakıyor.

Temsili siyaset, seçimlerin siyasetin merkezine alınması ve partinin buradaki ‘anahtar’ rolüne bağlı biçimde geliştirilmiş, devamında da partinin rol ve misyonunun belirleyeni haline gelmiştir. Bu çizgi, HDP’nin 27 Eylül 2021 tarihli “Adalete, Demokrasiye, Barışa Çağrı Deklarasyonu”nda verilidir.

HDP’nin örgütlenme, yapılanma tartışma ve çalışmalarının, demokrasi ittifakının genişletilmesi çağrı ve çabalarının ardından açıklanan bu deklarasyon şu tespiti yapmaktadır; “Toplumun adeta nefessiz bırakıldığı, ekonomiden siyasete birçok alanda enkaz yaratıldığı bu günlerde, halkta oluşan genel beklentinin,

acil bir demokratik değişim ve dönüşüm ihtiyacı ve talebi çerçevesinde geliştiğini tespit ettik. Önümüzdeki dönemin ve seçimlerin demokratik cumhuriyetin oluşması açısından, tarihimizin en önemli dönemlerinden biri olarak nitelendirildiğini gördük. Bu anlamda seçimlerin yeni bir başlangıç, sorunların çözümü için demokratik yolların açılması imkanı olarak da değerlendirildiğini tespit ettik.”

Toplumdaki değişim isteğinin karşısına yalnızca seçimleri koyan bu deklarasyon, partinin misyonu ve politik hattını da şöyle çizmiştir: “HDP’nin müzakereci bir anlayışla yeni demokratik başlangıcın anahtarı işlevine sahip olduğunun, kurucu bir siyasi aktör ve çözüm gücü rolünü üstlenmesi gerektiğinin geniş halk kesimleri tarafından vurgulanması, sorumluluğumuzu büyütmektedir.”

HDP, seçimleri siyasetin merkezine alarak, partinin seçimlerde ‘anahtar’ rolünü bu deklarasyon ile çerçevelemiş, 2019 yerel seçimlerinin sonuçlarını bu anlamda olumlu bir yaklaşımla 2023 seçimlerine yönünü dönmüştür. Hataların temeli

olarak ifade edilen siyaset tarzının temeli 2019 yerel seçimlerinden başlamak üzere 2021 deklarasyonu ile atılmış ve tüm süreç boyunca bu politik hattın savunuculuğu yapılmıştır.

3. PM sonuç metni, bileşen ve ittifak konularını aynı zeminde ele alarak, tartışmaların girişini yapıyor. EÖİ pratiği, TİP ile ilişkiler düzleminde sıklıkla eleştiri konusu yapılan ittifak politikasına dair de özet bir perspektif içeriyor: “*Siyasetimizin ittifaklar ve bileşenler konusunda istenilen amaca ulaşamamış olması durumunu, derinlikli bir tartışmanın konusu olarak ele aldık ve almaya devam edeceğiz. Bu önemli tartışmayı siyasetimizin büyüme stratejisinde*

Bileşenlerin parti merkezinin politikalarına dönük açık eleştiri haklarını kullandıkları durumlarda da frenleyici bir kural olarak işlev gördü.

yeni yol ve yöntemler bulma gerekliliği merkezinde değerlendirdik. Büyüme ve genişleme siyasetinin salt siyasi partiler, örgütler ve bireylerle yapılacak dönemsel ittifaklarla mümkün olmadığı bilinciyle bu soruna çözüm üretmenin yollarını bulmanın önemi üzerinde durduk.”

HDP bileşen hukuku, ittifak politikasından ayrı ve kendi özgül ağırlığında ele alınması gereken bir konudur. Bu konunun partinin geride kalan bazı kritik süreçlerinde krizli biçimde tartışıldığını biliyoruz. Parti yetkililerin dönem dönem yaptıkları kimi açıklamalarında adeta ‘yük’

biçiminde değindikleri bu konu, bileşenlerin parti merkezinin politikalarına dönük açık eleştiri haklarını kullandıkları durumlarda da frenleyici bir kural olarak işlev gördü. Partinin bürokratik merkezi yapısı içerisinde karikatürize olan bir duruma kadar geriledi. Bu temel işleyiş ilkesi ve hukukunun yeniden, güven ve işlevsellik temelinde kurulması gerekiyor.

Birleşik cephenin ana gücünü oluşturan Kürt Özgürlük Hareketi’nin parti içindeki hukuku ile partinin sol, sosyalist parti ve örgüt bileşiminin hukuk dengesi yeniden ele alınmalı ve ihtiyaçlara uygun temelde kurulmalıdır. Bu dengenin HDP’nin bileşenlerinin aritmetik bir toplamı olmadığı, Kürt Özgürlük Hareketi ile emekçi sol, sosyalist örgütlerin bir program etrafında bir araya gelişinin ürünü bir birleşik cephe partisi olduğu unutulmadan kurulması şarttır. Bu kurucu ilkedir ve partinin direniş hakikatini ve üçüncü cephe olma misyonunu belirleyen temel mayadır. Birleşik yapı içinde ilişkiler ve etkileşim bu temelde ele alınmalıdır. Kuşkusuz HDP/Yeşil Sol Parti’yi oluşturan her yapının bağımsız propaganda ve örgütlenme hakkı vardır, bunu gözetmek esastır. Lakin temel amaç birleşik yapının yükseltilmesi, başarısının örgütlerin tekil varlıklarından üstün tutularak güvencelenmesidir. Bu zeminde geçerli olan hukuk yoldaşlık hukuku, yöntem ise eleştiri-özeleştiri olabilir; matematik ve aritmetik saptamalar değil.

DBP’nin, son örneği Cengiz Çandar ve Hasan Cemal’in adaylıkları örneğinde görüldüğü üzere parti içinde tartışma konusu olan her durumda ana güç olma ağırlığını koyarak bir eğilim oluşturma pratikleri, halk

hareketini temsil eden bir yapının özgül ağırlığı atlanmadan çözüme kavuşturulmalı. DBP ve Kürt Özgürlük Hareketi bu ve buna benzer konularda parti ve yoldaşlık hukukunu yine özgül ağırlığı gereğince işletme sorumluluğu göstermelidir.

Öte yandan HDP bileşeni sol, sosyalist yapılar partinin organik bileşimi olmak, parti örgüt ve organlarını güçlendirmek konusundaki pratiklerine özeleştiril temelde yaklaşmalı ve konumlanışlarını değiştirecek bir ilişkileniş içine girmelidir. HDP bileşeni yapıların pek çok yerel örgüt ve organ konusunda partiye güç aktarmanın gerisinde olduğu, yer yer bunun 'Bu dönem kendi çalışmalarımıza yöneleceğiz' biçiminde bir karar olarak sunulduğu biliniyor. Partinin sosyalist milletvekillerinin siyasi aidiyetleri temelinde, sanki onların temsilcisiymiş gibi hareket etme eğilim ve pratikleri de sık görülen örnekler.

DBP ve sosyalist örgütlerin parti içinde konumlanışları, pratikleri objektif ve eleştirel zeminde tartışılmalı ve bileşen hukuku bu gerçeklik zemininde ele alınmalıdır.

Öte yandan parti içinde 'kimlik siyaseti mi sınıf siyaseti mi' biçiminde yükseltelen ve Kürt Özgürlük Hareketi ile emekçi sol, sosyalist hareketi ayrıştıran tartışmalara, sosyalist örgütlerin gelişim sorunlarını, politikanın toplumsallaştırılamamasını kimlik siyaseti ile açıklayan görüşlere son verilmelidir. KÖH'ün Kürt sorununa dair politikalarındaki gerilemelerin, yetmezliklerin sorumlusu sosyalist örgütler, hareketler olmadığı gibi, sosyalist mücadelenin zayıflığının, toplumsallaşamamasının sorumlusu da KÖH değildir. Bu iki kutuplu yanlış okumaların, faşist re-

jimin Kürt hareketini tecrit ve birleşik cepheyi tasfiye politikasına hizmet etmekten başka bir işlevi yoktur.

İttifaklar politikasında tablo ne söylüyor peki?

Ayrı bir başlık olarak irdeleyeceğimiz EÖİ pratiğini kısaca burada da tarifleyecek olursak, durum özetle şudur: EÖİ bir mücadele örgütü olamadığı gibi, anlamlı bir seçim ittifakı da olamamıştır. Seçimlere ayrı liste ile giren, seçim ve aday çalışmalarını ayrı ayrı yürüten, topluma, ezilenlere herhangi bir konuda ortak söz söylemeyen tek tek parti görünümleri çıkmıştır ortaya. Kuruluş sürecinde "Kürt partisi HDP" ile "sosyalist parti TİP" in bileşimi gibi yansımış, parlamentarist, popülist TİP neredeyse bütün bir sol, sosyalist hareketin temsilcisi ilan edilmiş, fiilen ittifak sözcülüğüne girişmiştir. TİP' in ittifak anlayışına uymayan ve kaybettireceği her açıdan açık olan ayrı listeler halinde girme dayatmasına geçit verilmiş, EMEP' le 2 vekil pazarlığına bağlı gelişen 'ortaklık', vekillerin meclis yemini öncesi Yeşil Sol Parti' den istifa edip, EMEP vekilliği kaydını yaptırmasıyla nokatlanmıştır. Parti, ittifak politikasının bu yanlış kulvarında bileşen yapıardan ve yerelden yükselen itirazları dikkate almamış, vekil pazarlığından öteye geçmeyen bu ittifaka ve grupçu yaklaşımlara ittifakın oyunbozunu olmamak adına boyun eğmiştir.

4. PM sonuç metni partideki ideolojik kanamanın kaynağını açık biçimde koyuyor: *"Fikrîyatımızı en güçlü şekilde hayata geçirecek ve bizi sistemin iki hegemonik fay hattının dışına taşıyacak ideolojik-politik duruş Üçüncü Yol' dur. Cumhurbaşkanlığı seçimlerindeki tutumumuzdan dolayı aşınmaların meydana geldiği*

ortadadır. Üçüncü Yol siyasetinden uzaklaşma ve iki kutba da payanda olmama ilkesinden kısmi kopuşun yarattığı ideolojik aşınmaları birlikte onaracağız. Üçüncü Yol siyasetini toplumsallaştırmanın çaresini yine toplumsal çaba ile bulacağımıza olan inancımız tamdır.”

Metnin bu bölümüyle bu başlığı noktalayalım. Parti içinde başlatılan eleştiri-özeleştiri sürecinin de görüş açısı buna dönük olmalı, tartışmalar iç dökme, günah çıkarma, suçlu arama olumsuzluğundan bu yolla çıkarılmalıdır. Yapılması gereken birleşik cephe partimizin kurucu ilkelerine, programatik çerçevesine ve mücadeleciler parti anlayışına geri dönerek üçüncü cepheyi büyütme konularına pratik biçimde yönelmek, bileşen ve ittifak görüş açılarının merkezine programı, faşizme karşı mücadele ilkelerini koyarak ilerlemektir.

EÖİ'nin pratiği gelecek için ne söyledi?

EÖİ ilk seçim değerlendirmesini 14 Haziran'da yaptı, *'seçimlerden hedeflediğimiz sonuçları alamadığımızı açık yüreklilikle ortaya koyduk'* dedi ve *"Toplantımızda bir kez daha ortak toplumsal mücadelenin önemine dair güçlü bir irade açığa çıktı. Bu temelde, Emek ve Özgürlük İttifakı olarak halkların, ezilenlerin ortak mücadelesinin kıymetli olduğunu güçlü bir şekilde vurguluyoruz."* sözleri ile genel bir gelecek görüş açısı sundu.

EÖİ mücadele ittifakı olarak kendini açıkladı. Bu bahiste anlamlı bir pratik ortaya koyamadan seçim tartışmalarına girdi. Seçim öncesi çalışmalarında döviz kurundaki yükseliş ve artan pahalılık üstüne gelişen

barınmıyoruz, geçinemiyoruz eylemleriyle, işçilerin fiili grev ve direnişleriyle anlamlı bir sokak-eylem ilişkisi kurmazken, parti binalardan eşzamanlı sarkıtılan pankartlarla söz söylemekle yetindi. Toplumsal mücadele kesimleriyle eylem birlikleri inşa edip, ittifakı bu zeminlerde genişletmek yerine 'tematik buluşmalar' adıyla salon organizasyonlarına gömüldü, kitle siyaseti yerine temsili siyaset biçiminden ilerlemeye çalıştı. Bir mücadele ortaklığı ve yolu kuramayan ittifak, seçim çalışmalarını da her örgütün ayrı eylemi, ayrı ajitasyon ve propagandası temelinde

EÖİ mücadele ittifakı olarak kendini açıkladı. Bu bahiste anlamlı bir pratik ortaya koyamadan seçim tartışmalarına girdi.

yürüttü. Seçimlerin ağır tablosu karşısında da ilk düşen bayrak, ittifakın mücadele ittifakı sözleri oldu.

"Neden?" sorusunu ittifakın çıkış noktasından yanıtlamak doğru irdeleme olur.

CHP angajmanlı düşünüş ve hareket emekçi sol hareket için zaaf konusu. Bu bağlamda DİB'den TİP ve EMEP başta olmak üzere EÖİ bileşenlerine, Sosyalist Güç Birliği'nden (SGB) HDP'nin belli bileşenlerine geniş bir kesim AKP/Erdoğan karşısında Mİ'den demokrasi beklentisi üreten bir seçim taktiğinde buluşmuş oldu.

Tam da burada emekçi sol hareketimiz ve onun hali hazırda en geniş antifaşist siyasal ittifakını oluşturan

EÖİ, burjuva egemen sınıflarının iki bloku karşısında işçi sınıfı ve halklarımızın siyasal mücadele odağı olarak ortaya çıkmışken, bu taktik inşa edildi. İttifak, cepheleşme düzeni alamayarak, Mİ'ye yedeklenmeyecek güçlü bir taktik birlik yakalayamayarak ve nihayetinde Kılıçdaroğlu'nu destekleme kararı alarak, işçi sınıfı ve ezilenler cephesinin bağımsız politik bir ittifakı olarak etkin ve sonuç alıcı politika geliştirme imkanını heba etti.

Yeri gelmişken ittifak politikası ve birleşik mücadele ilkelerine dair bir kaç noktayı vurgulayalım ve EÖİ pratiğine bu zeminden de göz atalım.

Birleşik mücadele ve ittifak politikası, öznelerinin seferber edebileceği kuvvetlerden daha fazlasını ifade eder. Salt devrimci ve antifaşist partilerin, grupların değil, işçi sınıfı ve ezilenlerin öncü bölüklerinin birleşik hareket olanağıdır bu. Bu olanağın güce dönüştürülmesi için siyasal kararlılık sergilenmeli, eylem birliklerini, güç birliklerini aşan cephesel ilişkiler kurulmalıdır. Birleşik mücadele aynı zamanda, birlikte çalışma, ortak mücadele içinde ön yargılarını kırma, grupçu kaygıları aşma, daha ileri bir siyasal kültürle donanma olanağıdır.

EÖİ, bu bahsettiğimiz ilkeler ve imkanlar bakımından, cephesel bir ilişki ve şekilleniş, düşünüş ve eylem içerisine giremedi. 74'lerden günümüze devrimci-ilerici hareket, cepheleşme yeteneksizliğiyle maldür. Belirleyici zaaf, sol-sosyalist hareketin dar grupçuluğu olduğu kadar iktidar iddiası, bilinç ve yöneliminden yoksunluğudur. Oysa ki birleşmek, politikanın sorunlarını çözmek, bunun için büyük mücadelelere girişmek anlamına gelir. Ve bu cepheleşmeyi gerektirir. Gerek sol hareketin verili tablosunda gerekse de seçim çalışmaları aynasında ortaya çıkan gerçek, iktidar iddia ve yönelimindeki derin zaafın, ittifak ve mücadele biçimlerine yaklaşıma, örgütlenme sorunlarına, politika yapış tarzına yansıdığı, grupçu bencillik ve kendini amaçlaştırmanın politik kültür haline geldiğidir.

İttifak ilişkilerinin yabancılaştırıcı bir sorunsalı olarak TİP

EÖİ ile HDP/Yeşil Sol Parti ilişkisinde tüm seçim süreci boyunca süren iç gerilimin en belirgin hali TİP ile ilişkilerde açığa çıktı. TİP'in tek parti çatısı altında seçimlere girmek yerine, ittifak adı altında ayrı partiler

olarak ve ayrı liste ile seçime girme kararı, ittifak olmanın gerekleriyle, seçimde kazanmanın matematiği-aritmetiği ile aşılamadı. HDP ve Yeşil Sol Parti bileşen yapısından ve parti kitlesinden gelen bütün itirazlara rağmen, TİP'in grupçu, popülist düşünüş ve hareketine geçit verildi, TİP ittifaktan bağımsız ayrı bir parti olarak çalıştı. İttifak olmanın gereği ve güveni ilk burada aşındırıldı.

Birden fazla siyasal gücün ya da örgütsel öznenin bir araya geldiği ve birlikte mücadele ettiği, ortak çalışmalar geliştirdiği her ittifak, kendi içerisinde bir hegemonya sorununu barındırır. İttifaklar ve cepheleşme taktiklerinde hegemonya mücadelesi meşrudur, meşru olduğu kadar da kaçınılmazdır. Fakat hegemonya mücadelesi faşizme karşı cepheleşme stratejisinin genel çıkarları ve bunun belirli bir anda şekillenen özgün ittifak ilişkilerine aykırı düşmeme, onu zayıflatmamanın gerekleriyle sınırlandırılmıştır. Keza, ittifaka katılmak da, ayrılmakta haktır. Yine ittifak ilişkileri içinde her parti ve örgütün kendi programı ve çizgisi doğrultusunda bağımsız faaliyet yürütme hakkı da vardır. Ne var ki, bu temel ilkelerin hükmü altında ittifak sürdüğü müddetçe ittifak güçleri arası rekabet de sınırlandırılmıştır.

EÖİ zemininde bu ilkelerin önemli oranda pörsüdüğü, mücadele ortaklığı zemininin bizzat TİP'in rekabetçi, grupçu anlayışı tarafından tahrip edildiği açıktır.

İttifak içindeki politik öznelerin kendi hegemonya arayışı ve yönelimini doğal ve meşru görürken, bunu yalnızca kendisinin hak ettiğini düşünüp, diğerlerinin bunun kendisinin bir ayrıcalığı olarak kabul etmelerini

istediği durumda bu kuşkusuz dayatmacı ve bozguncu bir tutumdur. Politik öznelerin kendi varlıklarını ve kendi çıkarlarını hareketin gelişiminin ve ihtiyaçlarının üstünde tuttuğu her durum bir yabancılaşma içerir, birleşik mücadeleye zarar verir. Oysa ki, ittifak içerisinde yer alan politik öznelerin hegemonya mücadelesini, hareketi amaçlarına yönleltmek, hareketin başarısını güvencelemek gibi yüksek ilkesel temellere dayandırmaları politik ve pratik açıdan zorunludur. TİP'in seçim planları, örgütsel büyüme, Mİ/KK iktidarında parlamentonun sol muhalefeti olma hesapları ve nihayet ayrı parti olarak seçime girme pratiği, EÖİ zemininde, temel ilkeleri zayıflatmış, bu durum haliyle ittifak ilişkilerinde ve HDP-Yeşil Sol Parti kitlesi içinde güvensizlik ve yabancılaşma üretmiştir. Gerilim seçim meydanlarında yapılan konuşmalara, HDP-Yeşil Sol Parti'nin 'stratejik oy' açıklamaları, TİP'ten yapılan izahlara yansımış, ittifak bileşeni iki parti adeta seçim meydanlarında birbirleri ile yarışmıştır. Oluşan bu tabloda ittifak sürecini gereği gibi işletmeyen, gerici önermelere zamanında tutum alamayan HDP-Yeşil Sol Parti'nin de payı büyüktür.

TİP 3-4 Haziran tarihlerinde parti meclisi toplantısını gerçekleştirerek bir değerlendirme yayımladı. Bu değerlendirmede EÖİ ve birleşik mücadeleye dair şu vurguya bakalım: *"Partimiz hem Emek ve Özgürlük İttifakı'nın güçlenerek varlığını devam ettirmesi hem de Türk ve Kürt halkları ile devrimcileri arasındaki kardeşlik bağlarının güçlendirilerek ülkemizin kurtuluşunu sağlaması için üzerine düşen tüm görevleri yerine getirmeye kararlıdır."*

TİP PM'si bu değerlendirmenin hemen ardından şunlarla tartışmaya devam ediyor:

“TİP, kendisinin değil ittifakın vekil sayısını artıracığını düşündüğü öneriler sunmuş, sürecin hiç bir aşamasında ‘vekil pazarlığı’ yapmamış, seçimlere ‘hazine yardımı’ için girmemiştir.”

“TİP’in seçime kendi listeleriyle girmesinin Emek ve Özgürlük İttifakı’nın oy oranını ve vekil sayısını artıracığı, TİP’in hem müttefiklerine hem de muhalefetin geneline vekil kaybettirmediği matematiksel kesinlikte de ortaya çıkmıştır.”

“TİP açısından üzüntü kaynağı olan esas konu ise, partimizin en az 3 milletvekilliğinin kılıpayı farklarla kaçırılmış olması, ittifak ortağımız lehine çektiğimiz illerde beklediğimiz başarının kazanılmamış olması ve toplamda ittifakımızın bu seçimlerden ülkemizin kaderini belirleyecek bir güç haline gelerek çıkamamasıdır.”

TİP PM'si ittifak içi ilişkileri hala matematik üzerinden irdelemeye devam ederek *“...hem Emek ve Özgürlük İttifakı’nın güçlenerek varlığını devam ettirmesi hem de Türk ve Kürt halkları ile devrimcileri arasındaki kardeşlik bağlarının güçlendirilerek...”* yürünmesi konusunda üzerine nasıl bir görev düştüğü ve nereden ilerleyeceğine dair söz üretmiyor. Dahası seçim boyunca yürüttüğü, ‘HDP’ye oy vermeyecek ama TİP’e oy verecek olanların oylarını kazanmak’ söyleminin ve her iki parti tabanı arasında yaratılan ayrışmanın özeleştirisini de vermiyor.

Seçim çalışmaları boyunca HDP-Yeşil Sol Parti’ye oy vermeyecek bir seçmen kitlesinin sözcülüğüne girişmek ve bunu ittifak içindeyken

yapmak, Kürt özgürlük mücadelesine sırt çevirmek, kendini Kürt’ten, Kürt halkıyla ortak mücadele yürütenlerden ayırmaktır. Hele hele bu ayrışmanın sosyalistlik adına yapılması mücadelemize zarar veren bir pratik olmuştur. Kürt ulusal mücadelesini desteklememek, bu destek temelinde yan yana durmayı ilkesel bir tutum olarak görmemek bırakın sosyalistliği, demokratlıktan bile nasibini alamaz. Bu ayrışma ile yaratılmış bir seçmen tercihi, bu ayrışma üzerine kurulmuş bir parti kitlesi sosyal şoven bir yığından başka bir şey değildir. TİP, bu durumun özeleştirisini yapıcı biçimde vermeli, iki parti arası ilişkiler bu temelde düzeltilmelidir.

İttifak ve TİP denklemi EÖİ içinde, HDP-Yeşil Sol Parti bileşenleri içerisinde tartışılmaya, eleştirinin ve çizgi tartışmalarının önemli bir gündemi olmaya devam edecek bir konu. Bu yanlarını geleceğe bırakarak, TİP PM’sinin seçime dair şu saptamasıyla bu başlığı noktalayalım:

“AKP-Saray rejimini yenmek basit matematik hesaplarının değil, köklü bir ideolojik siyasal mücadelenin konusu olmaya devam etmektedir. Toplumsal mücadelenin güçlenmediği koşullarda sadece sandık hesaplarıyla bir başarı elde edilemeyeceği bu seçim sonuçlarıyla bir kez daha tescil edilmiştir.”

Tüm politik öznelerin bu durum ve sonuçla gerçek bir yüzleşme ve devrimci sonuçlar üretme çabasında olacağına kuşku yok. Bu varlık hakkı için elzem. TİP’in ise bu hususta yapması gereken çok değil bir kaç ay öncesine gidip, EÖİ sözcülüğünde giriştiği ‘ilk turda bitirelim’ söylemlerine bakmak, “1 oy Kılıçdaroğlu’na, 1 oy TİP’e” söyle-

minin ilk TİP’li aydın, akademisyen, sanatçılardan başlatılarak, parti seçim kampanyasına dönüştürülmesine dönmek gerekiyor. TİP ve TİP’e gönül vermişler, “...hem Emek ve Özgürlük İttifakı’nın güçlenerek varlığını devam ettirmesi hem de Türk ve Kürt halkları ile devrimcileri arasındaki kardeşlik bağlarının güçlendirilerek...” üstlenilecek görevlerden önce, “köklü bir ideolojik siyasal mücadele” görevine buradan başlayabilir.

“Mücadeleye devam” ama nasıl?

Seçimlerinin ardından açıklama, değerlendirme yapan tüm parti ve örgütler; ‘mücadeleye devam’ çağrılarında bulundu. Sonuçları bir yenilgi olarak görmeme, hayal kırıklığı ve umutsuzluğa kapılmadan daha büyük mücadeleler için yürümeye devam etme sözü de, çağrısı da neredeyse her kulvardan yükseldi. Bunun sonuçlarının başka türden bir ideolojik kanama ve yön kaybına yol açmaması için atılan ilk önemli adım olduğu kuşku götürmez.

Birleşik cephe partisinden, Kürt Özgürlük Hareketi’nden, emekçi soldan yapılan tüm analizler, tepeden tırnağa çürümüş ve halklarımıza bir vaatte bulunma gücü de, meşruiyeti de kalmamış bu faşist rejimi alt etmek için daha büyük mücadele ve daha iyi örgütlenmek dışında bir yol yok diyor. Şimdi politik özneler, seçim sahasında birer temsilci, aday ve sandık görevlisinden çok daha öte olduklarını ortaya koymalı, parlamento ve sokak zemininde halklarımızın özgürlük, eşitlik, adalet mücadelesinin öncü, militan savunucuları olarak konumlanmalıdır. Parlamenterizmin, sivil toplumcu mücadele anlayışının, kitle mücadelesinden

kopuk diplomasiciliğin, temsili siyaset anlayışının yerine bulunduğu her alanda halk kitlelerini, işçi ve emekçileri, gençleri, kadınları politikanın içine çeken, onları özneleştirilen, kitle inisiyatifini geliştiren ve halka güvene dayalı bir politik seferberliğe yönelen bir hat inşa edilmelidir.

Başlayan ve belli bir süre boyunca süreceği belli olan tartışmalar zemininde birleşik cephe partimiz başta gelmek üzere her politik özne için

Özneler, seçim sahasında birer temsilci, aday ve sandık görevlisinden çok daha öte olduklarını ortaya koymalı, parlamento ve sokak zemininde halklarımızın özgürlük, eşitlik, adalet mücadelesinin öncü, militan savunucuları olarak konumlanmalıdır.

geçerli olan, kendine güvenmek ve eleştiri-özeleştirinin çizgisini doğru koymaktır. Tüm güçlerin yapacağı özeleştirinin çizgisini de, ölçüsünü de belirleyecek olan faşizme karşı mücadele ve bu mücadeleyi başarıya götürecek olan örgütlenme seferberliğidir. Bu çizgi her türlü pasifist ve sağcı eğilimle politik-ideolojik temelde hesaplaşılarak ve kopuşularak, dil ve üslupta düzeltici, ikna edici, değiştirici olmayı, yani yoldaşlığı esas olarak kurulmalıdır. Bu çizgi Kürt özgürlük hareketi ve emekçi sol, sosyalist hareket arasındaki itti-

fak ilişkisinin geleceği için de tayin edicidir.

Şüphesiz, açığa çıkan tabloda bir eleştiri oku da devrimci hareketimize yöneltilmelidir. Bütün bu politika sahnesinde anlamlı bir devrimci ağırlık merkezinin oluşmaması, niceliğinden bağımsız militan bir kitle gücünün yaratılamamış olması, EÖİ'de açığa çıktığı üzere parlamentarist, yasalıcı, oportünist siyaset tarzının hegemonik hale gelmesinde belirleyicidir. Devrimci hareketimizin politika tarzı, örgütlenme tarzı, kitlelerle ilişkileneş tarzı, birbirleriyle ilişkileneş tarzı bakımından değişime uğraması kendini dayatan bir zorunluluk olduğu seçim sürecinde de açığa çıkmıştır. Yakın dönemin çözülmesi gereken temel bir sorundur bu.

Devrimci siyasetin üretimi konusunda sosyalizm iddialı parti ve örgütlere, birleşik mücadele birikimimiz ve cepheleşme yeteneğimize meydan okuyan gerçekler var ve bugün bu tartışma zemininde en temel konu bu gerçeğin devrimci pratik ile değiştirilmesinde düğümleniyor.

Tartışmanın ilk ve temel halkası; işçi sınıfı ve emekçiler, halklarımız ile emekçi solun ilişkileneş zayıflığıdır. Emekçi sol hareketi devrimci pratik ve önderlik sınavına çağıran konu budur. Tek tek parti ve örgütler işçi sınıfı ve ezilenlerle bağlı, farklı örgüt ve biçimlerle içinde, yanında yer alıyor. Fakat bu ilişkileneş farklı bir düzleme, işçi sınıfı ve emekçileri saflara yöneltme ve onlara önderlik etmeye dönüşüyor.

Emekçi sol hareketin içine sıkıştığı seçim ve temsil siyaseti denklemi, bu denklemde de sınıfsal ve devrimci içerikten yoksun bir Erdoğan/AKP karşıtlığı düzleminden hareketle so-

mut bağ kuracak ve ona yön verecek bir ideolojik, politik hat oluşturma konusunda temel bir zaafıdır. Seçim sonuçlarıyla da verili olduğu üzere faşizm ve burjuva muhalefet kutuplaşması yerine faşizme karşı mücadele cephesi saflaşması yaratarak ve faşizmin kitle tabanındaki işçi ve yoksul kesimi etkileyip kazanacak saflaşma bu yoldan yaratılamıyor. Sahada, doğrudan mücadelenin içinde kurulacak örgütlü pratik bağlarla bu temas mümkün olabilir. Ve tabii salt ekonomik talepler ve sendikalist bir çizgi ile sınırlanmış mücadele ufkuyla da işçi sınıfı ve emekçilerin mücadelelerini bir politik programa bağlama, hak ve özgürlüklerini kazanmak mümkün değildir. Sınıf hareketini saflaştırmak ve ona önderlik etmek programın ve stratejinin konusudur.

İkinci temel halkaysa faşizme, sömürgecilığe ve emperyalizme karşı birleşik mücadelenin genişletilmesi, bu bahiste cepheleşme birikiminin daha ileri bir noktaya taşınması konusudur. Bu, bugün halklarımızın değişim isteğinin, 2021 yılının girişinden bu yana özgüven ve irade kazanmaya başlayan toplumsal mücadele güçlerinin önünün açılması için zorunluluk olduğu kadar, üçüncü cepheyi halklarımızın demokratik iktidar seçeneği olarak büyütme görevidir.

Bugün -bir süredir BMG pratiğinde görüldüğü, son olarak EÖİ pratiğinde de deneyimlendiği üzere- devrimci, ilerici hareketin gündeminde olan fakat çözücü şekilde yanıtlanamayan cepheleşme sorunu; hareketimizin iktidar iddiası, kopuşma ve ileri sıçrama yeteneği, politika yapısını ve zihniyetini yenileme konusu, sorunu olarak kendini dayat-

maktadır. Gelişimimiz ve ileri yürüyüşümüzün mevcut politik-örgütsel tablomuz içerisinde ağır ve sancılı yanı burasıdır.

Bugün EÖİ pratiğinden, TİP'in politika yapışından yansıyanlar ya da çerçeveyi biraz daha genişleterek, seçim sonuçlarını kopuş ve yeniden yapılanma temelinde tartışan Halkevleri'nin pratiğinden, sınıf siyaseti adına kendini işçi sınıfının ekonomik hakları uğruna savaşıma adayların örgütlenme deneyimlerinden gelen politik özneler arasındaki ilişkilerin yeniden düzenlenmesi gereğine işaret ediyor. Bugün tüm örgütlerin tartıştığı 2015'den bu yana sürdürülen çöktürme siyasetinin tasfiyeci etkilerini emekçi solun cepheleşme yeteneksizliğinin bir ürünü olarak okumak da mümkün. Tüm süreç boyunca faşizme karşı birleşik biçimde direnen tek kuvvet HDK/HDP oldu. Emekçi solun ve devrimci hareketin tek tek özneleri kısmi tekil direnişler içinde seyrederken, azımsanmayacak çoğunluğu da sürecin antifaşist mücadele, fiili meşru direniş görevleri karşısında ölü taklidi yaptı. Şimdi bu iddia kaybı ve yönsüzlüğün sonuçlarını politik, örgütsel düzlemde bertaraf etmek, faşizme karşı birleşik mücadeleyi büyütmekten geçiyor. Bunun kritik bir yolu da birleşik cephe partisinin merkezinde durduğu üçüncü cephenin genişletilmesidir.

Cepheleşmenin başarılması gereken esas boyutu ise ilerici devrimci parti ve örgütleri aşip, faşizme direnen, özgürlük ve demokrasi mücadelesi yürüten toplumsal, siyasal hareketler ile buluşabilmektir. Antifaşist

cephenin genişletilmesi ya da geniş bir demokrasi, özgürlük bloğunun oluşturulması esasta bu toplumsal hareketleri harekete geçirecek birleştirici ve sürükleyici bir gücün yaratılmasıyla başarılabilir. Ancak bu koşullarda Batıdaki işçi-emekçi hareketinin gelişimi örgütlenebilir.

Bu tartışmaların her bir parti ve örgütün güncel krizinden ayrı olarak, dünyanın bugünkü çehresini belirleyen emperyalist küreselleşme koşulları altında birleşik devrimci önderliğin yaratılması konusunu, yeniden yapılanmanın devrimci teori, devrimci strateji, program boyutundaki sorunlarının çözümü görevlerini de kapsadığını ve devrimci hareketin bu konudaki yol arayışını da vurgulayarak geçelim.

Seçim aynasından eleştiri-özeleştiriye, yeniden yapılanma ve cepheleşme sorunlarına bakarken bir son söz de güncel politika zemininde önümüzdeki yerel seçimlere dair olsun. Birleşik cephe partisi ve ittifakı yerel seçimlere kendi adayları etrafında ve geniş bir örgütlenme seferberliği ile girmeli, bugün tartıştığı tabloya dair eksik olan ne varsa pratik biçimde aşmayı, özellikle Batı'da mücadeleciler bir kitle çizgisini örgütleme temelinde gelişmeyi hedeflemelidir. Bu devrimci pratik seçimlerin sonrasında kazanımı korumak için yürütülecek fiili-meşru direniş ile birleştirilmeli, halkımızın faşizme karşı öz savunması ile güçlendirilmelidir. 2019 yerel seçimleri ardından başlatılan kavyum saldırısında sergilenemeyen sahiplenme ve direniş tablosunun tekerürüne izin verilmeyecek adımlar şimdiden atılmalıdır.

Seçimler Kürtler ve Kuzey Kürdistan

Arîn Çiya

Sömürgeci devlet ideolojik ve siyasi hamlelerle KÖH'nin kitle tabanını tasfiye etmek için faşist baskı ve saldırıların yanı sıra iki koldan harekete geçmiştir. Bunlardan biri HÜDAPAR üzerinden Kürt devriminin toplumsal kazanımlarını tahrip ederek, politik İslamı Kürdistan'da etkin kılmak, ikincisi de "Kürt iş insanları" eliyle yeni bir siyasi entegrasyon süreci başlatmaktadır.

Konuya geçmeden önce bazı verileri ortaya koyalım.

Kürtler ayrı bir ulus olarak tanımlanmadığı için Türkiye'de Kürtlerin nüfus içindeki oranı belirsiz. Yüzde

HDP Oyları

7 Haziran 2015	6.057.506	%13,2
1 Kasım 2015	5.145.000	%10,76
24 Haziran 2018	5.886.309	%11,7
14 Mayıs 2023	4.803.774	%8,8

Yukarıdaki tablo HDP oylarında önemli bir düşme yaşandığını gösteriyor. 2015'den bu yana yaklaşık olarak 1 milyon 250 bin oy kaybı anlamına geliyor bu. 2018'den bu yana Kürt seçmen sayısının 1,5 milyon arttığı göz önüne alınırsa oy kaybının neredeyse 3 milyona dayandığı söylenebilir.¹ TİP'in aldığı 940 bin oy eklense dahi oy kaybı yine de azımsanmayacak düzeydedir.

15'den 25'e kadar oran verenler var. Kendisini Kürt olarak tanımlamanın dahi cesaret gerektirdiği bir rejim altında yoğun bir asimilasyona tabi tutulan Kürtlerin Türkiye nüfusunun en az beşte birini oluşturduğu söylenebilir. Bu demektir ki her yüz seçmenin 20'si Kürt'tür. Bu 20 seçmenin 12-13'ü HDP'ye, geriye kalanın büyük çoğunluğu AKP'ye ve bir miktar da CHP'ye oy veriyor.²

¹ Kürt Siyaseti İçin Hasar Tespit Raporu - REHA RUHAVİOĞLU (perspektif.online)

² Kürtler ve Seçim Siyaseti - Cuma Çiçek | Birikim Yayınları (birikimdergisi.com)

Türkiye'deki sömürgeci devletin büyük şehirlerinde büyük bir Kürt nüfusu birikmiştir. İstanbul'da yaşayan Kürtlerin yarısından fazlası HDP'ye oy vermektedir. Mersin ve Adana'da bu oran biraz daha yüksektir. HDP Batı'da yalnızca Kürtlerden değil ilerici Türklerden de oy almaktadır. 2018 seçimlerinde İstanbul'da yaklaşık olarak Yüzde 13 oyu vardı, bu oran 2023'de yüzde 8 civarında gerçekleşti. TİP yüzde 4 oy aldı. Buradan da görülüyor ki Kürt seçmenler YSP'de ısrar ederken Türk seçmenler önemli oranda TİP'e kaymıştır. Benzeri sonuçlar Adana, Mersin, İzmir için de gözlenebilir.

anti faşist hareketinin birliğinin bir sonucu olarak yüzde 13,2 oy oranına ulaştı. Burada devlet için asıl tehlike HDP'nin kazandığı milletvekili sayısı ya da AKP'nin hükümet kurma çoğunluğu elde edememesi değildi, ilerici Türklerle Kürtlerin anti sömürgeci ve anti faşist bir birlik sağlamış olmalarıydı. Bu birlik bozulmazsa burjuva Türk devlet egemenliğini tehdit edecek düzeye varabilirdi. Suruç ve Ankara Gar katliamları bu birliği dağıtmak için gerçekleştirildi.

2015'de başlayan faşist saldırı dalgası Kürt Özgürlük Hareketi ve Türkiye'nin devrimci, anti faşist hareketi arasındaki bağları dinamit-

Dört Büyük Kürt Şhrinde (Diyarbakır, Mardin, Van, Urfa) Oy Yüzdelerindeki Değişim

	HDP%	AKP%	CHP%
7 Haziran 2015	63	27,2	2,4
1 Kasım 2015	55	38,9	2,0
24 Haziran	52,4	34,7	2,7
14 Mayıs 2023	47,0	31,3	8,2

Yukarıdaki tabloda görülüyor ki HDP dört büyük Kürt ilinde önemli bir oy kaybı yaşamış buna karşın CHP oylarını neredeyse üç buçuk kat arttırmıştır. Batı'da HDP'nin kaybı TİP'e, Kürt illerinde CHP'ye yazılmıştır.

Yukarıdaki veriler HDP'nin 7 Haziran'dan bu yana ciddi bir oy kaybı yaşadığını gösteriyor. 14 Mayıs seçim sonuçları oylardaki düşme hızının biraz daha arttığını ortaya koydu. Şimdi bunun nedenleri üzerinde kısaca duralım.

Sömürgeci faşist devletin saldırğanlığı

7 Haziran seçimlerinde HDP, Kürt Özgürlük Hareketi ve Türkiye'nin

lemeyi, bu her iki cephenin kitle bağlarını koparmayı ve bu her iki cephenin öncü kuvvetlerini zindan ve imha siyaseti ile etkisizleştirmeyi hedefliyordu.

7 Haziran'ın ardından gerçekleşen bütün seçimler giderek artan bu sömürgeci-faşist baskı koşullarında gerçekleşti. Seçimler bu durum göz ardı edilerek değerlendirilemez. Katliamlar, tutuklamalar, gözaltılar sonucu on binlerce insan da sürgüne zorlandı. Bu koşullar altında öncülerden yoksun kalan Kürt halkının ve onun Türkiye'deki ilerici, devrimci bağlaşıklarının örgütsüzleştirilmesi amaçlandı.

14 Mayıs seçim sonuçları gösterdi ki sömürgeci devlet Kürt halkının

ve anti faşist devrimci bağlaşıklarının iradesini bir ölçüde zayıflatmayı başarsa da kırmayı başaramamıştır. Devletin 8 yıl boyunca kesintisiz süren faşist saldırılarına karşın Kürt halkı partisinin seçim politikasının arkasında büyük oranda durmuştur.

Hiç kuşkusuz yaşanan oy kaybı sadece devletin saldırganlığıyla, seçim hileleri ile açıklanamaz. Yukarıdaki nesnel sebepler olsa bile öznel hatalara düşölmeseydi oy kaybı bu düzeyde olmayabilir, dahası sömürgeci faşist devlete esaslı bir şamar olabilecek düzeyde yüksek çıkabilirdi.

HDP'nin bir seçim partisi haline gelmesi: Eksen kayması

HDP, bir fiili meşru mücadele partisi olarak HDK'den doğdu. Ne var ki giderek parlamenter alana sıkıştı ve bir seçim partisi haline geldi. Onun bir seçim partisi haline gelmesi kitle bağlarını zayıflattı, sömürgeci faşist baskılarla mücadele kararlılığı ve azmi azalan kitlelere öncülük misyonunu köreltti. Bir seçim partisi haline geldikçe seçimler neredeyse her şey haline getirildi. Parlamentarizm ve burjuva siyaset tarzı (bazıları buna orta sınıf siyaseti diyor) etkisini arttırdı. Sokakla, işçi ve emekçi

halk hareketi ile bağları zayıfladıkça parlamentarizmle, burjuva cephelerden biriyle bağlaşma arayışı öne çıktı. Eksen kaydı.

Bu eksen kaymasını sadece HDP yöneticilerine yüklemek haksızlık olur. KÖH'ün HDP'ye biçtiği rolün bu eksen kaymasında belirleyici olduğu açık. HDP'yi bir seçim ve diplomasi partisi olarak değerlendirme isteğinin kaçınılmaz sonucu oldu bu eksen kayması.

HDP, iki burjuva egemen bloka karşı Türkiye halklarının bir üçüncü cephesini oluşturma hedefi ile siyaset arenasına çıktı. 7 Haziran seçimlerindeki başarısı bu siyasetin bir sonucu oldu. 14 Mayıs seçimlerinde bu amaçtan uzaklaşıldı. 3. Cephenin güçlü bir çıkış yapma imkanlarının bir hayli biriktiği koşullarda CHP liderliğindeki 6'lı masa ile bir çeşit "kader birliği" yapması amaçtan kopmanın açık bir göstergesiydi. Bu, kendi gücüne, kitlelerdeki değişim arzusuna inancın kaybedilmesi demekti.

Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde bağımsız aday çıkarmayarak tarihi bir fırsatı heba etti. Bağımsız aday çıkarmadaki amaç cumhurbaşkanlığını kazanmak değil, 3.cepheyi tah-

kim etmek olacaktı. Bağımsız aday çıkarmak yerine CHP liderliğindeki 6'lı masayı neredeyse faşizmden kurtuluşun bir basamağı olarak lanse etti. Program bir yana anti faşist bir söylemden dahi yoksun bu burjuva bloka bel bağlamak, bu blokun kazanması ile faşizmin kurumsallaşmasının durdurulacağını iddia etmek tam bir politik körlüktü.

Oy kaybının başta gelen öznel sebebi budur.

Bürokratizm Hastalığı

Halk meclisleri, kongreleri, konseyleri, forumlar HDK'nin ve HDP'nin can damarlarıydı. HDP'yi herhangi bir burjuva partiden ayırt edici kılan bu yapısıydı. HDP bir seçim partisi haline geldikçe bu can damarlarından koptu, kurudu. Bürokratizm hastalığı HDP'yi güçten düşürdü. Halka dayanmayan, halkı dinlemeyen, halkı hesaba katmayan, halkın politikaya katılmasını seçimlerde oy kullanmayla sınırlayan bir anlayış burjuva bürokratizmdir. Bu hastalık HDP'de git gide ağırlaştı.

HDP böyle bir hastalığa tutuldu ve bunun faturasını seçimlerde oy kaybıyla ödedi.

Denilebilir ki bütün bu kurumlaşmayı devlet dağıttı, doğrudur. Devlet halkın politikaya doğrudan katılmasına olanak tanıyan meclisleri, kongreleri vb. kapattı, yöneticilerini

tutukladı. Sorun devletin bu saldırılarına yeni meclisler, kongreler, konseylerle yanıt vermemek, bürokratizmi benimsemektir.

TİP ve ayrı liste

HDP fikriyatının ayırt edici özelliği Kürt Özgürlük Hareketi ve Türkiye'nin devrimci, anti faşist kuvvetlerinin mücadele birliğini sağlamaktı. HDP'yi oluşturan bileşenler tam da bunun ifadesiydi. Bu cepheyi genişletmek, yeni güçleri HDP'yle ittifaka zorlamak doğru bir politikaydı. Emek ve Özgürlük İttifakının kurulması bu bakımdan önemliydi.

Ne var ki TİP seçimlerde ittifak çatısı altında ama ayrı liste ile girmek istedi. HDP de bunu kabul etti. TİP neden ayrı liste ile girmek istedi? HDP'ye oy vermeyecek olanların oylarını almak istediğini ileri sürdü. HDP yöneticileri de buna inandı. TİP katıksız bir sosyal şoven politika izledi. HDP'ye sırtını dayayarak HDP'yi sırtından bıçakladı. HDP'ye oy veren anti faşist Türkler TİP'e kaydı. Ayrı listeye seçime girmek EÖİ'ye bir kazanç sağlamadığı gibi HDP'ye oy veren anti faşist Türkleri HDP'den kopardı.

HDP yöneticileri TİP'in Batı'da güç kazanmasının önünü açtı. Böylece Türkiye demokratik hareketi güç kazanacaktı. Büyük bir yanlış. Kürt'ten kaçan Türk devletine yanaşır. Türkiye'de değişmez gerçek budur. Türkiye halklarının ittifakını güçlendirmek yerine sosyal şoven TİP'i güçlendirmek kendi kendine çelme takmaktan başka bir sonuç vermezdi ve vermedi.

Bu yanlış politikanın en önemli sonucu oy kaybı değildir. Bu belki telâfi edilebilir, en önemli sonucu Kürt halkında Türkiyeli ilericilere, onlarla

ittifaka duyulan güvende muazzam bir erozyona neden olmasıdır; diğer yandan sosyalizm fikriyatına yakın Kürtlerin bir kısmının da TP'e kaymasıdır.

Kürt ulusal taleplerinden uzaklaşmak

HDP Kürt ve Türk halklarının anti sömürgeci ve anti faşist taleplerinin mücadelesine öncülük eden bir parti olarak doğdu. 14 Mayıs seçimlerinde sanki Türkleri TP'e bırakmış da kendisini Kürtlerle sınırlamış bir profil çizdi. Buna karşın Kürtlerin temel demokratik taleplerini dillendiren bir seçim çalışması da yapmadı. 6'lı masanın cumhurbaşkanı adayını şartsız desteklediğini açıkladı. Kürt ulusunun ilk elde çözülmesi gereken talepleri vardı, anadilde eğitim, tutsakların serbest bırakılması, kayyumlara son verilmesi, Rojava'ya saldırıların durdurulması gibi. Bunlar bir yana seçim çalışmasında HDP'nin programında yer alan yerel özerklik gibi konular da günde-

karşın gelecek seçimlerde Kürt ulusal taleplerini dillendiren başka partilere oy kaybı görülebilir.

Devletin HDAPAR siyaseti tam da bu amaca bağlanmıştır. HDAPAR'la bir yandan Kuzey Kürdistan'da gerçekleşen devrimci toplumsal altüst oluşun tersine çevrilmesi, gerici, islamist bir toplum fikriyatının yeniden egemen kılınması hedeflenmektedir, diğer yandan Kürt ve Türk halkaları arasındaki mücadele birliği dinamitlenmek istenmektedir. "Devletin Krd" siyaseti HDAPAR'la yeni bir boyut kazanmaktadır. HDP'nin aynı zamanda Kürtlerin temsilcisi olduğu gerçeği kitlelerin zihninden silinmek istenmektedir.

Bu zel savaş politikasına karşı HDP Kürt ulusal taleplerini her zamankinden daha fazla dillendirmezse gelecekteki oy kaybı daha da artacaktır.

Sosyal ve Sınıfsal Değişimi Iskalamak

Yıllar	Sanayi, inşaat, ticaret, hizmet	Sanayi	Nüfus
2009	7.216.465	2.652.255	72.561.312
2023	14.606.948	5.038.962	84.680.270
Artış oranı %	102	90	16,70

me getirilmedi.

Kendini CHP ve 6'lı masaya angaje etmenin bir faturası olacaktı elbette. CHP ve 6'lı masayı rktmemek, zor durumda bırakmamak adına Kürt ulusal taleplerine duyarsızlık kabul edilemez. Kürt seçmen her şeye rağmen yine de HDP'ye oy verdi. Buna

Yukardaki tablo Türkiye'nin sosyal ve sınıfsal tablosundaki değişimi göstermektedir. 2009 ve 2023 yılları arasında Türkiye nüfusu yüzde 16,70 artarken, sanayi, inşaat, ticaret ve hizmet alanında çalışanların sayısı yüzde 102 oranında artmıştır.

2009'da 17.754.093 olan kır nüfusu 2021'de 5.771.6742'ye düşmüş görünüyor. Oransal olarak da kır nüfusu 2009'da %24,5'dan 2021'de %6,8'e düşmüştür. Buna karşılık kent nüfusu %75,5'dan %93,2'ye yükselmiştir.³

Yukardaki tablo ve veriler Türkiye'nin sınıfsal ve sosyal yapısındaki değişimi çarpıcı biçimde ortaya koyuyor. İşçileşmenin nüfusun artış oranının çok üstünde olduğu ve kırdaki yaşayanların sayısının hızla düştüğü kolayca gözlemlenebilir. Kentli ve emekçi bir nüfus vardır. Kürt illerinde de durum farklı değil. Kuzey Kürdistan'daki fark işsizlik oranının Türkiye ortalamasının iki katını aşmasıdır. Örneğin Diyarbakır ve Urfa'da resmi işsizlik oranı yüzde 25 seviyesindedir. Bu da gösteriyor ki bir yandan milyonlarca insan kentlere akıyor ama sermaye yatırımı yetersizliği nedeniyle büyük bir kesim işsiz kalmaktadır. Milyonlarca Kürt işsizlik ve ağır bir yoksulluğa mahkum edilmektedir.

Türkiye ve Kürdistan'ın emekçi sınıflarının talep ve özlemlerini politika konusu yapmayan ilerici bir partinin kitleleri sürüklemeye şansı giderek zayıflayacaktır. HDP eğer halklarımızın birleşik cephe partisi olursa bu gerçeği ıskalalamamalıdır. 14 Mayıs seçimlerinde her iki ülke bakımından da emekçilerin taleplerinin yeterince gündemleştirildiği söylenemez.

Diğer yandan her iki ülkede de kadın istihdamında artış var. İşgücünün bu en ezilen kesiminin talepleri özel olarak gündem yapılmaz ve kadın özgürlük mücadelesinin temel başlıklarından biri haline getirilmezse emekçi sınıfların bu bölümü ile bağlar güçlendirilemez. HDP bu bölümün taleplerini de yeterince gündeme taşıyamamıştır.

Sınıfsal saflaşma

HDP, Kürtlerin ulusal taleplerini yükseltmelidir, ağır asimilasyon koşullarına rağmen yeni bir "Kürt uyanışı" yaşanmaktadır. Kürt dili,

³ Türkiye demografisi - Vikipedi (wikipedia.org)

kültürü, tarihi üzerinde çalışan bir entelijansiya giderek daha çok ye-şermektedir. Bu aynı zamanda yeni bir ‘‘Kürt milliyetçi’’ damarını da beslemektedir. Bu olumsuz değil aksine olumlu bir gelişmedir. Ezilen ulus milliyetçiliği anti sömürgeci temelde geliştikçe ilerici bir nitelik taşır. Ne var ki sömürgeci Türk devleti bu yeni uyanışı KH’nin etkisini zayıflatmak, ‘‘devletin krd’’n güçlendirmek için kullanmaktadır. Önümüzdeki dönemde tam da bu temelde siyasi koruculaştırma çok daha belirginleşecektir.

Seçimlerde Kürt ulusal taleplerini dile getiren HAKPAR’ın aldığı 42.509 (%0,08) oya bakarak, hani nerede ‘‘Kürt uyanışı’’ denebilir. Bu tür bir değerlendirme yanılıgıdır, söz ve eylem birliğinden yoksun bu türden partilerin Kürtler nezdinde bir karşılığı yok.

Sömürgeci devlet ideolojik ve siyasi hamlelerle KH’nin kitle tabanını tasfiye etmek için faşist baskı ve saldırıların yanı sıra iki koldan harekete geçmiştir. Bunlardan biri HDAPAR zerinden Kürt devriminin toplumsal kazanımlarını tahrip ederek, politik İslamı Kürdistan’da etkin kılmak, ikincisi de ‘‘Kürt iş insanları’’ eliyle yeni bir siyasi entegrasyon süreci başlatmaktadır. Belediye başkanlığı seçimleri için Kürt patronlardan bazıları aday olmaya başladı. Bunlardan biri Yılmaz zeyiroğlu, Diyarbakır Belediye başkanlığı için adaylığını açıkladı. Sırada yenileri var. Van ve Mardin için de kimi isimler konuşulmaya başlandı. Bu yeni patronaların farkı kendilerini Kürt yurtseveri olarak tanıtmalarıdır.

KH ve onun eksenindeki partiler elbette anti sömürgeci Kürt orta burjuvazisini de kapsamalıdır, İş-

birlikçi, devlet yanlısı olmayan orta burjuvazinin ulusal kurtuluş saflarına katılması ulusal kurtuluş mücadelesinin zorunlu bir gereğidir. Ne var ki Türkiye’nin kapitalistleşme düzeyinin artması ile birlikte, Türk burjuvazisine kıyasla zayıf olsa da giderek güçlenen bir Kürt burjuvazisi belirlemektedir. Bu burjuvazi sermaye birikimini esas olarak Batı’da gerçekleştirmektedir. Bu burjuvazinin bazı temsilcileri politik liderliğe soyunmaktadır. Bu burjuvalar doğ-

Ezilen ulus milliyetçiliği anti sömürgeci temelde geliştikçe ilerici bir nitelik taşır. Ne var ki sömürgeci Türk devleti bu yeni uyanışı KH’nin etkisini zayıflatmak, ‘‘devletin krd’’n güçlendirmek için kullanmaktadır.

rudan ve açıktan sömürgeci devlet yanlısı olarak değil, Kürtlerin yurtsever burjuva temsilcisi olarak ortaya çıkmaktadır.

Görülüyor ki bir yandan politik İslamileştirme diğer yandan yoksulluk ve işsizlikle mahva sürüklenen kitlelere Kürt iş insanları ile el atma politikası yürürlüktedir. HDP ve Kürt yurtseverleri bu gerçeği yeterince hesaba katmazlarsa, emekçi sınıfların talep ve özlemleri ile ulusal kurtuluş mücadelesini doğru temelde birleştirmeyi başaramazlarsa kitle bağları daha da zayıflayacaktır. 2023’teki seçim sonuçları bu tehlikenin bir alarmıdır. Emekçi sınıf siyaseti orta sınıf

siyasetini alt etmeli, onun üzerinde hegemonyasını inşa etmelidir. Kazandırıcı çizgi budur.

Sosyalist yurtseverlik için elverişli koşullar

14 ve 28 Mayıs seçimlerinde ESP'nin tutumunun ne kadar doğru, tutarlı bir siyaset olduğu ortaya çıktı. ESP seçim sürecinde kendisine yapılan bütün eleştirilere, tecrit edilme ve yalnızlaştırma çabalarına karşın üçüncü cephe siyasetinin tutarlı temsilcisi olmayı kararlılıkla sürdürdü. Bu tesadüf değil, onun sınıfsal ve Kürt ulusal kurtuluşçu siyasetinin, anti sömürgeci ve anti faşist duruşunun bir sonucudur.

Yalnızca Kuzey Kürdistan'da değil, Batı'da yaşayan Kürtler arasında da sosyalist yurtseverliğin nesnel toplumsal temeli giderek daha da güçlenmektedir. Devletin politik İslamcılaştırma ve burjuva dejenerasyon siyasetine karşın, ulusal kurtuluşu sosyal kurtuluşla iç içe ele alan, sosyalizmi Kürt uyanışı ile birleştiren, emekçi sınıf siyasetini öne çıkaran sosyalist yurtsever bir çizgiye her zamankinden çok daha fazla ihtiyaç vardır.

Sosyalist yurtseverler şimdi daha büyük bir siyasi cesaretle siyasi öncü ve ideolojik odak olmak için kolları sıvamalı, tam da bu temelde örgütsel inşaya hız vermelidir.

Yaşam ve özgürlük için kadın devrimi - Sempozyum Değerlendirmesi

Liyan Aspir

Kadın özgürlük mücadelelerinin uluslararası temsilcilerinin katılımıyla gerçekleşen etkinlik, kolektif bir özneye dönüşen kadınların kazanımları, mücadeleleri ve görevleri etrafında teorik olduğu kadar politik tartışmalara da alan açtı.

Sosyalist Kadınlar Birliği (SKB) ve genç kadın örgütü Zora, Avrupa'nın dört bir yanından ve kıta dışından kadınları 6 Mayıs 2023 tarihinde Frankfurt'ta Kadın Devrimi Sempozyumu'nda bir araya getirdi.

Sempozyum, komünistlerin kadın devrimi programını tanıtmak, cins özgürlük mücadelesinin özneleri içinde tartışmaya açmak ve böylece sınıfsız, sınırsız, toplumsal cinsiyet temelli iş bölümünün son bulduğu bir dünya ufkunu kadın özgürlük mücadelesine taşımak perspektifiyle düzenlendi. Kadın özgürlük mücadelelerinin uluslararası temsilcilerinin katılımıyla gerçekleşen etkinlik, kolektif bir özneye dönüşen kadınların kazanımları, mücadeleleri ve görevleri etrafında teorik olduğu kadar politik tartışmalara da alan açtı. Uzun zamandır planlanan bu etkinlik Covid-19 salgını nedeniyle gecikmiş olsa da komünist kadın kurtuluş programının tartışılmasına anlamlı bir katkı sağladı, önümüzdeki mücadeleler için moral, motivas-

yon ve cesaret yarattı. Bu anlamda sempozyum, kadın devrimi bayrağını yükselten örgüt ve partilerin faaliyetleri için itici bir güç oluşturdu.

Ayrıca devrimci işbirliği ve dayanışmanın başarılı bir ürünü olarak sempozyumun emekçiliğini üstlenen komünist genç kadın ve LGBTİi+'ların etkinliğinin her anında hissedilen dinamizmi umut vericiydi. Sempozyum, Yeliz Erbay, Wilma Tiamzon, Evin Goyi, Jina Amini başta olmak üzere özgürlük uğruna yıldızlaşan cesur kadınlara atfedildi.

Reformların ötesini görmek için

Kadın devrimini karşılıklı etkileşim sürecinin konusu haline getirme fikri, sosyalist kadınların kadın ve feminist hareketler içinde kadın özgürlük perspektifini tartışma ve böylece burjuva reform mücadelelerinin ötesinde devrimci stratejiler geliştirme ve geniş kadın kitlelerini kadın devrimine kazanma yönündeki kolektif iddiasına dayanmaktadır. Dolayısıyla "Kadın

Devrimi Yaşam ve Özgürlüktür” başlıklı sempozyum, Devrimci Komünist Kadınlar’ın (JKŞ) 25 Kasım 2021 öncesinde Rojava’da düzenlediği “Kadın Devrimi ile Erkek Egemenliğine Karşı Zafere” sempozyumundan bağımsız olmadığı gibi Avrupa’da bir dizi tartışma, konferans ve sempozyum serileri için bir başlangıç olma anlamı taşıyor.

Bir uluslararası paylaşım zemini olarak sempozyumun amacı, kadın ve LGBTİ+’ların kolektif mücadelelerinin toplumsal patlayıcı/yıkıcı niteliği hakkında bilinç yükseltmek ve bu açıdan değişik ülkelerden ve farklı siyasi toplumsal koşullarda öne çıkan mücadele deneyimlerini paylaşmaktır. Kitlelilikleri ve mücadelenin ortaklaşması ile yeni bir nitelik kazanan cins özgürlük mücadeleleri göz önünde bulundurulduğunda, toplumun bir bütün olarak dönüştürülmesine yönelik somut adımlara duyulan ihtiyaç giderek daha acil bir hal almaktadır. Son yıllarda çeşitli ekonomik, siyasi ve sosyal haklar için yürütülen büyük kitlesele mücadeleler, burjuva toplumsal düzenin sınırlarına çarpmaya devam ederken, kadınlar, devrimci bir program etrafında kendilerine yol açmaya ihtiyaç duymaktadırlar.

Hiç şüphe yok ki kadınlar tarih boyunca çok büyük reform mücadeleleri vererek paha biçilmez özgürlükler kazanmışlardır ve bu kazanımlar için mücadele etmeye devam edeceklerdir. Çünkü bu reform mücadeleleri, kadınların yaşamlarını biraz daha katlanılır kılabilecek alanlar açtığı gibi ortak mücadeleler içinde gelişmeye, kolektif bir bilinç edinmeye, mücadele deneyimi kazanmaya muazzam katkılar sağlıyor. Özgün grevleri, kadın cinayetlerine karşı veya kürtaj hakkı için yürüttükleri çalışmalarda gördüğümüz gibi kadınlar bu mücadeleler içinde özne haline gelir, siyasallaşır, örgütlenir ve daha fazla hemcinsinin toplumsal yaşama ve mücadeleye katılması için daha uygun siyasal ve toplumsal koşullar yaratır. Dahası, kadınların kazanımlarıyla patriyarka mevzi kaybeder, sarsılır, istikrarsızlaşır.

Fakat patriyarkal-kapitalist toplumun sürekli uyarlanan ve gerilimlerle dolu sömürü ilişkisi dikkate alındığında tekil mevziler için verilen mücadele ancak yeni bir toplumsal düzen için mücadeleye hasredildiği ölçüde kadınların özgürleşme yolunda da süreklilik kazanılır. Reform mücadeleleri kadın kurtuluşunda nihai bir amaç

olamaz ve tarihsel ile güncel deneyimler bu tür yaklaşımların sınırlarını ortaya koymuştur. Kendini sürekli yenileyen ve yeniden üreten patriyarkayı, onun devlet ve aile düzenini aşmak için kadınların daha köklü adımlara ihtiyaç vardır. Örneğin Arjantin’de kürtaj hakkı için yapılan kitlesel seferberliklerde görüldüğü gibi burjuva parlamentolarını kuşatıp umut dolu bekleyişler yerine haklarımızı ve istediğimiz hayatı koparıp almaya dönük adımlar atmak gibi.

Kadın devriminin nesnel zorunluluğunun öznel bilince dönüşmesinin faaliyeti kapsamında sempozyum anlamlı tartışmalara ev sahipliği yaptı. Bu bağlamda sempozyum, Rojava’daki kadın devrimi ve Rojhilat/İran’daki kadın ayaklanmasına adandı. Özellikle özgün koşullara sahip bu iki örnek kadın özgürlüğünün kaçınılmaz olarak devrimci bir altüst oluş sorununu ortaya çıkardığını ve tüm boyutlarıyla kadınların özel baskı ve sömürüye maruz kaldığı sermayenin erkek egemenliğine bir bütün olarak meydan okuduğunu göstermektedir.

Uluslararası düzeyde kadın devrimini savunmak

Kadın devrimi terimi 21. yüzyılda yeniden ve farklı içeriklerle yaygınlık kazanıyor. Rojava’daki toplumsal devrim için bu kavramsallaştırma yapılırken Rojhilat/İran’daki gibi isyan durumlarda ise kadınların faşist bir rejimin temellerini sarsan, ona geri adım atırıp meşruiyetini tüm topluma sorgulatan mücadelelerine hem bir takdir olarak hem de yarattığı sonuçların kadınların günlük yaşamında altüst oluşlara vesile olması dolayısıyla daha sembolik anlamıyla kadın devrimi yüksek sesle dile getiriliyor. Burjuva çevreler bile cins özgürlük

mücadelelerini düzene entegre etmek amacıyla kadın devrimi kavramını içini boşaltarak kendilerine mal etmeye çalışıyor.

Dolayısıyla kadın devrimini ne olduğu ve programatik boyutları hakkında netlik yaratma, komünist ve devrimci güçler olarak eylemimiz hakkında kendimize ve tüm kadınlara cesurca sorular sorma ihtiyacı ortada. Kadın özgürlüğünü somut bir siyasi çizgiyle bütünleştirmek için kadınların sömürülmesinden ve ezilmesinden sorumlu olan koşulların net bir analizine duyulan ihtiyaca yanıt olarak Sosyalist Kadın dergisi yazarlarından Sultan Ulusoy, sempozyumun “Özgürlük için Kadın Devrimi” başlıklı ilk oturumunda, alt ve üstyapısıyla kadınların ezilmesinin maddi temelini oluşturan ataerki üzerine teorik bir sunum yaptı. Cinsiyet ayrımcılığına karşı mücadeleden taviz verilmemesi gerekliliğini vurgulamanın yanı sıra çifte sömürü ve baskıya karşı çifte devrimin zorunluluğunun altını çizdi. Kadın devrimi stratejisinde kadın önderleşmesinin önemine dikkat çekerek, salondaki genç kadınlara çağrıda bulundu. “*Özel mülkiyetin, mülkiyet ilişkilerinin sürdüğü bir sistemde özgürlüğümüz tamamen sağlanamaz. Zor araçlarının kullanılmadığı, kadınların elinde olmadığı hiçbir devrim başarıya ulaşamaz. Bu devrim, kadın devrimi haline de gelmez. Tarihsel deneyimlerimiz bize bunu gösteriyor. Kadın devriminin gerçekleşmesinin ve güçlenmesini sağlayacak olan kadın önderleşmesidir. Çifte sömürü ve baskıya maruz kalan kadınlar olarak daha çok çalışmalı ve önderleşmeliyiz. Hem cinsimizin kurtuluşunda hem de toplumsal mücadele içerisinde önderleşmeliyiz. Bu ikisini aynı anda gerçekleştiremezsek kadın devrimini*

de gerçekleştiremeyiz” diyerek kadın devriminin temel koşulunu ele aldı, komünist kadınların kadın devrimi programatik görüşlerini bütün boyutlarıyla tartışmaya sundu.

Son süreçte kadın devriminin bayraklaştığı yerlerden biri de Rojhilat/ İran. İran devleti, ordusu, polisi, Besic milis teşkilatı, gardiyanları ile kadının en temel özgürlükleri karşısında her haliyle silahlı maddileşmiş patriyarkayı temsil ediyor. İran Komünist Partisi/ Komala Merkez Komite üyesi Marzia Nazari faşist molla rejimine karşı “Kadın-Yaşam-Özgürlük Ayaklanması”nı incelediği sunumunda kadınların ezilmişliğinin maddi temelleri üzerinde durdu. Kadınlar arasındaki sınıfsal farklılaşmaya değinerek kadınların meşru talepleri için sınıflar ötesi hareketlere katılmalarının önemini fakat burjuva kadınların çizgisinden ayrılmamanın kesinlikle gerekli olduğunu vurguladı: “Bu da kadınların yollarını işçilerin mücadeleleriyle birleştirmelerini gerektiriyor. Zira kadınlar mücadelesini kapitalistlere ve onların burjuva hükümetlerine karşı yürütmek zorundalar; yalnızca özel mülkiyetin kaldırılması ve kapitalist toplumsal düzenin aşılması kadınların taleplerinin önünü açacaktır. Kadın kitle hare-

ketlerini işçi hareketi ve diğer ilerici toplumsal hareketlerle ilişkilendirmek kazanımları korumak için de çok önemlidir. İran’da kadınların taleplerinin karşılanması devrimci hareketle ve İslam Cumhuriyeti’nin yıkılmasıyla bağlantılıdır. İslam Cumhuriyeti, tıpkı işçiler gibi kadınların özgürlüklerine ve yaşamlarına saldırmak için hiçbir suçu işlemekten geri durmuyor. Bir yandan burjuva muhalefet mevcut yapıları korumaya ve devrimi yenilgiye uğratmaya çalışırken diğer yandan özellikle kilit sektörlerde ülke çapında grevler, fabrikalarda ve tesislerde işçi konseyleri oluşuyor. Bu gelişmeler, İslam Cumhuriyeti’nde toplumun radikal ve sosyalist bir dönüşümüne yönelik devrimci altüst oluş sürecini nesnel olarak güçlendirmektedir.”

Kadınların özgürlük mücadelesinde etkin biçimlerde yerlerini aldığı devrimci merkezlerden biri de Filipinler’dir. FKP öncülüğünde Filipinli devrimci kadınlar, kadınları geniş kitle hareketlerinde, şehirlerdeki sayısız yerel yapıda, ayrı milis örgütlerinde ve kırsalda kurtarılmış bölgelerde gerillada örgütlemek gibi büyük bir siyasi esnekliğe sahipler. Filipinli devrimciler saflarında LGBTİ+’lara alanlar açarak, paralel bir iktidar biçimi-

mi oluşturan özgür topraklarda evlilik ve toplumsal iş bölümünü düzenleyerek kadın devrimi için anlamlı deneyimler sunuyor.

Filipinler kadın hareketinden International Women's Alliance (IWA) temsilcisi genç aktivist Nikki Guzman, boşanma yasası olmayan Filipinler'de (Vatikan dışında dünyada tek ülke) kadın hareketinin onlarca yıllık hem silahlı hem de barışçıl mücadele deneyimlerini aktardı. Nikki, Filipin hareketinin kadınları bir sınıf olarak değil toplumsal bir sektör olarak tanımladığını belirterek kadınların kurtuluşu için verilen uzun ve zorlu mücadelenin ulusal ve toplumsal kurtuluş mücadelesiyle el ele gittiğini açıkladı. Nikki, sosyalizm için anti-empyralist bir program izleyen Filipinli Maocu devrimci hareketin Sovyetler Birliği ve Çin deneyimlerine yaklaşımını ve devrimlerde geri dönüşüm tehlikesine karşı uyarılarını şu sözlerle aktardı: *“Sosyalizm söz konusu olduğunda, Lenin'in zamanındaki Rusya ve Mao'nun zamanındaki Çin örnekleri bize sosyalizmin bütün bir ülkeyi nasıl özgürleştirebileceğini ve kadınların özgürleşmesine hizmet eden yapıları nasıl yarattığını göstermektedir. Ne yazık ki, revizyonizm nedeniyle devrimlerin zaferlerinin altını*

oyan, kapitalist restorasyona giden ve kadınları özgürleşmeden önceki geleneksel rollerine geri döndüren Sovyetler Birliği ve Çin örneklerine de sahibiz. Sosyalizmi inşa etmek sürekli bir görev olacaktır - asıl olan onu inşa etmek ve korumak. Özellikle kadınların sosyalizmin kazanımlarını korumak için çok uyanık olmaları gerekecektir; çünkü bunu tersine çevirmek kadınların elde ettiği kazanımları da kaybetmesi anlamına gelecektir.”

Onlarca yıllık çığır açıcı devrimci kadın pratiğiyle ve Rojava'da kadın devrimin mimarları olarak uluslararası kadın özgürlük mücadelelerine ışık tutan Kürt kadın özgürlük hareketi adına Melike Yaşar, sunumuna Kürt kadınlarının silahlı mücadelesinin romantize edilmesini ve kadınların idealize edilmesini eleştirerek başladı. IŞİD'e karşı mücadele her şeyden önce savaşan Kürt kadınlarını dünya sahnesine çıkarmış olsa da kadın özgürlük mücadelesinin askeri mücadeleye indirgenemeyeceğini belirtti. Bunun aksine kadınların devrimci faaliyetlerinin yüzde 10'unun askeri çalışmalardan, büyük bir kısmının ise toplumsal dönüşüm çalışmalarından oluştuğunu vurguladı. Basın alanından siyasi ve ekonomik yapılara, kömünlere kadar Kürt kadın özgürlük

hareketi kadınlar için özgür alanlar inşa ediyor.

Melike Yaşar sunumunda burjuva devletlerin militan hareketleri sörgürme ve yatıştırma girişimlerini tartıştı. Örneğin ABD’de siyah kadın hareketi filizlenirken hareketi yatıştırma amacıyla Kamala Harris, örnek siyah kadın olarak özellikle başkan yardımcılığına atandı, başka ülkelerde burjuva devlet eliyle eşitlik ve kadın konferansları başlatıldı. Kürt kadın özgürlük hareketi ise dünyada paralel gelişen kadın özgürlük mücadelelerini eşit düzeyde ve yatay olarak birbirine bağlamak için bir temel olarak Dünya Kadın Konfederalizmi’ni önermektedir. LGBTİ+’ların Kürt kadın özgürlük hareketiyle ilişkisi üzerine ise Melike Yaşar, kişisel özgürlüklerin savunulması gerektiğini ancak kuir ideolojisine bağlı kimi kesimler tarafından hareketi bölmeye yönelik güçlü eğilime karşı da uyanık olunması gerektiğini vurguladı.

“Kadın özneleşmesi: Kazanımlar, İsyenlar, Devrimler ve Görevler” başlıklı ikinci oturumda SKB konuşmacısı son on yıllardaki uluslararası kadın mücadele ve hareketlerine genel bir bakış sunarak kadınların mücadelede kolektif hafızalarına dayandıklarını çeşitli örneklerle dile getirdi. Kadın hareketleri pandemiyle birlikte geçici olarak sönümlenmiş olsa da, sosyalizm ve toplumsal cinsiyete dayalı iş bölümünün dönüşümü için maddi koşulların nesnel olarak her zamankinden daha olgun olduğunu belirtti. Geniş kadın kitlelerinin sistem içi değişimlerin ve ataerkil düzenin sınırlarının ötesinde düşünebilmesi için devrimci programın günlük siyasi mücadelelerde sürekliliğe ve siyasi taktiklerin somutlaştırılmasına ihtiyacı olduğunu vurguladı. Ayrıca, “Ka-

pitalist üretim tarzı özgürlüğümüzün önünü açmıştır ama aynı zamanda ilerici barutunu çoktan tüketmiştir. Kapitalizm ve ataerkil sisteme karşı atacağımız her bir adımın önemi var. Kadın özgürlük mücadelesini genişletebilmek için daha fazla çözüme odaklanmalıyız. Tüm eşitsizliklere karşı mücadele etmediğimiz sürece proletarya olarak kendi kurtuluşumuzu sağlayamayız. Cins bilinci için mücadele, sınıf mücadelemizi bölmez aksine onu güçlendirir. Sosyalizm tarihsel olarak gereklidir. Kadınların mücadelesini sosyalizm mücadelesinin önemli bir dinamiği haline getirmeliyiz” sözleriyle sosyalizm mücadelesinin kadın özgürlük mücadelesiyle bağının altını çizdi, günümüzün siyasi kadın kitle hareketlerini ilerletmek için en güçlü sözler ve pratikler geliştirme ihtiyacını vurguladı.

Ataerkil kapitalist düzenin çelişkilerinin bir sonucu olarak kadınlar ile ezilen cinsiyet ve cinsel kimliklerin büyük saldırılarla karşı karşıya kaldığı sempozyum boyunca değişik örneklerle belirtildi. Afganistan’daki kadın düşmanı Taliban’ın iktidarı tekrar geri almasıyla başlayan gelişmeler bunun somut göstergesidir.

Afganistan, toplumsal gelişmeler karşısında dünyadaki ataerkil reflekslerin uç bir örneğini oluşturuyor. Devrimci Kadın Örgütü (RAWA) temsilcisi yaptığı sunumda, ülkenin emperyalistler tarafından Taliban’a teslim edilmesinin ardından özellikle kadınlara dönük saldırıları ve öncü direnişlerini aktardı. RAWA onlarca yıldır emperyalizm ve Taliban diktatörlüğüne karşı mücadele ediyor ve yalnızca bir halk devriminin özgürlük, demokrasi ve sosyal adalet yaratabileceğini, kadınların taleplerinin mücadelenin merkezine taşınması gerektiğini düşünüyor.

RAWA çalışmalarını yeraltından yürütüyor ve siyasi mücadeleden ziyade kadın ve çocuklara gıda dağıtım, eğitim ve tıbbi bakım gibi insani yardım faaliyetlerini ön planda tutuyor. RAWA temsilcisi İran ile Kürdistan'daki kadınlara güçlü atıflarda bulunarak zorluklara rağmen mücadelenin devam ettiğini belirtti.

Dünyadaki en dinamik kadın hareketlerinden biri de Arjantin'de. Ülkedeki siyasi konjonktüre bağlı olarak kadınlar çeşitli konular etrafında geniş kitle seferberliklerine dayalı reform mücadeleleriyle kürtaj hakkı gibi kazanımlar elde etti. Arjantin'den Maco gelenekteki Devrimci Komünist Partisi (PCR) Ulusal Kadın Komitesi temsilcisi sempozyuma katıldı. PCR, 1976'da ABD destekli askeri darbeye karşı sürekliliğini korumuş devrimci yapılardan biri ve kadın özgürlük mücadelesiyle canlı bağlarıyla dikkat çekiyor. Öyle ki PCR, 1986'den bu yana büyük kitlesel kadın mücadelelerinin itici gücü olan Ulusal Kadın Buluşması'nın düzenleyicilerinden biri. Ancak uzun tartışmaların sonucunda buluşma geçen yıl bölündü. PCR Ulusal Kadın Buluşması'nı yeniden bir araya getirmek için çaba sarf ederken bu yılki buluşmanın aynı zamanda aynı şehirde yapılacak olmasını bu yönde atılmış ileri bir adım olarak nitelendirdi.

Kadın mücadelelerinin çeşitliliğini kürtaj hakkı grevlerinden kadın katliamlarına karşı isyanlara, fabrikalarda çocuk bakımının örgütlenmesinden Evlilik Yasası'nın iyileştirilmesine, cinsiyet kimliklerine yönelik yasal güvencelerden, tıbbi ve barınma yardımına, şiddetin önlenmesine kadar örneklendirilen sunumda, "*Biz kadınlar kendi özel sorunlarımızı halkın genel sorunlarıyla ilişkilendirmek için*

mücadele ediyoruz, kadın hareketinin ilerleyişi bize büyük zorluklar çıkarıyor, hareketin gelişimine bütünsel olarak yaklaşmak için kadın örgütleri inşa etme konusunda kendimizi güçlendirmeliyiz" denildi.

Güçlü devrimci mirasıyla Arjantin'e kıyasla çok farklı tarihsel koşulların etkide bulunduğu Polonya da geniş ve dünyadaki etkisi itibariyle öncü bir kadın hareketinin ülkesi oldu. Anti-komünizmin resmi devlet politikası sayıldığı Polonya'nın siyasi atmosferine rağmen kendisini Marksist ve feminist olarak tanımlayan Stowarzyenie Bez derneği temsilcisi Natalia Sudol, kadınları seks endüstrisinin kölesi haline getiren politikalara karşı derneklerinin yürüttüğü çalışmaları aktardı. Seks endüstrisine karşı mücadelelerinde esasen "Nordik Model"e denk düşen yaklaşımlarıyla dernek, seks işçileri ve insan kaçakçılığına maruz kalmış cinsel köleleri örgütleyerek dayanışmacı, eğitici pratikler geliştiriyor.

Natalia Sudol, Ukrayna savaşı ile ağırlaşan Doğu Avrupa'daki seks endüstrisi ve insan kaçakçılığı sorunu ile kürtaj hakkı için yıllardır süren kitlesel protestoların seyrini sempozyuma sundu. Polonya kadın hareketi henüz kadın sağlığını güvenceleyen ücretsiz kürtaj hakkı ve kürtajı önlemek için eğitim ve koruma kolaylaştırıcılığı için mücadele ederken, PiS hükümeti kadın karşıtı hamleleriyle zaten son derece kısıtlı kürtaj imkanı içeren yasını bir kürtaj yasağına dönüştürdü. Natalia, kürtaj konusunun ne kadar sınıfsal bir mesele olduğunu yurtdışında kürtaj yapma imkanından yoksun olan emekçi ve yoksul kadınların ne kadar etkilendiğini açıklayarak vurguladı.

2021 yılında kürtajın yasaklanmasına karşı kitlesel eylemler olmuş, an-

cak Natalia'ya göre protestolar büyük ölçüde sosyalist bir perspektiften yoksun olduğu için kısa sürede sönmülmüş.

Pek çok kadın mücadeleden vazgeçtiğini belirtmiş. Polonya'da geniş kadın seferberliğine dayanan reform mücadelesi ülkenin siyasi konjonktürüne bağlı olarak şimdiye kadar başarıyla sonuçlanamadı.

Kadın devrimi sempozyumunda farklı devrimci programlara ve pratiklere sahip örgüt temsilcilerin sunumları, her biri kendi özgün deneyimleriyle kadın özgürlüğü için radikal pratiğin ve genel toplumsal devrimin gerekliliğine işaret etti. Gelişkin burjuva demokratik ülkelerin görece rahat koşulları altında veya en "temel" demokratik hakları için bile ölümü göze alan faşist iktidarlara karşı isyanlarda başarılı ve başarısız hak mücadeleleri incelendi.

Bir toplumsal alt üst oluş serüveni olarak kadın devrimi henüz konuşmacı olarak sempozyuma katılan örgütlerin programatik temellerine ve perspektiflerine ulaşmamış olsa da, geçmiş devrimlerin deneyimlerine ve zayıflıklarına yapılan atıflar, sosyalizmin gerekliliği ve örneğin Kürt kadın özgürlük hareketinin iddiasında olduğu gibi dünya çapında kadın hareketini güçlendirecek yeni örgütsel model arayışları, bu yolda ortaklaşmanın zeminine işaret eden önemli göstergelerdir.

Açıktır ki, bizim de bir parçası olduğumuz ve giderek büyüyen cins özgürlük mücadeleleri, kadınların taleplerini karşılamak için devrimci güçlerin yeniden konumlanmasını ve yeni bir

yaklaşım benimsemesini gerektirmektedir. Cins çelişkisi burjuva düzeninin parçalanmasına zemin hazırlarken ve kadınların bilinç düzeyi yükselirken, cins özgürlüğüne giden yolun sömürünün maddi temelini ortadan kaldırılmasından geçtiğinin bilincinde olan komünistler, kadın devrimini ideolojik ve teorik olduğu kadar politik olarak da savunmak zorundadır.

Sempozyumun son dönemde cins özgürlük hareketinde bir içe dönme eğiliminin ortaya çıktığı Avrupa'nın merkezinde düzenlendiğini ifade etmeden geçmeyelim. Toplumsal maddi koşulları ve ürettiği sonuçları aydınlatmadan yapılan cinsiyet sorgulamalar kadınların ve ezilen cinsel kimliklerin meşru kolektif mücadelelerini yok sayıldığı bir ortamda düzenlendi. Cins özgürlüğü toplumsal çözümleri zorunlu kılarken burjuva akademi teorik ve ideolojik karmaşa üretirken beraberinde bireysel izolasyon, mücadelelerin bireyselleştirilmesini, mağduriyetin hiyerarşileşmesini getiriyor. İdeolojik karmaşa giderek siyasi mücadelede etkide bulunuyor, geniş kitle hareketlerinde parçalanmalar meydana geliyor. Bu anlamda sempozyum cins özgürlüğü bağlamında yürütülen tartışma karmaşasında yol temizliği yapan, hareketin önünü aydınlatan bir rol üstlendi. Cins özgürlüğünün içerik kazanmasına somut bir katkı sağladı. Sempozyuma katılan kadınlar ve kadın temsilciler, tartışmalardan ve kolektif ortamdan güç aldığını dile getirerek birleşik mücadeleye yapılan katkıyı da dile getirdi.

Mülteciler ve komünist tutum

Ziya Ulusoy

Politik İslamcı çetelere ve örgütlere karşı komünist ve devrimci tavır, bu örgütlerin halklara karşı işlediği suçları nedeniyle yargılanmaları gerektiği politikası doğrultusunda olmalı. Aynı zamanda politik İslamcı çeteleri devşiren ve kullanan Erdoğan, MİT, polis, askeri şefleri, SADAT'çuları bu suçlarından dolayı yargılama, İslamcı örgüt mensuplarına mültecilik hakkı tanınmama talebiyle mücadele yürütülmeli. Suriyeli mültecilerin geniş işçi ve küçük burjuva bölümüne ise savaş mağdurları olarak BM mülteci hakları çerçevesinde haklar tanınması savunulmalı.

Son yıllarda başta Suriyeli ve Afganistanlılar olmak üzere göçmen/mülteci halka karşı linç saldırıları arttı. Linci MHP'li çetelerle Erdoğan'ın MİT-polis ajanları yönetiyor.

Gözüdünlük elebaşılığını ırkçı Özdağ'ın yaptığı ve diğer burjuva liderler Kılıçdaroğlu, Akşener'lerin katıldığı göçmen/mülteci düşmanlığını tırmandırmak burjuva muhalefet partilerinin de başlıca malzemesi haline geldi.

Faşist şef Erdoğan ise, Suriye gerici iç savaşının emperyalistlerle birlikte örgütleyicisi olarak milyonların mültecileşmesi suçu işlediği halde, kitlesel savaş mağduru Suriyelilerin göçünü Davutoğlu ile birlikte önce işgal gerekçesi yapmaya çalıştı.

Ayrıca mülteciler içindeki politik İslamcılarının öncülüğünde mülteci kitlesinin büyük çoğunluğunu

içte kitlesel desteği olarak kullandı. İslamcı katilleri ise Cizre -Sur katliamlarında ve 15 Temmuz gösterilerinde, Suriye iç savaşına katılan IŞİD'li yerli İslamcıları da Suruç, Ankara gar, Antep Kürt düğünü ve HDP Amed mitingi katliamlarında vurucu güç olarak kullandı.

Dışta savaştıracak çeteleri devşirdi, devşirmeye devam ediyor. ÖSO ve diğer çeteler içinde örgütleyerek/ silahlandırarak Rojava/Kuzey Suriye işgalinde vurucu güç olarak kullanıyor. Libya iç savaşından Azeri-Ermeni savaşına dış savaşlarda da kullanıyor.

Dahası öncelikle örgütlediği çetelerin aileleri olmak üzere işgal bölgelerine sömürgeciliğin dayanağı koloniler olarak Suriyeli mültecileri yerleştiriyor.

Bütün bunları, “ümmeet kardeşliği”, “ensar /muhacir” söylemlerine dayandırarak yapıyor, yapabiliyor.

Ama öte yandan MİT-polis ajanları vasıtasıyla mültecilere karşı kontrollü linçler düzenleterek, ortağı MHP’li çetelerin linçlerine izin vererek, göçmen düşmanı şovenizmi faşizmin kitle dayanağı olarak üretiyor.

Geniş işsiz ve düşük ücrete mahkum edilen işçi kitleleri, esnaflar ve eğitilmiş kesimler arasında, yoksullaşma nedeni/günah keçisi mülteciler/göçmenler yanılığısıyla şovenist bir göçmen düşmanlığı hızla yayılıyor. Bu yanılığlı dalga ırkçılığı yükseltmek isteyenlere kitle desteği sunuyor.

Mülteci ve göçmen işçi farkı

Mülteciler sorununu öncesinden değil son 50-60 yıllık süreci içinde ele almak yararlı olacak.

Türkiye sayısı az grup ve kişiler dışında, yakın tarihte Özal döneminde Bulgaristan Türklerini ve yaklaşık son on yılı aşan süreçte ise Suriyelileri ve Suriye’de savaşan politik İslamcılarını kitlesele “geçici barınma” statüsünde mülteci olarak kabul etti, ama fiilen kalıcı kıldı.

İzmir Güzelbahçe’de 3 Suriyeli işçi yakılarak öldürüldü

Örneğin 1996’da savaş mağduru Başur Kürtlerini kitlesele olarak kabul etmişti. Ama mülteci statüsü vermediği gibi, kamplara aldı ve bu geçiciydi. Nitekim kısa bir süre sonra Başur Kürtleri yurtlarına döndü.

Fakat Suriyeli mülteciler savaş mağdurları olarak 3.5 milyon civarında kitleye kapsayan sayısal düzeyde seyrediyor ve büyük çoğunluğu kalıcı. Savaş mağduru olan ve siyasi bakımdan baskı altında kalarak Türkiye’de mülteci haline gelen Çeçenler, İranlılar, Afganistanlılar, İhvan-i Müslimin örgütünden Mısırlılar, Filistinliler, son olarak Ukraynalılar vb. de var. Fakat bunlar kitlesele değil.

Afganistanlıların çoğunluğu dahil olmak üzere, Kafkas ülkeleri, Afrika ülkeleri, Orta ve Güney Asya ülkelerinden işsizlik ve yoksulluk nedeniyle gelen göçmenler ise işçi. Afrika ülkelerinden, Afganistan ve Pakistan’dan gelen göçmen işçiler daha çok Avrupa ülkelerine geçiş güzergahı olarak Türkiye’yi kullanıyorlar.

Göçmen işçilerle mülteciler farklı.

Göçmen işçi sorunu kapitalizmin emperyalizmin yarattığı bir sorun.

Kapitalist-emperyalist sistemde kapitalist gelişmenin ihtiyaç duyduğu örneğin 2. emperyalist savaş sonrası dönemde, yoksul ve geri bırakılmış ülkelerden kapitalist merkezlere devletlerin ve şirketlerin anlaşmaları yoluyla göçmen işçilik akışı büyüdü.

Fakat kapitalist merkezlerde işsizlik artınca ve küreselleşmenin işleri önemli ölçüde ucuz işgücü sahibi ülkelere taşınması sonucu, merkezi kapitalist devletler ve tekelleri işçi alımını durdurdu. Bu kez de kapitalist küresel üretim zincirlerinde üretim yaygınlaştıkça “kaçak yollardan” kitlesele göçmen akışı kapitalist merkezlere doğru patlama yaşadı.

İşçi sınıfı hareketinin yaşam koşullarını iyileştirme mücadelesi geri olduğu sürece kitlesel göçmen işçi dalgaları zirvede kalmaya devam edecek.

Türkiye ve Kuzey Kürdistan eskiden yalnızca Avrupa ülkelerine göçmen ve mülteci geçiş koridoruydu.

'90'lı yıllardan başlayarak bugüne aynı zamanda milyonlarca göçmen ve mültecinin barındığı ülke oldu.

AB'nin "geri gönderme" yasasını Erdoğan rejiminin kabulünden sonra göçmen sayısı daha da büyüdü. 5.5 milyonu aşan göçmen ve mülteciye ulaştı. İçişleri Bakanı'nın resmi olmayan açıklamasına göre 6 milyonun üzerinde.

Mültecilerin de büyük çoğunluğu kayıtlı veya kayıtsız ucuz işgücü. İktidarın teşvikiyle kapitalistler ucuz göçmen/mülteci işçiyi, işçi ücretlerini açlık sınırının altına düşürmede baskı aracı olarak kullanıyorlar. Ülke içi kitlesel kronik işsiz kitlesini ve kapitalist gelişme sürecinde işgücü rezervi yoksul köylülerin kente göçünü işçi ücretlerini düşürmenin baskı aracı olarak kullanmaları gibi, göçmen mülteci kitlesini de işçi ücretini düşürmede, işten atmayı kolaylaştırmada, işçi direnişlerini engellemede enstrüman olarak kullanıyorlar.

Suriyeli mülteci sayısı ve siyasi eğilimi

Türkiye, 11 Ekim 2018 tarihi itibarıyla 3.585.738 Suriyeli vatandaşa ev sahipliği yapıyordu. Avrupa'ya geçişler ve işgal bölgelerine koloni yerleştirmeye bağlı olarak bu sayı 8 Haziran 2023 itibarıyla 3.358.813'e düştü. (<https://data2.unhcr.org/en/situations/syria>)

Fakat yine de Türkiye'deki göçmen/mülteci toplamı içinde en büyük miktarı Suriyeli mülteciler oluştur-

duğu gibi, Suriye'den mülteci göçü toplamı içinde de en büyük bölüm Türkiye'dekiler.

Bu nüfusun aktif bölümü yaklaşık %60'ı yaklaşık 2.139 bin. Fakat elbette daha küçük yaştakiler (14-16 yaş arası çocuklar) çalıştırıldığı gibi, öğrenci olup çalışmayanların yanısıra, kadınlar içinde dini nedenle işçiliğe gönderilmeyenler var.

Ayrıca nüfusun bir bölümü de küçük ticaret, hizmet işkolunda işyeri sahipleri/çalışanı, yine bir bölümü de yüksek eğitilmiş vasıflı (doktor, dişhekim) küçükburjuvadır. Fakat bunların toplamı da az bir kitleyi oluşturur.

Suriyeli mültecilerin büyük çoğunluğu, tahmini rakamlara göre 2 milyona yakını işçi. Suriyeli mültecilerin %30.4 'ü tekstil, %19.1'i inşaat, 16.3'ü fabrika sanayii, %7.5'i tarım, %5.7'si hizmet işkollarında işçi olarak çalışıyor. İnförmel işçilik, işsizlik, kağıt toplayıcılığı vb. gibi işçi sınıfının en alt kesimlerinde Suriyeli mülteciler var. (Kaynak; FLA, UNHCR, 2016)

Girişimci/patron %6.4'ünü, profesyonel meslek sahipleri %0.7'sini, diğerleri % 13.8'ini oluşturuyor. Araştırma, diğerleri kategorisinde muhtemelen ev kadınlarına, 16 yaş üstü öğrenci gibi kesimlere yer veriyor olmalı.

İstatistiki rakamlar gösteriyor ki, Suriyeli mültecilerin ezici çoğunluğu işçi. İşçileşenlerin dörtte üçü gibi ezici çoğunluğu införmel işçiliğin yaygın olduğu tekstil ve inşaat ile tarım gibi ağır koşullara sahip işkollarında ve fabrikalarda istihdam ediliyor. Saha araştırmalarından yansıyan, Suriyeli işçiler bu ağır işkollarında genellikle yerli işçiden daha az ücrete, kayıtsız işçiliğe, uzun işgünü saatlerine rıza göstermek zorunda kalıyor.

Ayrıca Suriyeli mülteci ailelerinin yaşam koşulları diğer pek çok yönden de ağır. “En alttakiler”in koşulları. Çocuk işçiliği çok yaygın. Suriyeli genç kadınlar yoksulluk nedeniyle yerli erkeklerle ikinci eş olarak evlenmek zorunda kalabiliyor.

İslamcı politik örgütler ve tavır

Suriyeli mültecilerin Baas rejimini devirmeye çalışan İslamcı örgütleri destekleme eğilimine sahip oldukları, İslamcı örgütlerin toplumsal desteği eğiliminde oldukları biliniyor. Erdoğan faşizminin Suriye’yi ele geçirme ve himayeci sömürgeci bir rejim kurma çabası, mülteci kitleselleşmesinin askeri işgal gerekçesi sayılacağı deklarasyonu, Sünni inançtan daha geniş Suriyelinin İslamcı örgütleri desteklemesine yolaçtı. Ayrıca Batılı emperyalizmin aynı iç savaş politikası da bu kitlenin büyük ölçülere ulaşmasını sağladı.

Erdoğan İslamcı ve himayeci sömürgecilik politikası nedeniyle bu geniş kitleye sözümona “himaye” yöntemlerini içeride de kullandı. Kapitalist yatırım yapanlar yanı sıra İslamcı örgüt mensuplarına, ÖSO’da topladığı İslamcı çetelere ve ailelerine – Suriye iç savaşında kullandığı Türkmenistanlı, Çeçen, Uygur vb. uyruklular da dahil-vatandaşlık verdi, bir bölümünün Avrupa’ya geçmelerini sağladı. Hatta katliamcı, kadın köleleştirici İslamcı çetelere Avrupa’ya geçişlerinde mükafat olarak üst düzey yeşil TC pasaportu verdi. Ayrıca “15 Nisan 2023 tarihinde İçişleri Bakanlığı’ndan yapılan açıklamada olası bir seçimde oy kullanma hakkına sahip Suriyeli asıllı Türk vatandaşı sayısı 130 bin 914 “tür. (<https://multeciler.org.tr/turkiyedeki-suriyeli-sayisi/>). Çocuk-

larla birlikte Suriyeli vatandaş sayısı 300 binin biraz üzerindedir.

Erdoğan’ın politik İslamcı örgütlü güçleri himayesi elbette aynı zamanda bölgesel “liderlik” nüfuzunun geniş kitlesel dayanağını oluşturmak içindi. Bu dayanak İhvan-ı Müslimin’den Nusra ve İŞİD’e uzanan genişlikteki politik İslamcı örgütler aracılığıyla ve müttefikliğiyle, ayrıca Batılı emperyalist yanlısı burjuva muhalefet ve destekçilerinin müttefikliğiyle gerçekleştirilmeye çalışılıyordu.

Erdoğan Suriyeli ve Suriye iç savaşına katılan diğer kitle içinden İŞİD’den Nusra ve ÖSO’ya İslamcı çetelere militan devşirdi, askeri bakımdan önce Türkiye’de sonra işgal bölgelerinde eğitti ve silahlandırdı.

Rojava ve Kuzey Suriye devrimi güçlerine karşı vurucu, imha edici güç olarak onbinleri bulan çeteyi kullandı ve kullanmaya devam ediyor. MİT aracılığıyla Avrupa ülkelerindeki bombalama eylemlerinde kullandı ve yönlendirdi. Libya iç savaşı, Azerbeycan-Ermenistan Karabağ/Artsakh savaşında, hatta Cizre-Sur vahşeti ve 15 Temmuz çatışmasında kullandı.

İşgal bölgelerine Suriyeli mülteci kitlesinin bir bölümünü sömürgeciliğinin destekçisi kolonlar olarak yerleştirdi.

Mülteci kitlesinin genişçe bölümünü Avrupa emperyalistlerine göçmen akışı santajı olarak da kullandı.

Fakat vatandaşlık verdiklerinin dışındaki Suriyeli mültecilere “geçici barınma” statüsünü sürdürdü. Süresiz oturma izni vermedi. Önceki iktidarlar gibi Erdoğan demokratik gecindiği başlangıç döneminde de , siyasi İslamcıları himayeci koruması altına alıp kullandığı döneminde de BM mülteci yasasını imzalamadı.

Politik İslamcılar için vatandaşlık ve MİT aracılığıyla kimlik/pasaport verdi, onları savaş ve faşizmin terörü için kullanma karşılığında teşvik edici mükafatla ödüllendirdi. Fakat geniş mülteci kitlesine geçici oturma vererek, bunu yurtdışı edilme korkusunun bağımlılık aracı olarak kullandı.

“Ensar” ve “ümme” söylemiyle politik İslamcı nüfuzunu bu kitlede hakim kılmaya, geçici barınmanın yurtdışı tehditini boyun eğdirme aracı olarak kullanmaya devam ediyor.

Bu nedenle politik İslamcı çeteler ve örgütleri Suriyeli mültecilerin geniş işçi kitlesinden ayrı tutmak gerekir.

Politik İslamcı çetelere ve örgütlere karşı komünist ve devrimci tavır, bu örgütlerin halklara karşı işlediği suçları nedeniyle yargılanmaları gerektiği politikası doğrultusunda olmalı. Aynı zamanda politik İslamcı çeteleri devşiren ve kullanan Erdoğan, MİT, polis, askeri şefleri, SADAT’çıları bu suçlarından dolayı yargılama, İslamcı örgüt mensuplarına mültecilik hakkı tanınmaması talebiyle mücadele yürütülmeli.

Suriyeli mültecilerin geniş işçi ve küçük burjuva bölümüne ise savaş

mağdurları olarak BM mülteci hakları çerçevesinde haklar tanınması savunulmalı.

Komünist ve devrimci hareket, programında, proleter ve devrimci iktidarın, diğer ülkelerin ve ulusların devrimci hareketlerinin, parti ve örgütlerinin dayanışma üssü olacağını geçmişten bu yana ilan edegelmiştir. Ayrıca emperyalist savaşlardan, faşist diktatörlüklerden mağdur olan siyasilere ve halk kitleleri için, soykırıma uğrayan ezilen ulus ve inançlardan halklar için mültecilik hakkını savunagelmiştir.

Fakat faşist diktatörler, partiler ve suçlular, emperyalist savaş kundakçıları ve suçluları, faşist ve gerici katliamcılar ve örgüt mensupları için, komünist ve devrimci hareket, ne mülteci hakkı için mücadele eder ne de onlarla uzlaşır! Aksine bu suçlularla da, işçi sınıfı ve dünya ezilenleriyle dayanışma temelinde mücadele eder.

Bu politika, İslamcı çetelerin ve Erdoğan faşizminin bu çeteleri içeride ve dışarıda kullanarak, Suriye halklarına ve halklarımıza karşı işledikleri katliam, kadını köleleştirme ve savaş

Erdoğan'ın IŞİD'li katilleri Suruç'ta SGDF'lileri katletti

suçlarının hesabının sorulması müca-
delesini gerektirir.

Bu politika doğrultusunda siyasi kampanyalar yürütmek komünist ve devrimci hareketin görevi. Erdoğan faşizminin bu örgüt ve çeteleri kullanmasını, amacını, suçlarını sergileyip, Erdoğan'ın ve siyasi İslamcı Suriyeli ve diğer mülteci çetelerin, içeride ve dışarıda halkları katletme, işgal bölgelerinde ırkçı ve mezhepçi tehcir, gasp ve kadını köleleştirme suçlarından cezalandırılmaları talebini yükseltme dönemin güncel göreviydi, bu görev devam ediyor. Bu mücadele, şimdi göçmen düşmanlığının zirve yaptığı gerçeği dikkate alınır, işçi sınıfının ve ezilenlerin kitlelerini savaş karşıtlığı bilinciyle, politik İslamcı halk düşmanlığına karşı bilinçle eğitmenin aracıdır.

Devrimci ve emekçi sol hareket bu göreve gerektiği ölçüde önem veremedi. Güçsüz örgütsel birikimle çok sayıda görevle başa çıkmaya çalışırken ve kitleleri faşizme karşı seferber etmenin zorluklarıyla boğuşurken, bu alanda boşluk bıraktı. Erdoğan'ın savaş suçlarına ve suçlu üretmesi ve kullanmasına meydanı boş bıraktı. Mülteciler içinde işçi olanlarla politik İslamcı örgütleri ayırmada tereddüt de bu ihmalde rol oynadı.

Oysa Erdoğan savaş suçlarını işler ve bu alanda Suriyeli politik İslamcı çeteleri kullanırken, sonuçları başka bakımdan da lehine işledi. Büyük devlet şovenizmiyle kitlelerde Erdoğan faşizminin desteği güçlendi. Bu durumun kendisi bile, mülteci politik İslamcı çete ve örgütlerin dağıtılmaları, yargılanmaları talepli mücadeleyi, işgalci savaş yayılmacılığına karşı mücadelenin önemli bir bileşeni yapmayı daha acil kılıyordu.

Haziran 2015 tarihinden başlayan süreçte Erdoğan faşizminin kurucu terörünü yoğunlaştırmasıyla, içte ve işgalci savaşlarda politik İslamcı çeteleri vurucu güç olarak kullanmasının kesiştiği momentte iki görev de birleşmişti: İslamcı-Türkçü faşizmin yoğun kurucu terörüne karşı mücadele ile mülteci İslamcı faşist çetelere karşı mücadele!

Öte yandan Suriyeli mültecilerin büyük çoğunluğu işçileşiyordu. Bu durum politik İslamcı örgütlere mensup olanlarla işçileşen kitle arasında ayırım çizgisini daha net olarak çizmeyi, ikincileri Erdoğan faşizminden ve politik İslamcılardan koparacak ve işçi sınıfı mücadelesinin geliştirilmesine hizmet edecek mücadeleleri gerektiriyordu.

Mülteci ve göçmen işçiler:

İşçi sınıfı hareketinin bir parçası

İşçi sınıfının mücadelesi, sınıf karakteri ve kurtuluş amacı bakımından enternasyonalisttir.

Sosyalizm ve komünizm işçi sınıfının temel ve nihai amacıdır. “Komünist Enternasyonal programı”nın ilan ettiği “dünya çapında proleter diktatörlüğü” amacı ve bu uğurdaki mücadelenin zaferleriyle gerçekleştirilecek tek tek ülkelerin proletarya iktidarlarının dünya çapındaki federatif birliğiyle bu amaca geçiş hedefi, proleter enternasyonalizmin programatik somutlanmasıdır.

Proleter enternasyonalist amaç, aynı zamanda her bir ülkedeki bütün uluslardan, inançlardan ve ulusal topluluklardan işçi sınıfını aynı komünist öncüde ve etrafında, aynı işçi kitle örgütlerinde birleştirmeyi şart koşar, programatik ilke haline getirir.

Bugün Türkiye’de, mülteci ve göçmen, Suriyeli, Afganistanlı, Afrikalı,

Kafkasyalı ve diğer işçiler yerli işçilerle aynı tezgah, işletme ve alanlarda birlikte çalışıyorlar. Türkiye ve Kuzey Kürdistan işçi sınıfının bir parçasını oluşturuyorlar.

İşçi sınıfının ulusal ve inançsal farklılıklarına rağmen komünist amaç/örgütlülük birliği, işçi kitle örgütlerindeki birliği, ancak mücadele içinde gerçekleşebilir. Nasıl ki işçi sınıfının birey ve kesimleri arasında sınıf bilinçsiz “rekabetçilik” ancak sınıfın güncel mücadeleleri içinde giderilebilirse, yerli-göçmen “rekabetçiliği” de ancak mücadele içinde giderilebilir.

Pratiğe ilişkin “mücadele eğitir” ilkesi, dünya işçi sınıfının pratik mücadeleleri toplamından doğdu, aynı zamanda mücadelenin işçiler arasında bilinçsizliğin yolaçtığı rekabetçiliği de giderdiği deneyimini de kapsıyor.

Fakat mücadelenin eğiticiliğini sağlamak için komünistler, mücadele içinde sınıf hareketini geliştirirken bilinçlendirici rolünü de iradi olarak oynarlar. Bu nedenle Komünistlerin işçi sınıfı hareketini geliştirirken artan sayıda işçi kitlelerini mücadeleler içinde eğitmeye öncülük etmesi ve programatik amaçlara ilişkin bilinci benimsetmesi, kitlelerin kendi deneyimleriyle komünistlere ve politikalarına inanmalarını sağlaması gerekir.

Böylece işsiz-işçi, düşük- nispeten yüksek ücretli işçi, yerli-göçmen, farklı ulusal özelliğe ve dini inanca sahip işçiler arasındaki rekabeti gidermenin yolu örülür.

Sosyalizm dünyada gelişen yönü temsil ediyorken Almanya’da 70’li yıllarda, Türkiyeli göçmen işçiler Ford grevinin öncüleri içinde Alman işçilerle birlikte yer alıyor ve kaynaşıyorlardı. Ama dünya gerici bir dönemden geçerken Türkiyeli göçmen

işçiler kayda değer ölçüde işçi mücadelelerinde yer almıyor, dolayısıyla İslamcı ve milliyetçi düşüncenin hegemonyasından kurtulamıyorlar, Alman işçileri ise göçmen düşmanlığının etkisi altına giriyorlar.

Bu deneyim de kanıtıyor ki, Türkiye’de göçmen düşmanlığını gidermek için işçi sınıfı kitlelerinin güncel mücadeleler içinde eğitilmeleri ve komünist düşüncenin enternasyonalizmiyle bu mücadeleler içinde bilinçlendirilmeleri gerekir. Yoksa, düşük ücret baskısının, işsiz düşmesinin nedeni olarak en yakınındaki göçmen işçileri görmeye devam eden işçi aynı zamanda milliyetçi ideolojik hakimiyet altında kalmaya devam eder. Aynı deneyim bugün Türkiye’de yerli-göçmen işçi ilişkisinde de yaşanıyor. Savaş ve tarım işçilerinin eylemlerinde Suriyeli işçilerle ortak komitelerin kurulduğu yerlerde işçi kaynaşması ve kardeşliği yükseldi, göçmen düşmanlığı yaşanmadı.

Suriyeli mültecilerin büyük çoğunluğu işçi olduğu halde, komünist ve emekçi sol hareket, işçi sınıfı hareketi içinde yerli- mülteci işçileri kaynaştırmaya, yerli işçide göçmen düşmanlığının hakimiyetine karşı mücadeleye gecikerek başladı. MHP’li çetelerden ulusalcılara uzanan yelpazedeki güçler, mülteci ve göçmen düşmanlığını kıskırtmaya ve linç hareketlerini geliştirmeye başlayınca, gecikmiş halde de olsa Suriyeli mülteci işçilere düşmanlığa karşı pratik tavırlar takınmaya, işçilerin sınıf kardeşliğini geliştirmeye, bu yönde politik açılımlar yapmaya girişti.

Bu konuda özleştirilme davranmamız, pratik mücadeleyi geliştirerek gecikmeyi gidermemiz, ayrıca Suriyeli mülteci işçileri Erdoğan faşizminin politik

İslamcı nüfuzu altından çekip çıkarmada da gelişme sağlamamız gerekir.

Suriyeli ve diğer mülteci ve göçmen işçileri yerli işçilerle birlikte güncel mücadelelere seferber ederken onlara özgü hak ve talepleri de işçi sınıfının güncel talepleri arasında savunmalı ve gerçekleşmesi için mücadele etmeliyiz. Savaş işçilerinin fiili meşru grevinde yerli işçiler pek çok yerde Suriyeli işçileri istemediklerini belirttiler, fiili tavırlara giriştiler. Fakat Adana’da yerli-Suriyeli savaş işçileri ortak komiteler kurarak fiili greve gittiler ve taleplerini patronlara dayatıp kabul ettirdiler. İki zıt örnekten birincisi yerli-Suriyeli işçilerin birlikte mücadelelerinin ne denli gerekli olduğunu, ikincisi işçi sınıfı hareketini birlikte mücadelenin geliştireceğini kanıtıyor.

Sermayenin küresel değerlenme pratiğine karşı işçi sınıfının serbest dolaşım hakkını, başta merkezi kapitalist ülkelere ilişkin olmak üzere Türkiye dahil diğer kapitalist ülkelere ilişkin de savunmak gerekir.

Buradan hareketle Suriyeli ve diğer bütün mülteci ve göçmen işçiler için, ülkelere dönüp dönmemelerinin kendi iradelerine bağlı olduğunu ileri sürmek, Türkiye’de süresiz oturma hakkı ile Avrupa ülkelere geçiş hakkını savunmak doğru olan tutum. Buradan hareketle AB ile yapılan geri kabul anlaşması da kaldırılmalı, Suriyeli mültecilere ilişkin Türkiye’de BM yeniden sorumluluk almalıdır.

Suriyeli TC vatandaşı olmayan mülteci işçiler içinde resmi çalışma iznine yalnızca 35 bin Suriyeli mülteci sahip. Diğer göçmen işçilerin çalışabilmeleri için son yıllarda yönetmenlikler çıkarıldı. Fakat yaklaşık 1 milyon sigortalı göçmen/mülteci işçi varolmasına rağmen çalışma izni patronlara bağımlı hale getirilmiş

durumda. Bu duruma son verilmeli, mülteci ve göçmenlere resmen de çalışma izni verilmelidir.

Göçmen işçilerle yerli işçiler arasındaki ücret eşitsizliğine karşı mücadele etmek, bu hedefle eşit işe eşit ücret talebini savunmak ve gerçekleştirmek, işçi sınıfı kitlelerini kaynaştırıcı rol oynayacağı gibi, göçmen işçilerin düşük ücret baskısının aracı olmalarını gidermenin de yoludur.

Suriyeli, İranlı ve diğer savaş ve politik baskı mağduru insanlara mülteci hakkını tanımak, bu doğrultuda BM mülteci hakları sözleşmesini Erdoğan rejiminin imzalamasını dayatmak da doğru olan tutumdur.

Göçmen işçilere(ve tabii ki küçük burjuvalara da) karşı linç saldırıları faşist niteliktedir. Başta komünist, devrimci ve emekçi sol hareket gelmek üzere işçi sınıfı hareketi, anti-faşist bütün güçler, linç saldırılarına karşı tavır almalı, yaşandığı her durumda linç karşı mücadele etmelidir.

Sonuç olarak, geçmiş mübadele dönemleri ve Bulgaristan Tüklerinin göçünden sonra ilk defa bu dönemde kalıcı kitlesel mülteci ve göçmen sorunu yaşanıyor. Yaşananlar gösterdi ki, Türkiyeli işçi sınıfında ve halkta göçmen düşmanlığının yayınlığı Avrupa halklarında varolan göçmen düşmanlığından daha az değil. Şovenist linç hareketleri de daha az şiddetli değil.

Gerek Erdoğan faşizminin himayeci sömürgecilikle ve İslamcı nüfuzla müslüman halklardan göçmen/mülteci kitleyi destek yapmasına, politik İslamcılarını savaş gücü olarak kullanmasına karşı ve gerekse ırkçı linç saldırılarına karşı mücadele işçi sınıfı hareketini geliştirme temeline dayandırılarak ve proleter enternasyonalist bilinçle donatılarak geliştirilirse başarılabılır, olmalıdır.

Ne oldu ve ne eksikti: 21 Mayıs'taki parlamento seçimleri

Seçim sonuçları ve yarattığı sürpriz, birden fazla mesajı öne çıkarıyor. Partiler, bazıları kurtarabildiklerini kurtarmak, bazıları da kazanımlarını güvence altına almak için, 25 Haziran'da yapılacak ikinci seçim "savaşına" kendilerini fazla düşünmeden atıyorlar. Ancak gerçekler, derin ve anlamlı sonuçlara ulaşılması*

için itekliyor. Takip eden satırlarda bazı ilk düşünce ve değerlendirmeleri ortaya koyuyoruz. Bununla birlikte, ilerledikçe başka hususları da dikkate almanın, başka bir dizi sonuç daha çıkarmanın ve aynı zamanda yaratılan yeni siyasi durum zemininde bir duruş belirlemenin gerekli olacağını da bir gerçek olarak ele alıyoruz..

Katılım: 60,9% (2019: 57,8%) | Boş ve geçersiz oylar: 2,6% (2019: 2,1%)

Parti	Mayıs 2023	Temmuz 2019
Yeni Demokrasi (ND) (merkez sağ, hükümet)	40,8%	39,8%
SYRIZA (merkez sol, muhalefet)	20,1%	31,5%
PASOK (merkez sol, muhalefet)	11,5%	8,1%
KKE (Yunanistan Komünist Partisi)	7,2%	5,3%
Yunan Çözümü (sağcı, muhalefet)	4,4%	3,7%
Zafer (yeni bir parti, muhafazakâr)	2,9%	-
Özgürlük Yolu (Zoe Konstantopoulou'nun partisi)	2,9%	1,5%
MeRA25 (DiEM25, Yannis Varoufakis'in partisi)	2,6%	3,4%
Diğer partiler	7,6%	6,7%

* 21 Mayıs seçim sonuçları

1. Seçimler tanımlanması gereken ve tanımlanabilecek bir mantıkla idare edilerek sonuçlandı

Sonuçlarla birlikte sağduyuculuğun yitirilmesi, Yunan halkına duyulan öfke ve nefretin yanı sıra “Orbanizasyon” ve “Erdoganizasyon” çılgınlıkları, sözde ilerici kampın gerçekliği açıklamaktaki yetersizliğini ifade etmektedir. Nea Dimokratia’nın (ND) %40, SYRIZA’nın ise %20 oy aldığı kimse için görünür değildi ve kimse öngörmemişti. Genel tabloyu ve “mavi seçim haritasını” (ND’nin rengi, -ç.n.) tamamen göz ardı ederek yüzdelerini biraz artıranların çalgınca kutlamaları, hatta sözde ilerici kamp içindeki karşılıklı suçlamalar (SYRIZA’ya karşı PASOK, MeRA25’e karşı “yakınlaşma istemeyen” SYRIZA, vb.), esasen hiçbir mesajın alınmadığını, ne olduğu ve neden olduğu konusunda, ND’nin neden ezici bir çoğunlukla kazandığı ve SYRIZA’nın yenildiği ve bu iki olayın neyi yansıttığı konusunda hiçbir sonuca varılmadığını bir kez daha göstermektedir.

Önemli bir soru, seçimlerin arifesinde yaşananların neden görünür olmadığıdır. Her ne kadar seçim sandıkları her zaman bazı sürprizleri saklasa da, bu özel sonuç sıradışıydı ve kimse tarafından tahmin edilmemişti. Sonuç, sistem partileri arasında büyük ve ezici bir korelasyon değişikliğini kaydetmekte, ND’ye hegemonik bir konum vermekte ve SYRIZA’nın daha fazla küçülmesi için koşullar yaratmaktadır. Görünür değildi çünkü toplumsal düzeyde ve

toplumsal bilinçte önemli süreçler tespit edilip değerlendirilmemişti. Bazı eğilimler tespit edilmiş olsa bile bunların siyasi önemi ortaya konmamıştı. Siyasi “epizotlar” aracılığıyla gerçekleşen ancak sadece bunlarla yorumlanamayan daha derin süreçlerle karşı karşıyayız. İşte analiz ve tanımlama zorlukları da burada başlıyor.

2. Siyasi sistemin daha klasik versiyonlarının (ND, PASOK) yeniden kurulması şekillenirken neredeyse 15 yılı bulan döngü daha keskin bir şekilde kapanıyor. Memorandum karşıtı mücadeleler, SYRIZA’nın başa geçirilmesi, “küreselci solun” hükümet pozisyonunda sınanması ve buna tam entegrasyonu ve ardından ND ve Miçotakis’e karşı önemli bir muhalefetin olmaması döngüsünden bahsediyoruz. Sadece bir mücadele döngüsü kapanmakla kalmadı, aynı zamanda yenilgi ve dağılma özelliklerini de derinleştirdi. Böylece SYRIZA’nın (ve onun adına tüm “sol kültürün” ve solun stereotiplerinin) güvenilmezliği açıkça gösterilmiş oldu. Bu da daha geniş tabakalar için Miçotakis yönetimindeki merkez sağ partinin yönetici olarak görünümünü “ehven-i şer” (ya da daha az sahte) olarak yansıttı. Daha geniş kesimler ND’yi, SYRIZA’nın (denenmiş ve test edilmiş) “Değişim”, “Her Yerde Adalet”, “SYRIZA’nın merkezinde ve Çıpras’ın başbakan olduğu ilericilerin işbirliği hükümetleri” vb. sloganlarına kıyasla sözde daha az fırtınalı ve kaotik bir versiyon olarak gördüler.

Daha derin bir düzeyde ele alınır- sa, toplumda (en azından seçime ka- tılan kesiminde), uzun bir döngünün sonundaki yenilgi koşullarında (bir- çok solcunun anlamak ya da açıkla- mak istemediği bir yenilgi), siyasi bir muhafazakârlığın ortaya çıktığı (ki bu sosyal muhafazakârlıktan farklı bir şeydir) değerlendirmesi “mantıklı” görünüyor. Zaman zaman çöküş ve genel erozyon özellikleri kazanan daha uzun bir geri çekilme ve yenilgi döngüsü içindeki siyasi muhafazakarlıktan bahsediyoruz. Si- yasi davranış daha pragmatik, sinik, yönetimsel, uyarlanabilir mantık biçimlerine doğru uzanır ve sırtını lafziliğe, güvenilmezliğe ve ikiyüz- lülüğe yaslar. Bu tür davranışlar, ka- tı ideolojik veya siyasi çerçevelerin dışında, tamamen taktiksel tercihlere doğru meyleder. Şimdi ND ile “de- nenmiş ve test edilmiş yönetimiyle” SYRIZA'nın kaotik ve çelişkili çiz- gisi arasında seçim yapıyor, oysa iki partinin politikaları temel konularda farklı değil. Ancak tüm bunlar sosyal muhafazakarlığa doğru kaymıyor, çünkü bu gericiliğe, saldırganlığa, ırkçılığa, çeteciliğe doğru daha de- rin ve ideolojik bir dönüşüm anla- mına gelecektir. Miçotakis ve ND, Orban'ın “Yunan versiyonu” değil-

dir: profilleri merkez sağ, küreselleş- meci ve son derece Batı yanlısıdır.

Ancak, tanımladığımız döngünün kapanmasıyla birlikte, burjuva siya- si sisteminin daha klasik biçimlerine geri dönerken, iki partili bir manzara hemen şekillenmiyor. Bu ciddi bir mesele, çünkü Yunanistan'da gele- neksel olarak sistemin dengesi, bir sağ/merkez-sağ kutup ve bir merkez sol kutup olmak üzere iki kutupluluk üzerinden sağlanıyor. Bu ikinci ku- tup şimdiye kadar sistemik denge ve her türlü şokun absorbe edilmesi için gerekliydi. Diktatörlükten sonra ND- PASOK vardı ve PASOK'un çökü- şünden ve SYRIZA'nın merkez sola kaymasından sonra denge SYRIZA- ND iki kutupluluğu ile sağlandı. Şimdi, özellikle de 25 Haziran'daki ikinci oylamadan sonra (ki bu oyla- ma birinci partinin lehine bir seçim sistemiyle gerçekleşecek), güçlü bir sağ kutba ve merkez solda çok daha küçük iki oluşuma sahip olacağız. Bu durum, her üç partinin de (ND- SYRIZA-PASOK) tanımlanmış bir uzlaşma çerçevesi içinde hareket etme- sine rağmen, birçok düzeyde geliş- melere ve taktiksel hamlelere neden olacaktır.

3. Bu arka plan karşısında, top- lumsal düzeyde ne olduğu konu- sunda ısrarcı olmamız ve daha derindeki süreçleri incelememiz gerekiyor.

Hakkında çokça konuştuğumuz toplumun ve ülkenin tıkanmasının toplumsal düzeyde vurgulanması gereken sonuçları var. 2010'dan bu yana nelerin denendiği, nelerin başa- rısız olduğu ve neden başarısız olun- duğu konusunda önemli sonuçlar çıkarılmamıştır. Tıkanmayı önlemek için neyin gerekli olduğuna cevap vermek kolay bir iş değil ve bunun

için her halükârda bilinç düzeyinde ve siyasi düzeyde mevcut olmayan bazı koşullara ihtiyaç duyulmuştur. Çünkü toplumsal düzeyde parçalayıcı unsurların, dağınık ve parçalı direnişin, vahşi manipülasyonun yanı sıra ve aynı zamanda siyasi sistem, ana akım medya, STK çevreleri vb. tarafından modern bir bireyciliğin şiddetli bir toplumsal yıkımı ve yansımalarının olduğu karmaşık bir durumda, daha derin yeniden düzenlemelerin, daha derin dönüşümlerin (ideolojik, entelektüel, siyasi) gereğinden fazla olduğu aşikârdı. Tüm aktif insanları ve daha az aktif olanları, entelektüelleri, hareketleri ve kayıp tabakaları içeren yeniden şekillenme ve dönüşümlerden bahsediyoruz. Keza olumlu bir rol oynamak isteyen güçlerde de yeniden bir şekillenme. Ve tabii ki kendimiz için de, çünkü biz de bundan muaf değiliz.

Bu yeniden şekillenme ve dönüşümler (öznel faktörün -neredeyse çözümlen- düzeyinde olan mevcut bilinç ve oluşumu) ne “kolay” yollarla, hilelerle ve sefil seçim çıkarlarıyla, ne de bireyselleşme, devekuşluğu vb. yollarla başarılabilir. Eksik olanın işaret edilmesi ve vurgulanması gerekirdi. Eksik olanın doldurulması, bahsedilen yeniden şekillenme ve dönüşümler olmadan yapılamaz. Bu durum, esaslı bir değişimi ger-

çekten önemseyenlerin, çözümlerin neredeyse sıfırdan keşfedilmesi gerektiğini kabul etmelerine yol açmaktadır: “Kolay” ve “hazır” çıkış yolları yoktur. Daha derin ihtiyaçlar karşılanmadığı sürece, ne yazık ki ND’nin parlamenter özgüveni ortadan kalkmayacaktır.

4. Siyasi düzeyde, son iki ayda kaybedilecek çok şey vardı ve sonuç önceden belirlenmiş değildi.

Oyların önemli bir yüzdesi siyasi çizgiler arasında bir karar verdi ve yer değiştirdi. Siyasetin özerkliği teyit edildi. Siyaset, sınıfsal bölünmelerin ve çıkarların ya da yoksullaşma ve öfkenin doğrudan bir yansıması olmadığı gibi ekonominin de doğrudan bir yansıması değildir. Dolayısıyla, “40-20” sonucu büyük ölçüde bu iki ay boyunca ve hatta son birkaç günde şekillendi (örneğin Katrougalos’un durumu¹ ve bunun belirli tabakaları nasıl etkilediği). Tempi’deki demiryolu “kazası” suçundan sonra ND dibe vurdu ve kendini serbest düşüşte buldu. Bu gidişatı sadece siyaset durdurabilirdi. Ve siyaset gerçekten de bunu yaptı - ama sadece ND siyaseti değil: tüm siyasi sistem ve medya genel tepkiyle başa çıkmak için seferber oldu ve herkes (“sınıfçı” KKE dahil) “düzgün, sorumlu bir tutum” sergiledi. Kimse “Miçotakis defol!” sorusunu gündeme getirmede. Kimse “Seçim-

¹ SYRIZA milletvekili, üst düzey parti yetkilisi ve Çıpras hükümetinin eski Dışişleri Bakanı Giorgos Katrougalos, 21 Mayıs’ta yapılacak seçimlerden çekilmişti. Katrougalos, gelecekteki bir SYRIZA hükümetinde serbest meslek sahipleri için sosyal desteklerin %20’ye kadar çıkabileceğini belirttikten sonra 18 Mayıs’ta çekildiğini açıkladı. Katrougalos’un sosyal destek açıklaması sadece Yeni Demokrasi tarafından değil, bu tür planları şiddetle reddeden ve bunun Katrougalos’un kişisel görüşü olduğunu söyleyen kendi partisi tarafından da sert tepkilerle karşılandı. SYRIZA’nın potansiyel seçmenlerle arasını bozmak istememesi nedeniyle partinin Katrougalos’a seçim yarışından çekilmesi için baskı yaptığı görülüyor. Çalışma ve Sosyal İşler Bakanı olarak, Yunanistan’ın uluslararası kreditorlerinin ve 3. kurtarma paketinin baskısı altında, emeklilere yönelik hükümleri değiştiren ve böylece alacakları miktarı azaltan bir yasa çıkardığı hatırlatılıyor.

ler hemen yapılınsın” talebinde bulunmadı. Bu, ND’ye hızlı düşüşle başa çıkabilmesi ve neredeyse hiç rahatsız edilmeden bir seçim kampanyası yürütebilmesi için zaman ve nefes alma alanı sağladı.

Sadece bu da değil: SYRIZA’nın güvenilirliği ve beceriksizliği, özellikle bu iki aylık dönemde ve seçim kampanyası boyunca barizdi: Halkın SYRIZA’nın güvenilirliğinden bıkmamasıyla tam bir tezat oluşturacak şekilde, hiçbir alternatif sunmayan yüzeysel bir anti-Miçotakizm. Çünkü SYRIZA’nın bir önceki dönemi unutulmadı ama buna seçim kampanyasının bitmek bilmeyen “sapmalarını” da eklemeliyiz:

- Eski bakan Polakis’in küstahlığı,
- Milletvekili Georgoulis’in cinsel “maceraları”,
- Erdoğan’ın tehditleri karşısında eski bakan Filis’in “milliyetçilik karşıtı” ve “gerçekçi” çizgisi,
- Eski bakan Tsakalotos’un ekonomiye ilişkin gülünç ve endişe verici “planları”,
- Çipras’ın “ilerici işbirliği hükümeti” ardından diğer “ilerici güçlerin” hoşgörüsüyle azınlık hükümeti,

ardından “özel amaçlı hükümet”, ardından “sınırlı süreli hükümet” ve benzeri kaotik açıklamaları,

- Yasadışı Altın Şafak seçmenlerine SYRIZA’yı desteklemeleri çağrısı,
- Ve son olarak eski bakan Katrougkalos’un serbest meslek sahiplerinden alınan ek vergilerin yeniden ihdas edilmesine ilişkin açıklaması...

Tüm bunlar dikkate alındığında, SYRIZA’nın mutlak düşüşüne yol açan ve ND’yi güçlendiren eğilimlerin ne kadar hızlı geliştiğine şaşırılmamalıyız (2019’daki oy oranına kıyasla eksi 11 puan ve eksi 600 bin oy ve ND ile arasında 20 puan fark).

Burada, kimsenin kendilerini temsil etmediği ve herkesin kendileriyle dalga geçtiğini düşündükleri ya da genel olarak siyasi sisteme karşı düşmanca bir tutumları olduğu için bilinçli olarak oy kullanmaya gitmeyen çok sayıda vatandaş olduğunu belirtmeliyiz. Seçime katılım oranı 2019 seçimlerine kıyasla biraz daha yüksek olmuştur. %3’lük baraj nedeniyle meclis dışında kalan tüm oyların sayısı ve yüzdesi yüksek (%16)

seyretmiş ve geçersiz oyların sayısı da artmıştır.

5. Siyasetin özerkleşmesinin bir başka düzeyde de etkisi oldu: İşbirliği hükümetleri beklentisi

İki ay önce bu olasılık çok fazla gündemdediydi. Ve her üç parti de bu na uyum sağladı:

- Miçotakis PASOK ile işbirliği yapma iradesini gösteriyordu (ancak daha sonra dinleme skandalının ortaya çıkması olumsuz koşullar yarattı).

- SYRIZA sosyal-demokrat bir “doğal müttefik” keşfetti (çekirdeğini birinci partinin oluşturduğu bir SYRIZA-PASOK hükümeti).

- PASOK da başından beri birinci parti ile işbirliği yapacağını belirtmişti. Ancak hem Miçotakis hem de Çıpras, her ikisini de dışarıda bırakacak daha geniş bir koalisyon hükümetine hapsedilmekten kaçınmak istedi, zira böyle bir durumda başbakanlık koltuğu başka bir şahsiyet tarafından işgal edilecekti.

Bu süreçte PASOK, ND'den uzaklaşarak “ilk Pazar günü Miçotakis ve Çıpras'sız bir hükümet” (yani ikinci bir seçime başvurmaya gerek kalmaması sonucu) çağrısında bulundu. Seçim günü yaklaşırken Çıpras kaotik kampanyasını en uç noktaya taşıdı ve hoşgörü hükümetlerinden, hatta özel amaçlı hükümetlerden bahsetti. Bu noktada Miçotakis, tüm gerçekleri göz önünde bulundurarak, ND'nin parlamentoda kendi kendine yetmesi gerektiği konusunu kararlı bir şekilde gündeme getirdi (ki bu iki ay önce gerçekçi görünmüyordu). Aşırı sağcı oluşumları kararlı bir şekilde karşısına alarak hasarı sınırlandırdı ve toplumun “macera” istemeyen kesimine hitap etti.

Miçotakis hükümetinin çeşitli ödenekleri ve “istisnai yardım öde-

meleri”, geniş katmanların (başka alternatif olmadığı için bol miktarda sinizmlerle birlikte) titizlikle işlenmiş uyum yeteneği ve SYRIZA'nın yüzeysel Miçotakizm karşıtlığının kendinden menkul hedefleri (Varoufakis'in iyi bilinen bariz hatalara neden olan öngörülemezlikleriyle birlikte) ND'nin en yüksek şekilde toparlanmasına yardımcı oldu ve birinci ve ikinci parti arasında beklenmedik yüzde 20'lik bir farka yol açtı. Başka bir deyişle, Miçotakis siyasi kartlarını daha iyi oynadı, konumunu güçlendirdi ve “derin sistem” için ana yönetim kanalı olmayı sürdürecekti. Siyasi düzeyde gerekli arabuluculuk görevini -en azından bir süre için- üstlenecekti. Derin sistem tüm olasılıklara karşı hazırlıklıydı ve tüm bu gelişmeler sırasında herhangi bir tehdit hissetmedi. Örneğin, ABD tarafı “katı tarafsızlık” uyguladı, Avrupa faktörü PASOK'un Androulakis'ini olabildiğince zorladı ve Stournaras (Yunanistan Merkez Bankası Başkanı ve Avrupa Merkez Bankası'nın “yüksek temsilcisi”) “seçimin sonucu ne olursa olsun hiç endişeli olmadığını” açıkça ilan ediyordu...

6. Ancak son iki ayda yaşananlar, son yıllarda zaten oluşmuş olan bağlamı bir kenara bırakırsak, ne olduğunu anlamak için yeterli değildir.

Başka bir deyişle, SYRIZA'nın bugünkü çöküşüne yol açan sadece bazı başarısızlıkları ya da kendinden menkul hedefleri değildir. Ya da, aksi takdirde, önceden nasıl çalışıyorlarsa öyle çalıştılar, çünkü son yıllarda şekillenen manzara böyleydi. Siyasi sistem 2015 referandumundan sonra çöküşün eşiğine gelmişti. PASOK (“HAYIR” oylamasından sonra) za-

ten ezilmişti, üçüncü memorandum lehine oy kullanan tüm partilerin güvenilirliği (ve ana akım medyanın güvenilirliği) paramparça olmuştu. SYRIZA'nın (uluslararası bir siyasi terim haline gelen) üçüncü memorandum "kolotumba"sı² siyasi sistemin yeniden dirilişine ve yeni bir sistemik iki kutupluluğa yol açtı. Bu durum Eylül 2015'teki normalleşme seçimleriyle de teyit edildi. Ardından, SYRIZA hükümeti aracılığıyla, Miçotakis'in ND'si olanlardan - özellikle Prespes Anlaşması'nın³ imzalanmasından, Mati'deki trajediden⁴ ve SYRIZA'nın halka karşı gösterdiği kibirden - yararlanarak "yeniden dirildi". Bunlar 2019'da Miçotakis'in zaferine yol açtı.

ND hükümetini çok önemli iki olay izledi: Biri Covid salgını ve bunun "acil durum" rejimi ile yönetilmesi, diğeri de Batı'da yeni bir Soğuk Savaş iklimi yoluyla özel bir rejimi şekillendiren Ukrayna'daki savaştı. Bu iki olayda da Yunanistan'daki tüm siyasi sistemin büyük bir sinerjisi ve fikir birliği vardı. Özellikle SYRIZA pandemi konusunda farklı bir şey söylemedi (aslında aşırı ayrımcılık ve baskı önlemlerinin en açık sözlü SYRIZA'lı destekçilerinden bazıları oy pusulalarında yer alıyordu), savaş konusunda ise çekincesiz bir şekilde açıkça NATO yanlısı bir duruş sergi-

ledi. Prespes Anlaşması döneminden bu yana SYRIZA hükümeti tüm bölgedeki en ABD yanlısı hükümetlerden biri olarak kayıtlara geçti.

Eğer durum anlattığımız şekilde geliştirse, bu SYRIZA'nın çöküşünün gökten zembille inmesinden dolayı değil, aynı zamanda birçok vatandaşın "daha az sahte" olan partiyi, yani her zamanki gibi herkesin aynı gemide görüldüğü sistemin en otantik temsilcisi ND'yi seçmesinden dolayıdır. Son olarak, özellikle pandeminin yönetimi ve ona eşlik eden özel rejimin, hem siyaset alanında hem de kitlesel ölçekte insanların psikolojisi ve davranışlarının daha derin alt katmanlarında yarattığı sonuçlar hakkında daha fazla çalışmaya ihtiyaç duyduğunu belirtmeliyiz.

7. Merkezi siyaset sahnesinde yer alan tüm katılımcılar tarafından kasıtlı olarak asgari görünürlükte tutulan temel hususlar mevcut.

Ülkenin varoluşsal sorunu gizlenmektedir. (Keyiflerine bakıp zenginlik ve tüketimciliklerini sergileyen) asalak, yeni zengin ve geleneksel burjuva ve üst orta sınıf tabakaların başrol oynadığı sahte bir kalkınma görüntüsü verilmiştir. Keza Ege Denizi ve Kıbrıs'ta ulusal imtiyazlar da dahil olmak üzere jeopolitik yeniden dağıtım planları da gizlendi (seçim haritasındaki tek pembe vilayet olan

² Yunanca'da "takla atmak" anlamına gelen kolotumba, siyasette ilkesiz U dönüşleri için kullanılıyor. Çipras'ın 2015'te referandum sonuçlarını tanımayarak aksini yapması ile kavram meşhur olmuştu.

³ Prespes (Prespa) Anlaşması, 2018 yılında Birleşmiş Milletler himayesinde Yunanistan ve o zamanki Makedonya Cumhuriyeti arasında varılan ve iki ülke arasında uzun süredir devam eden anlaşmazlığı çözen anlaşma. Anlaşma Makedonya'nın adını Kuzey Makedonya olarak değiştirmesinin yanı sıra, iki ülke arasında stratejik bir ortaklık kurulması amacıyla işbirliğini de içeriyordu.

⁴ Mati, 23 Temmuz 2018'de 103 kişinin ölümüne ve 164 kişinin yaralanmasına neden olan bir orman yangınından sonra adeta yok oldu. Binlerce araç, 4 bin ev ve 40 bin çam ve zeytin ağacı yanmış; Mati ve yakınındaki Kokkino Limanaki büyük oranda yok olmuştur. Yaklaşık 400 kişi denizde kalmış ve saatlerce kurtarılmayı beklemiştir.

Trakya'daki Rodop'ta⁵ da alarm zilleri garip bir şekilde çalıyor).

Bunlar, olası yeni Miçotakis hükümetinin ve tüm siyasi sistemin uğraşmak zorunda kalacağı konulardır. Ancak bu meseleler farklı bir yaklaşım ve zor tercihler gerektiriyor: aynı anda hem ulusal hem de toplumsal bir hareket - çünkü bu iki alan, ulusal ve toplumsal, birbirinden ayrılamaz. Siyasi partilerin kayıtsız kalmaya devam ettiği şey tam da bu talep ve ihtiyaçtır. Seçim öncesi yapılan ana TV tartışmasında, ulusal boyut ve Türk yayımcılığı tehlikesi konusundaki sessizlik sağır edici boyuttaydı. Gerçekten de Bay Koutsoubas (KKE) ve Bay Varoufakis (MeRA25) böyle bir tehlikeyi küçümseyen baş aktörlerdi. Çıpras bu konular hakkında tek kelime etmezken, her şeyi bir Avrupa meselesi olarak gören Androulakis'ten (PASOK) bahsetmiyoruz bile.

8. İçinde bulunduğumuz ay da "siyasi" bir ay olacak...

...çünkü kendine özgü yeni seçim döneminde çeşitli siyasi planlar sunulacak:

- ND'nin tam zafer elde etme planları,
- SYRIZA'nın daha fazla düşüşü önleme planları,
- PASOK'un SYRIZA ile arasındaki farkı azaltma planları,
- KKE ve Yunan Çözümü'nün seçim gücünü koruma planları,
- ve %3 barajına yaklaşan partilerin parlamentoya girme planları.

Rekabet bilindik çerçevede, ancak çeşitli ikilemlerin yoğunluğu ile ge-

lişecektir. Tüm bunlar, herhangi bir önemli sonuç çıkarılmadan ve ülkenin ve toplumun temel sorunlarının ne olduğu maskelenerek gerçekleşecek. Kendine güvenen ND hükümetinin sunduğu "sığınak", gelecek şoklar karşısında güvenli olmadığı gibi herhangi bir umut da sunmuyor. SYRIZA'nın ortaya koyacağı ikilemler sadece kendisini kurtarmakla ilgili, başka bir şey değil; ne yaptığına, ND'nin önünü nasıl açtığına, toplumsal mevcudiyeti nasıl parçaladığına ve aşındırdığına dair temel bir özelleştirme eksikliği var. İlk seçimde meclise giremeyen partilerin ikinci seçimde meclise girmesine izin vermek de ND'nin önünde bir engel değildir. ND'nin ve siyasi sistemin önünü kesmek, ülkenin varoluşsal sorununa eğilmek, Ege'de ve Kıbrıs'ta eli kulağında olan jeopolitik yeniden paylaşımı engellemek, demokrasinin içinin daha da boşaltılmasına direnmek, toplumsal sorunu çözmek: Tüm bunlar saydığımız diğer (ve birçok) koşulu gerektiriyor. Eksik olan şey sadece oy

⁵ Rodop Dağları, Bulgaristan'dan başlayan ve Yunanistan'ın Türkiye sınırına yakın kısmına doğru uzanan sıra dağlar. Burada Pomaklar, Türkler, Sarakastani adındaki yerel bir halk, Aromanyalılar gibi farklı etnisiteden halklar yaşamaktadır. Balkan Savaşları sırasında 1913'te bu bölgede Osmanlı Devleti'nin tanımadığı 52 gün ayakta kalan Batı Trakya Bağımsız Hükümeti adıyla Pomaklar ve Türkler tarafından bir devlet kurulmuştur.

vermekle telafi edilemez ve ND'nin hegemonyasını kurduğu koşullarda, temel meseleleri açıklamayı ve ele almayı reddeden bir "çizginin" hüküm sürdüğü koşullarda bu daha da fazla böyledir.

9. Yeniden: Eksik olan neydi – Biz bu boşluğu doldurmayı tercih ediyoruz!⁶

21 Mayıs seçimlerinden önce şöyle yazmıştık: "İşte çok daha kritik ve belki de önümüzdeki her şey için daha pratik ve etkili bir soru: Eksik olan nedir? Neyi kaçırıyoruz? Sahip olmadığımız neye ihtiyacımız var? Ülkenin ve toplumun varoluşsal sorununa yönelik bir alternatiften yoksunuz. Değişen dünyada Yunanistan'ın ulusal egemenliği için halk faktörünü harekete geçirecek bir öneri, bir plan. Halk faktörünün harekete geçirilmesi en önemli ihtiyaçtır. Karakteri itibarıyla ulusal ve toplumsal bir harekete, ülkenin komprador yarı-sömürge siyasi sisteminin 'patolojilerinin' üstesinden gelen, 2010 ve sonrasında kurulan özel rejime son veren bir siyasi harekete ihtiyacımız var. Gerçek demokrasiyle, yeni bir yönetimle, sosyal adalet-

le, ülkenin ihtiyaçlarına uyarlanmış yeni bir üretim sistemiyle, barışla ve her türlü ulusal tehdidin önlenmesiyle, kültürel ve manevi canlanmayla ulusal egemenlik için bir plana ihtiyacımız var. Bu boşluğu doldurmak için oy veriyoruz. Daha iyi bir yarın için eksiklerimizle, farkındalık ve tutkuyla mücadele ediyoruz. Özgürlük ve kurtuluş hiç kimseye hediye edilmemiştir. Bu süregelen bir mücadele, süregelen bir süreçtir."

Şimdi, 21 Mayıs seçim sonuçlarının ardından ve yeni seçim döneminde, vurgulayarak ekliyoruz: Esas olarak sola ve memorandum karşıtı mücadeleden doğan alanlara nüfuz eden, ancak ülkenin ve toplumun içine alındığı ablukayı aşmayı ya da toplumumuzu manipüle etmeye ve parçalamaya yönelik sistematik çabaları umursamayan "fırsatları değerlendirme" mantığından kendimizi kararlı bir şekilde ayırıyoruz. Kolaycılık mantığı, klişeler, genel soyut kınamacılık, farklı bir çözümün koşullarını yaratmaz. Bugün temel sorunlara cevap verebilmek için yapısal tanımlar, kriterler ve önkoşullar açısından düşünmek ge-

⁶ Geçmiş 1964'teki KKE'den kopan Yunanistan Marksist-Leninist örgütüne ve KKE-ML'den 1980'lerin başındaki kopuşa dayanan KOE resmi olarak 2003'te kuruldu. 2004'te kurulan SYRIZA'nın kuruluşundan önceki ittifak platformu "Sol Diyalog ve Ortak Eylem Alanı"nın kuruluşunda yer alan KOE, SYRIZA'ya 2007 seçimlerinden önce dahil olmuş, SYRIZA'nın ilk büyük çıkışı yaptı 2012 seçimlerinin (%16,7) ardından gerçekleştirilen 2013 kongresinde bileşen partilerin kendilerini feshederek tek parti olarak örgütlenmesi kararının ardından bağımsız örgütsel varoluşunu durdurduğunu duyurmuştu. 2015'te Çipras'ın referandum sonuçlarını tanınamaması üzerine KOE üyeleri SYRIZA MK'sından ve üyeliğinden istifa ettiler ve Eylül 2015'teki seçimlere katılmayacaklarını açıkladılar. Mart 2017'de KOE, halka açık bir ulusal buluşma düzenledi, burada konumunu ve evrimini bir örgütten, "politik arayış ve inşaya yönelik bir örgüte" dönüştürmeye karar verdi. 2018 yılında "Savaş Tehdidi, Türk saldırganlığı - Zor zamanlarda seçeneklerimiz" temasıyla, 2019 yılında ise "1. Ulusal meselelerin ve tehditlerin önceliği, 2. Sübjektif faktörün durumu, 3. Yunanistan'da siyasi durum" temalarıyla ülke çapında yeni toplantılar yaptı. 2019 seçimlerinde oy vermemenin somut bir tutum olduğunu ilan etti, Prespa Anlaşması'na karşı çıktı ve diğer sol güçleri eleştirdi. 2023 seçimleri öncesi "Ege'nin Prespası" şeklinde yorumladığı ABD-NATO dayatmasıyla bir Türkiye-Yunanistan anlaşmasına karşı yine solun sessizliğine tepki gösterdi. Seçimlerin ilk turu öncesi 13 Mayıs'ta yaptığı açıklamada da halkı herhangi bir partiye oy vermeye ya da boykota çağırmadı.

rekmektedir. Sorunu bir parlamento fırsatına ve “iyi bir hükümet” tarafından her şeyin “bir gecede”, hatta belki de “24 saat içinde” sihirli bir şekilde değiştirilmesi isteğine indirgeyemeyiz. Bu tür bir “fırsat” çözüm değildir; olumlu bir şey katmaz. Aksine, gerekli önkoşulların yerine getirilmesini öteliyor, zorlaştırıyor, olumsuz koşulları çoğaltıyor. Birlikte yürümek istiyoruz, pek çok kişiyle birlikte, ama özellikle yapısal bir kri-

teri unutmadan: Bugün gerçek bir çıkış yolu keşfetmek için gerekli olan şey, halkın kendisinin ön planda olması ve sosyal ve ulusal meselelerin gerekli şekilde birleştirilmesidir. Bu ihtiyacın farkında olunmadığı takdirde, halk ve ülke için hayati önem taşıyan soruları yanıtlamanın önkoşulları ortadan kalkacaktır.

24.05.2023

**Yunanistan Komünist Örgütü
(KOE)**

Savaşı metalaştırmak: Ukrayna ve ötesinde felaket kapitalizminin ekonomi politiği*

Nela Porobić

Ancak barışa dair herhangi bir beklentinin olmaması ve pek çok aktörün çözüm için müzakere girişimlerine aktif olarak karşı çıkması, dayanışma kisvesi altında taahhüt edilen paranın büyük bir kısmının aslında kredi olduğu gerçeğiyle birleştiğinde, Ukrayna'ya akan para aslında çok vahim bir tablo ortaya koyuyor. Ukrayna'nın borç tuzağına dönüşüyor.

Hiçbir ülke, hiçbir toplum, hiçbir topluluk, hiçbir birey savaştan aynı şekilde çıkmaz.

Benim geldiğim ülke olan Bosna Hersek (BH) daha da kötüye gitti. Daha şiddet yanlısı, daha gerici; siyasi, sosyal ve ekonomik olarak kaynakları ve ilerici fikirleri tükenmiş, insanlardan boşalmış bir ülkeydi artık. Ancak uğradığı yıkıma rağmen ülkenin daha kötüye gitmesi gerekmiyordu. Bosna Hersek'in bugün bulunduğu yer, hem yerel hem de uluslararası elitler tarafından toplumumuza dayatılan siyasi ve ekonomik kararların bir sonucu. Birleşmiş Milletler ve kuruluşlarının (yap(a)madıkları) eylemlerinin bir sonucu. Tek tek ülkelerin ve uluslararası finans kuruluşları ve Avrupa Birliği gibi çok taraflı kuruluşların ekonomik ve siyasi çıkarlarının bir sonu-

cu. Halkın çıkarlarına hizmet etmek yerine, acılarımızdan para kazanmaya çalışan iktidardaki yerel elitlerin sonucu.

BH örneğinde çok açık olan şeylerden biri, politik ekonomimizi dönüştürme ve ülkeyi küresel kapitalist pazara entegre etme çabasının, savaşın sonuçlarıyla başa çıkma arzusunun çok daha büyük olduğudur.

Savaş sonrası geçiş, çoğu insan için artan yoksulluk, depolitizasyon, güçsüzleşme, hayal kırıklığı ve daha fazla endişe, üzüntü ve acı anlamına geliyordu. İyileşme, sadece ayrıcalıklı bir azınlığın, hem yıkımdan hem de yeniden inşadan para kazanmayı başaranların ulaşabileceği kaygan bir kavram haline geldi.

Bir süre için herhangi bir ülkenin Bosna Hersek enkazının yeniden inşası ve toparlanmasından daha kötü

* <https://www.wilpf.org/commodifying-war-the-political-economy-of-disaster-capitalism-in-ukraine-and-beyond/>

olması tamamen imkansız görünüyordu, ancak Ukrayna'da işlerin nasıl geliştiğine bakıldığında tam da bu gerçekleşebilir görünüyor.

Ne yazık ki, savaş birçok kişi için bir fırsattır

Savaş bazı şirketler, insanlar ve kurumlar için kazançlı bir iş. Dünyanın dört bir yanındaki hükümetleri sosyal altyapıya, bakıma ve çevresel sürdürülebilirliğe yatırım yapmanın bu gezegenin hayatta kalması için yapılması gerekenler olduğuna ikna edemeyebiliriz, ancak yıkıma para harcamak için ikna edilmeye ihtiyaçları yok. Elitleri harcama çılgınlığına sürükleyen şey insanların ve gezegenin refahı değil, savaşlardır.

Deutsche Welle'ye göre¹, Rusya'nın Donetsk, Lugansk, Zaporijya ve Herson'u ilhak etmesinden bu yana petrol endüstrisinin kârı yüzde 350, silah endüstrisinin kârı ise yüzde 150 gibi sarsıcı bir oranda arttı! Savaş ne kadar uzun sürerse, sadece Ukrayna'ya değil, askerleşmeye hevesli tüm diğer ülkelere de silah satarak daha fazla para kazanılacak. Ukrayna'daki savaşı bahane eden AB üyesi ülkeler, bir yandan sosyal altyapı ve kamu hizmetleri için para olmadığını iddia ederken, diğer yandan da önümüzdeki yıllarda askeri bütçelerini 200 milyar Avro'ya yakın arttıracaklarını açıkladılar.²

Ayrıca dünyanın en büyük ikinci silah tüccarı³ olan Rusya'nın yap-

tırımlar altında olduğunu da unutmamalıyız. Bu durum tüm Rus silah satışlarını durdurmamış olsa da Rusya'nın pazardaki payının bir kısmı üzerinde birileri pay iddia edebilir. Elbette ABD bu boşluğu doldurmak için en büyük aday ve Beyaz Saray şahinleri bu durumdan ABD askeri-endüstriyel kompleksi yararına nasıl faydalanacaklarını konuşmaya başladılar bile.⁴

Özel şirketler ve birçok Batılı hükümetteki elitler için Ukrayna'daki savaş, Ukrayna'nın dönüştüğü pazardan -yeniden yapılanma başladığında daha da genişleyecek bir pazardan- kâr elde etmek için bir fırsattır.

2007 yılında Kanadalı yazar Naomi Klein, *Şok Doktrini: Felaket Kapitalizminin Yükselişi*⁵ adlı bir kitap yayınladı. Irak'tan New Orleans'a, küresel sermayenin nasıl harekete geçtiğini ve neoliberal fikirlerini savaşın ya da doğal afetlerin şokunu atlatmaya çalışan ülkelere, şehirlere ve insanlara nasıl dayattığını gösteriyor. Kapitalistlerin, insanların travmatizasyonunu kullanarak, işçi haklarının altını oymak, sosyal harcamalarda derin kesintiler yapmak, kamu kaynaklarını tüketmek ve hayati kamu hizmetlerini özel aktörlere devretmek gibi, başka bir zaman olsa mutlaka karşı seslerin yükseleceği yasaları ve neoliberal politikaları nasıl hayata geçirdiklerini belgeliyor.

Dünyanın dört bir yanında neo-liberal politikalara karşı pek çok protesto düzenlendi.⁶ Ve eğer zararlı neoliberal politikaların kamu sektörlerimizde ve sosyal altyapımızda yol açtığı yıkım ve tükenişin boyutu daha önce yeterince açık değilse bile bu Covid-19 salgını sırasında kesinlikle çok belirgin bir hale geldi.⁷

Yararlanılacak yeni bir pazar

Rusya'nın saldırganlığının ve Ukrayna'nın bazı bölgelerini yasadışı ilhakının üzerinden bir yıl geçtikten sonra, savaşı deneyimlemiş ve/veya ortadan kaldırmak için çalışan bizler için sürpriz olan çok az şey var. Her şey çok tanıdık ve çok öngörülebilir. Bireysel ve toplumsal travma çok büyük; aktivistlerin ve örgütçülerin (özellikle de kadınların) tüm insani ihtiyaçlara cevap vermeye çalışmaktan duydukları yorgunluk aşikâr; evlerinden sürülen ve yerinden edilmeye zorlanan Ukraynalıların sayısı, hayatlarına uygulanan muazzam şiddetle orantılı. Yıkım çok büyük, gelecek ise oldukça vahim. Başka bir deyişle, felaket kapitalizminin ülkenin üzerine çökmesi için gereken koşullar sağlanmış durumdaydı ve gerçekten de öyle oldu.

Ukrayna neoliberal politikalara yabancı olmasa da⁸, bu politikaların potansiyel muhalifleri olan insanlar şu an ya hayatta kalmakla ya da toplumlarını bir arada tutmakla meşgul oldukları için en aşırı müdahaleler ancak şimdi yapılabiliyor. Çoğu çatışmada olduğu gibi, Ukraynalı kadınlar bu çok ihtiyaç duyulan ve hayat kurtaran emeğin büyük kısmını üstleniyor ve bu durum, iyileşmenin tartışıldığı ve kararlaştırıldığı siyasi ve ekonomik alanlarda ne görüyor ne de hesaba katılıyor.

Ekonomik iyileşme ve barış arasındaki sahte ikilem

Ukrayna'da tanık olduğumuz şey, zorlukları yaşayanların gündelik gerçeklerine dayanan sürdürülebilir barış arayışına odaklanması gereken yeniden inşa ve toparlanmanın planlanması sürecinin kâr maksimizasyonu dürtüsü tarafından gasp edilmiştir. Ukrayna'da barış gündemini en çok etkilenenler yerine uluslararası finans kuruluşları, yatırım fonları ve diğer özel aktörler belirliyor gibi. Ancak yaptıkları şeyin bu olduğunu açıklamıyorlar. Bunun yerine, resmi barış müzakereleri (ki hiçbir yerde böyle bir şey yok) ile ekonomik iyileşme müdahaleleri arasında sahte bir ayırım yaparak bunları birbirinden tamamen farklı iki süreç gibi gösteriyorlar.

Barış müzakereleri (hayata geçirildiğinde) diplomatların eşlik ettiği üniformalı "önemli" adamlara bırakılacakken ekonomik müdahaleler, bunları planlayanların mâli çıkarlarından ve ideolojilerinden bağımsızmış ve yeniden inşa dışında barışla ilgisizmiş, olayların "nesnel" akış süreci buymuş gibi tasvir ediliyor. Dolayısıyla "önemli" adamlara ayrılan barış görüşmeleri ile "uzmanlara" ayrılan ekonomik müdahaleler arasındaki ayırmda savaştan en çok etkilenenlerin savaştan barışa geçişin nasıl yürütüleceğine etki etmelerine gerçekten yer yok. Şu anda Ukrayna'nın dört bir yanındaki toplulukları ayakta tutan, görünmez kılınmış emekleri olması gerçeğine rağmen bu insanların savaştan barışa geçişin temelini oluşturacak ekonomi politikte söz sahibi olmalarına alan açılmıyor.

Bu gibi yaklaşımların sonuçları, savaştan yaklaşık 30 yıl sonra bu-

gün Bosna Hersek'te oldukça görü-
nür durumda. Bu, kârı insanlardan
üstün gören neoliberal fikirlerin⁹
tahakkümü aracılığıyla görünür. Ya
da iktidara, dolayısıyla kaynaklara
ve zenginliğe tutunmak için yerel
ve uluslararası elitin bir araç olarak
sürekli kriz üretmesi¹⁰ yoluyla gö-
rünür. Yaklaşık 30 yıl önce Bosna
Hersek'teki yaklaşım bugün Ukray-
na'daki yaklaşıma benziyorsa, ger-
çekten farklı bir sonuç bekleyebilir
miyiz?

Uluslararası finansal kuruluşların,
yatırım fonlarının, özel aktörlerin,
mâli ve siyasi çıkarları olan diğer çok

Savaştan barışa geçişin
siyasi ve ekonomik
yönleri arasında gerçekten
bir ayrım çizgisi yoktur.
Bu yanlış bir ikilemdir.
Aynı zamanda, etkilenen
insanların çoğu karar
alma alanlarının dışında
tutulmaktadır.

tarafı kuruluşların “iyileşme” ve do-
layısıyla barış gündemini belirleme-
lerine izin vermekle Ukrayna, daha
önce benzer durumda olan pek çok
ülke gibi, halkın çıkarına en uygun
iç politikaları oluşturma hakkında
vazgeçmiş olacaktır. Aynı zamanda
halkın, demokratik ve şeffaf bir sü-
reç yoluyla ülkenin politik ekono-
misine ilişkin karar alma süreçlerini
etkileme hakkından da vazgeçecek-
tir. Ülkelerin, kendilerini toparlanma
sürecine taşıyacak siyasi, ekonomik
ve sosyal süreçleri bir bütünün farklı
parçaları olarak nasıl şekillendirmeye
karar verdikleri önemlidir. Hem
de çok önemlidir. Savaştan barışa

geçişin siyasi ve ekonomik yönleri
arasında gerçekten bir ayrım çizgisi
yoktur. Bu yanlış bir ikilemdir. Aynı
zamanda, etkilenen insanların çoğu
karar alma alanlarının dışında tutul-
maktadır. Katılımları en fazla kağıt
üstündedir.

Savaşın ortasında, bir ülkenin po-
litik ekonomisini (yeniden) şekillen-
dirme sürecini incelemek elbette son
derece zordur, şok doktrini propa-
gandası yapanların güvendiği şey de
tam olarak budur. Aktivistlerin kafa-
sında bunun için boşluk ve enerji yok
ya da zaten onlar aktif olarak karar
alma alanlarının dışında tutuluyorlar.
Düşünecek alan bulanlara ise “şimdi
zamanı değil” deniyor ve uygulanan
politikalara karşı çıkanlar vatansever
değilmiş gibi gösteriliyor.

Ancak mesele şu ki, sonrası yok.

Bugünümüz öldürülürken gelece-
ğimiz de aynı anda şekilleniyor.

Uzak şehirlerde, (çoğunlukla) be-
yaz orta yaşlı erkekler tarafından,
sadece ölüm ve yıkımdan değil, aynı
zamanda gündelik hayatlarımız ve
gerçeklerimizden de sterilize edilmiş
bir ortamda şekillendiriliyor.

Destekten kâr elde etmek

Ukrayna acil ekonomik ve sosyal
bir krizle karşı karşıya.¹¹ Rusya'nın
sivil altyapıya yönelik acımasız sal-
dırları ve ekonominin bu koşullar
altında işleyememesi nedeniyle ülke
yaklaşan sosyal ve ekonomik bir çö-
küşün eşliğinde.

Tahminlere göre Ukrayna'nın as-
keri olmayan temel bütçe finans-
man ihtiyacı aylık 3 milyar ABD
Doları'nın oldukça üzerindedir.¹²
Dünya Bankası yeniden inşa mali-
yetinin yaklaşık 350 milyar ABD
Doları olacağını tahmin ederken¹³,
Ukrayna hükümeti toplam faturanın

750 milyar ABD Doları'na kadar çıkabileceğini söylüyor.¹⁴ Nihai maliyetin ne olacağını bilmenin hiçbir yolu yok. Dahası, bu tahminler muhtemelen sadece fiziksel altyapıyı dikkate alıyor ve kaybedilen ya da yok edilen hayatları, eğitim ya da okullaşma açısından kaçırılan fırsatları, Ukrayna halkının genel sağlığı üzerindeki uzun vadeli etkileri ve genel travmayı hesaba katmıyor.

Devam eden diğer çatışmalarla kıyaslandığında, Ukrayna için toplanan büyük desteğin bir fark yaratacağı düşünülebilir. Ancak barışa dair herhangi bir beklentinin olmaması ve pek çok aktörün çözüm için müzakere girişimlerine aktif olarak karşı çıkması, dayanışma kisvesi altında taahhüt edilen paranın büyük bir kısmının aslında kredi olduğu gerçeğiyle birleştiğinde, Ukrayna'ya akan para aslında çok vahim bir tablo ortaya koyuyor. Ukrayna'nın borç tuzağına dönüşüyor.

Kiel Dünya Ekonomisi Enstitüsü'nün yeni oluşturduğu veri tabanı¹⁵, Ocak-Ağustos 2022 döneminde devletten devlete taahhüt edilen 84,2 milyar Avro'nun izini sürebildi. Bu miktar oldukça etkileyici, ancak detaylarını incelemek iyi ola-

caktır. Bir kısmı yardım olsa da çok daha fazlası yeni hibeler ve krediler ya da askeri destek şeklinde geldi.

Örneğin ABD Ukrayna'ya 15,053 milyar Avro mali yardımda bulunurken, 9,906 milyar Avro insani yardımda bulunmuş. Birleşik Krallık Ukrayna'ya insani yardım olarak 0,398 milyar Avro gönderirken, mali destek 2,555 milyar Avro ile çok daha yüksek olmuş; ve Kanada'nın insani yardımı 2,139 milyar Avro tutarındaki mali desteğe kıyasla 0,288 milyar Avro olmuş. Her üç ülkenin de askeri desteği insani yardım desteğinin çok üzerinde.

Avrupa Birliği'ne (AB) bakıldığında, 2022 yılında harekete geçirdiği 19,7 milyar Avro'nun 16,7 milyar Avro'su yeni kredi ve hibelerden oluşmaktadır.¹⁶ Bu paranın 7,2 milyar Avro'su, Uluslararası Para Fonu (IMF) ile bir kredi anlaşmasının varlığına ve ülkede IMF koşullu reformların uygulanmasında tatmin edici bir sicile sahip olma koşuluna bağlı özel bir AB desteği türü olan mikro-finance yardımı şeklinde gelmektedir¹⁷ ki bu da halihazırda insanların, özellikle de kadınların yaşamlarına zarar verici bir etki yaratmıştır.¹⁸ Üstelik bu Rusya'nın işgalinden önceydi.

19,7 milyar Avro'nun 3,1 milyar Avro'luk kısmı, insanlarla alay edencesine adlandırılan Avrupa Barış Tesisi kapsamında sağlanan askeri destek şeklindedir. Bu para aslında Ukrayna'ya gitmiyor, AB üye ülkelerinin Ukrayna'ya verdikleri aynı askeri desteğin geri ödenmesi için kullanılıyor ki bu da temelde AB üye ülkelerinin övündükleri desteğin (askerileştirilmiş) dayanışma diline bürünmüş eski güzel silah ticareti olduğu anlamına geliyor. Bu 19,7 milyar Avro'nun sadece küçük bir kısmı - tam olarak 31 milyon Avro - çok ihtiyaç duyulan sivil toplum desteğine aktarılıyor.

Avrupa Komisyonu 2023 yılı için, 2033'ten başlayarak en fazla 35 yıl içinde geri ödenecek imtiyazlı krediler şeklinde yıl boyunca dağıtılmak üzere 18 milyar Avroluk ödeme planladı.¹⁹ Buna ek olarak, Avrupa Yatırım Bankası (EIB) 2,2 milyar Avro kredi taahhüdünde bulunurken Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası (EBRD) da Ukrayna ve etkilenen ülkelerde dayanıklılık ve geçim kaynaklarını desteklemek üzere 2 milyar Avroluk ödeme planladı.²⁰ Dünya Bankası Grubu'na (DB) gelince, Ocak 2023 itibarıyla acil durum finansmanı için seferber ettiği 18 milyar ABD Dolarının 16'sını dağıttı.²¹

Mali destek, başta IMF ve DB olmak üzere uluslararası finansal kuruluşlar arasında ve onlarla koordinasyon halinde gerçekleştirilmektedir. Yukarıda belirtildiği üzere, AB'nin mikro-finansal yardımı Ukrayna'nın IMF koşullarını yerine getirme kabiliyetiyle doğrudan bağlantılı. Dolayısıyla, IMF'nin Ukrayna'ya hangi koşulları dayattığına bakmakta fayda var. IMF'nin web sitesine göre²², IMF şimdiye kadar 1,4 milyar ABD

Doları acil durum finansmanı sağladı ve yeni kurulan Gıda Şoku Penceresi²³ kapsamında 1,3 milyar ABD Doları daha sırada bekliyor. Buna ek olarak, Aralık 2022'de Ukrayna hükümeti dört ay sürecek Kurul Katılımlı Program İzleme (PMB) talebinde bulundu.²⁴ PMB kapsamındaki temel tedbirler arasında gelir seferberliği ve iç borç piyasasının canlandırılması, bir mâli sektör stratejisi hazırlanması, şeffaflık ve yönetişimin geliştirilmesi yer almaktadır. PMB, IMF ve Ukrayna'nın "ülkenin makro-ekonomik ve finansal istikrarını" desteklemek için mâli, parasal ve diğer politikaları koordine edeceği anlamına geliyor.²⁵

Açık bir dille ifade etmek gerekirse bu, sosyal yardımlarda ve muhtemelen başka alanlarda da kesinti anlamına geliyor. Ukrayna'nın IMF ile olan sancılı geçmişi daha 1994 yılında, ilk IMF kredisinin, diğer hususların yanı sıra sübvansiyonların azaltılması ve halka amacı belirli yardımların başlatılması, kamu sektörü işletmelerinin özelleştirilmesinin hızlandırılması, kamu bütçesi açığının azaltılması ve deregülasyonlar şartına bağlanmasıyla başlamıştı.²⁶ Bu yaklaşımın temel amacı, Ukrayna ekonomisinin ve bütçesinin, nüfusun geneli için maliyeti ne olursa olsun, artan borcu geri ödeyebilecek kadar istikrarlı olmasını sağlamaktır. Sağlık, eğitim, sosyal yardım ve benzeri alanlardaki kamu harcamalarını kısarak hükümet, bu harcamaları karşılamak için özel aktörlere güveniyor.

Bir borç tuzağı olarak dayanışma

Ukrayna'ya sağlanan destek dayanışma olarak çerçevelenmemeli. Dayanışma, birilerinin Ukrayna'ya yardım etmenin ilk adımı olarak sa-

vaşı durdurmak için elinden geleni yapmasını gerektirir. Burada gördüğümüz şey soğuk ve hesaplı bir kâr elde etme çabası. Ukrayna toplumunun siyasi, ekonomik ve sosyal (yeniden) mühendisliği ile birlikte gelen bu sözde “desteğe” savaştan en çok etkilenenleri etkin bir şekilde dahil etmeden konulan koşullar Ukraynalılara yardım etmekten ziyade zarar verecektir.

Tüm bu yeni borç paralar, buzdağının sadece görünen kısmı. Bunlar Ukrayna'nın 2021 yılında 71,71 milyar ABD Doları'na ulaşan mevcut ulusal borcunun üzerine geliyor.²⁷ Ve önümüzdeki birkaç yıl içinde daha fazlasının gelmesini bekleyebiliriz. Daha 2015'te Ukraynalı bir ekonomist olan Oleksandr Kravchuk²⁸, Ukrayna'ya “katı sosyal ve ekonomik önlemler karşılığında mâli yardım sağlandığı ve sonuç olarak ülkenin sadece sosyo-ekonomik kriz durumunda kalmayıp milyarlarca dolarlık borç portföyüne de sahip olduğu bir Yunanistan senaryosuna” doğru itildiği konusunda uyarıda bulunmuştu.

Ukrayna'nın artan borcu, uluslararası finans kurumlarının elinde güçlü bir disiplin aracı haline gelecektir. Ukrayna'daki savaş, “küresel güçlerin” ve genel olarak kapitalizmin işleyiş biçiminin dışında işlemiyor. Uluslararası toplumun tüm tarz ve biçimlerde barışta ısrar etmek yerine borçta ısrar ettiği bu yaklaşımın etkilerini anlamak için 20 yıl geçmesini beklememize gerek yok. Latin Ame-

rika ülkelerine yönelik neoliberal saldırının sonuçlarına²⁹; Afrika kıtasındaki yapısal uyum programlarının etkilerine³⁰; hatta daha yakın zamanda, borç tuzağının en son kurbanı olan Sri Lanka'nın iflasına³¹ ve halk için feci sonuçlarına³² bakabiliriz. Diğer örnekler Doğu Avrupa ülkelerinde ve bu ülkelerin piyasa ekonomilerine geçişlerinde bulunabilir³³, ki bu geçiş Ukrayna'nın zaten aşına olduğu bir deneyim.

Bu yaklaşım Ukrayna'yı sadece bir borç tuzağının derinliklerine itmekle kalmayacak, aynı zamanda ülkeyi kemer sıkma önlemleri ve ekonomik zorluklarla dolu uzun bir yola sürükleyecektir; böylece kredi verenler sözde dayanışma borçlarının usulüne uygun bir şekilde geri ödenmesini sağlayabileceklerdir. IMF'nin web sitesinde açıkça belirtildiği üzere³⁴, bunlar “ülkenin ödemeler dengesinin krediyi geri ödemesine izin verecek kadar güçlü olmasını sağlayarak IMF kaynaklarını korumayı amaçlayan” önlemlerdir. Ve Ukrayna geri ödeyecektir.

Taşerona devredilen bir ülke

Ukrayna Devlet Başkanı Volodimir Zelenski, ister tamamen çaresizlikten doğan bir yaklaşım, ister gerçek bir ideolojik ve siyasi inanç (muhtemelen her ikisi de) olsun, neoliberal reçeteyi özenle takip ediyor. Destek için özel aktörlere de başvurdu. New York Borsası'nda yaptığı konuşmada³⁵ Ukrayna'daki yeniden yapılanma sürecinin şirketlerin “za-

²⁷ CODEPINK: Uzun adıyla Pembe Kod: Barış için Kadınlar, kendisini “ABD tarafından finanse edilen savaşları ve işgalleri sona erdirmek, küresel militarizme meydan okumak ve kaynakları sağlık hizmetleri, eğitim, yeşil işler ve diğer yaşamı destekleyen faaliyetlere yönlendirmek için çalışan tabandan gelen bir barış ve sosyal adalet hareketi” olarak tanımlayan, uluslararası alanda faaliyet gösteren 2002'de kurulmuş bir aktivist örgütüdür.

feri bizimle [Ukrayna halkıyla] paylaşması için yüz milyarlarca dolar değerindeki projelere yatırım yapmaları” fırsatı olduğu mesajını verdi.

Bu davete karşılık olarak hükümeti, dünyanın önde gelen iletişim şirketlerinden WPP’nin³⁶ desteğiyle, Ukrayna’nın “İkinci Dünya Savaşı’ndan bu yana Avrupa’daki en büyük fırsat alanı” olduğu vaadiyle Advantage Ukraine³⁷(Ukrayna’dan Faydalanın, -ç.n.) adlı bir online platform başlattı. Platform, girişimcileri yüzlerce projeye yatırım yapmaya davet ediyor ve karşılığında onlara deregülasyonlar ve mâli teşvikler, kurumlar vergisinden on yıla kadar muafiyet, kamu iş hizmetleri için 500 kadar izin ve neoliberal mutfağın diğer bir dizi nimetlerinden sunuyor. Yatırım menüsünde askeri sanayi, doğal kaynaklar, enerji sektörü, lojistik ve altyapı, tarımsal sanayi kompleksi, enerji endüstrisi ve çok daha fazlası yer alıyor.

Bu yaklaşım doğrultusunda, Kasım 2022’de Ukrayna Ekonomi Bakanlığı, 8,5 trilyon ABD doları tutarında varlığı yöneten ve bu arada WPP’nin %7,7’sine sahip olan³⁸ dünyanın en büyük yatırım fonu BlackRock³⁹ ile bir Mutabakat Zaptı imzaladı.⁴⁰ Mutabakat Zaptı, BlackRock’ın Ukrayna ekonomisinin toparlanması ve desteklenmesi amacıyla özel sermayeyi çekmek için özel bir platform geliştirilmesinde Ukrayna’ya danışmanlık yardımı sağlayacağını belirtiyor.

BlackRock tartışmalı bir şirket. Geçtiğimiz yıl dünyanın dört bir yanından feministler bir araya gelerek BM Kadın Birimi’nden BlackRock ile ortaklığını “kârını insan hakları veya çevresel bütünlüğün korunmasından üstün tutan yaygın bilinen sicili”⁴¹ nedeniyle sona erdirmesini

talep etmişlerdi. Küresel kampanya Corporate Accountability, iklim felaketini tetiklemedeki rolü⁴², silah üretimine yaptığı yatırımlar ve militari-zasyondaki rolü ve çok daha fazlası nedeniyle BlackRock’ı Corporate Accountability’nin Kurumsal Utanç Listesi’ne aldı.⁴³ CODEPINK** de silah üretimine yaptığı yatırımlar nedeniyle BlackRock’a karşı bir kampanya yürütmektedir⁴⁴. Ayrıca Jubilee Borç Kampanyası, BlackRock’ın Zambiya’nın borç krizinden kâr elde ettiğini iddia ediyor.⁴⁵

Tamamen özelleştirilmiş bir kurtarma planıyla karşı karşıya olduğumuzdur. Bir ülke böyle taşeronlaştırılmaktadır.

Neoliberalizm 101

Ukrayna hükümeti, özel aktörlerin para kazanması için “en büyük fırsat” olma vaadine uygun olarak Şubat 2022’deki Rus işgalinden yıllar önce uygulamaya koyduğu neoliberal politikaları ikiye katladı.⁴⁶ Geçen yıl Ağustos ayında Ukrayna Parlamentosu, işçi haklarına acımasız bir saldırı olan 5371 sayılı yasayı kabul etti.⁴⁷ Nisan 2021’de teklif edilen ancak yeterli siyasi desteğin olmaması nedeniyle kabul edilmeyen bu kanun, küçük ve orta ölçekli (250 çalışanın altındaki) şirketlerde istihdam edilenleri ülkenin mevcut iş kanunlarının kapsamından çıkarıyor. Bu da Ukrayna iş gücünün yüzde 70’inden fazlasının, sözleşmelerinin ve maaş, çalışma saatleri, tatil, hastalık izni ve sosyal yardımlar gibi genellikle toplu olarak müzakere edilen hak ve yükümlülüklerinin işveren ve işçi arasında bireysel müzakereye tabi olacağı bir sisteme zorlandığı anlamına geliyor. 5371 sayılı kanunun yürürlüğe sokulması, halihazırda

büyük ölçüde kısıtlanmış olan işçi haklarının hemen üzerine geldi.⁴⁸ İş kanununa yapılan önceki saldırılar sendikal örgütlenmeyi zorlaştırmış, işverenin bir işçinin işini ve ücretini uzun bir süre askıya almasına izin veren “istihdamda askıya alma” uygulamasını getirmiş, işverenlerin toplu sözleşmeleri tek taraflı olarak askıya alma hakkını güvence altına almış, vb. Bu tür müdahaleler neoliberalizm 101’dir.

İş kanununa yapılan bu tür saldırıların nasıl sonuçlanacağını bilmemiz için diğer bağlamlardan yeterli kanıt bulunmaktadır.⁴⁹ Güvencesizliğe ve daha fazla eşitsizliğe yol açacaklar ve işçilerin kaybettikleri gücü yeniden kazanmaları zor olacak. İşçi ve kapitalist arasındaki güç dinamiği zaten asimetriktir, bu da en azından bir tür kolektif koruma ve sayıca güç sağlayan iş yasalarını ve sendikaları son derece önemli kılmaktadır. Bu koruma artık Ukrayna iş gücünün büyük bir kısmı için ortadan kalkmış durumda. Toplu koruma olmadan, işveren (kapitalist) önceliklerin ne olacağına karar vermekte serbest bırakılır: ya makul maaşlar ya da kârın maksimizasyonu. İyi bir kapitalist her zaman kârı seçer.

Savaşın ağırlaştırıcı bir faktör bile olmadığı diğer bağlamlarda⁵⁰, işçi haklarına yönelik neoliberal saldırı, kadın emeğinin daha da değersizleşmesine⁵¹, yarı zamanlı istihdamın artmasına⁵², daha da düşük maaşlara, cinsel ve diğer taciz biçimlerine karşı koruma olmamasına, ekonomik bağımlılığa yol açan işten çıkarmalara⁵³, bakım sorumluluklarının artmasına ve kayıt dışı ve esnek çalışma düzenlemelerinin büyümesine yol açmıştır. Tüm bunlar kadınları ve diğer ötekileştirilmiş grupları yoksul-

luğa, güvencesizliğe ve güvencesizliğe itmektedir.

Barış için özel sermayeyi kayırma

Neoliberalizm açıkça pek çok krizin itici gücü olmuş olsa da, neoliberal fikirler savaş sonrası toparlanma ve yeniden yapılanmaya yönelik çağdaş yaklaşımlara nüfuz etmeye devam etmektedir. Neoliberal ekonomi politikalarını destekleyenlerin listesi oldukça uzundur. Örneğin, Ekonomi Politikaları Araştırma Merkezi (CEPR) tarafından yayınlanan bir politika belgesinde aşağıdaki dostane tavsiye sunulmuştur:⁵⁴

“Ukrayna koşulları, devletin kapasitesini zorlamayan, mevcut sorunları (yolsuzluk gibi) daha da kötüleştirmeyen veya (vergilendirilmemiş) karaborsa faaliyetlerini teşvik etmeyen uygun maliyetli çözümler sağlamak için daha piyasa temelli tahsis mekanizmalarını gerektirmektedir. Bu amaçla, ekonomik faaliyetlerin kapsamlı ve radikal bir şekilde serbestleştirilmesi [vurgu eklenmiştir], fiyat kontrollerinden kaçınılması ve kaynakların verimli bir şekilde yeniden tahsisinin kolaylaştırılması hedeflenmelidir.”

Çatışmalar ve şiddetle ilgili olarak iyileşme ve önleme için özel sermaye ve yatırımlardan yararlanmak yeni bir model değildir. Başta Dünya Bankası olmak üzere uluslararası finans kuruluşları uzun süredir bu yaklaşımı savunmaktadır.⁵⁵ Bu yaklaşım, hem devletler içinde hem de devletler arasında barış ve kalkınmanın tartışılmaz temelini piyasa demokrasisi olduğu ve çözümün “özel sermayeden yararlanma” ve “sağlıklı bir özel sektörün” geliştirilmesinde yattığı şeklindeki neoliberal varsayıma dayanmaktadır. DB’nin

ve bu yaklaşımı savunan diğerlerinin tartışmadığı nokta, özel sektörün toplumsal ihtiyaçlar tarafından değil, kâr ve büyümenin maksimizasyonu tarafından yönlendirildiği ve bir toplumun savaştan kurtulmasına yardımcı olmanın, insanların çıkarları göz önünde bulundurularak yapıldığında, genellikle kâr elde etmeye uygun olmadığıdır.

Zararların ve ihlallerin metalaştırılması

Piyasa temelli çözümler için propaganda yapanlar⁵⁶, piyasayı nasıl gördükleri ve rolünün ne olduğu konusunda son derece netler. Piyasanın dağıtımına değil verimlilikle ilgili olduğunu ve dağıtım sorununun siyasi bir sorun olduğunu söylüyorlar. Kapitalist bir dünyada piyasa ancak yarattığı kâr ve büyüme kadar verimlidir. Peki, kapitalizm zararlılardan ve ihlallerden nasıl kâr sağlar?

Çatışma ya da çatışma sonrası bir ülkenin karşı karşıya olduğu pek çok soruna yönelik verimli, piyasa temelli bir çözümün nasıl görüneceğini düşünelim. Örneğin konutların yeniden inşasını ele alalım. Ukrayna’da ve Bosna Hersek’te olduğu gibi savaş nüfusun yoğun olduğu bölgelerde gerçekleşiyorsa, konutların yıkımı çok büyük olur. Ancak piyasa perspektifinden bakıldığında, insanların evlerini yeniden inşa etme ihtiyacından elde edilecek sınırlı miktarda kâr vardır. Çok geçmeden bu “piyasa” doyumuna ulaşacak ve özel yatırımcılar gerçek kârı neyin sağlayacağına bakmaya başlayacaktır: yüksek değerli daireler ve lüks siteler. Bunlar önce ülkenin yeniden inşasına “yardımcı olmak” üzere ülkeye akın edecek tüm yabancıları barındırmak için inşa edilecek, ardından da savaş

sonrası dönemi ekonomik avantaja çevirmeyi başaran az sayıda kişi için bir yatırım fırsatı olarak hizmet verecek. Savaştan çıkanlar için makul ve uygun fiyatlı yaşam çok yakında radarlarından kaybolacaktır. Belki de Ukrayna’da bu çoktan gerçekleşmiştir. Oleksandr Kolesnichenko’ya⁵⁷ göre Aralık 2022’de planlama yasaları Ukrayna parlamentosu tarafından uygun prosedürlerle değiştirilerek “Ukrayna’nın inşaat sektörüne eş benzeri görülmemiş yetkiler” verildi ve bu sektör gözünü tarihi binalara ve onların cazip konumlarına dikmiş, diğer şeylerin yanı sıra onları çok katlı konut komplekslerine dönüştürmek için fırsatlar arıyor gibi görünüyor.

Savaş sonrası bir toplumda sağlık hizmetleri, kapitalist bir bakış açısıyla, son derece cazip bir pazar olabilir. Çatışmalardan çıkan ülkeler genellikle uzmanlaşmış sağlık hizmetlerine büyük ihtiyaç duyarlar. Ancak her şeyini kaybetmiş ve hayatlarını yeniden kurmaya çalışan insanların genellikle bu hizmet için ödeme yapacak imkanları yoktur ve olmamalıdır da. Savaştan çıkan ülkeler sağlık sektörüne büyük kamu yatırımları yapmaya öncelik vermelidir; ancak bu yatırımlar kısa vadede çok az kâr getirecek ya da hiç getirmeyecektir. Ancak uzun vadede bu yatırımlar toplum için büyük faydalar sağlayabilir. Daha sağlıklı insanların çalışabilmesine ve demokratik süreçlere katılabilmesine yol açabilir. Kadınların üzerindeki bakım yükünün azaltılmasına katkıda bulunarak onların zaman, enerji ve kaynaklarını kamusal hayata katılmaları için serbest bırakabilirler. Ancak toplumsal kazanımlar çok fazla olsa da, evrensel sağlık hizmetlerine yapılan yatırımlar hiçbir özel aktö-

rün cebini doldurmayacaktır; bu da BlackRock'ın "kaldıraç olarak kullanabileceği" özel aktörler ordusunun büyük olasılıkla evrensel sağlık hizmetlerinin sağlanmasıyla ilgilenmeyeceği anlamına gelmektedir. Onlar kâr elde etmekle ilgileneceklerdir ve kâr da özel hastanelerde, özel eczanelerde, özel bakım hizmetlerinde bulunabilir; bunların hepsi de sadece karşılayabilenlerin yararlanabileceği, piyasa ile rekabet edebilen bir fiyat karşılığındadır.

Bir paradigma değişikliğine ihtiyacımız var.

Barışın son derece politik bir şey olduğu ortaya çıktı.

Savaş ve toparlanmanın birlikte refakâtı altında Ukrayna toplumuna yönelik neoliberal tam cephe saldırısı devam ediyor ve bu açıktan açığa gerçekleşiyor. Neoliberal çözümlerin savaşı durdurmakla hiçbir ilgisi yok, ancak her şey barışla, savaş durduğunda Ukrayna halkının nasıl bir yaşam sürebileceği ve yaşamlarını kimin kontrol edeceği ile ilgili olacak.

Dünya, neoliberal yaklaşımın sadece işe yaramadığını değil, aslında işleri daha da kötüleştirdiğini bilecek kadar çok savaş ve kurtarma girişimi gördü. Ukrayna'da ve dünyanın dört bir yanında işler kötüden daha kötüye gitti. Ukrayna'daki savaş, hızla değişen küresel dinamikler ve bileşik krizler zemininde cereyan ediyor. Columbia Üniversitesi'nden tarihçi Adam Tooze gibi bazıları mevcut durumu çoklu kriz olarak adlandırıyor. Tooze'a göre çoklu krizde şoklar dünya genelinde farklı şekillerde hissedilir, ancak birbirleriyle etkileşime girdiklerinde bütün, parçalarının toplamından daha kötü bir hal alır.⁵⁸

Bu çoklu krizin bizi nereye götüreceğini gerçekten bilmiyoruz. Şu

anda iyi bir yere gitmiyor gibi görünüyor. Dünya yanıyor ve ne yazık ki Ukrayna halkı tüm bunların ortasında. Ukrayna'daki savaş dünyayı topyekûn bir nükleer savaşın eşğine getirdi.⁵⁹ Dünyanın dört bir yanında kitlesel militarizasyona katkıda bulundu, Covid-19'un yarattığı toparlanmayı geri sardı ve gezegenimizi iklim değişikliği ve çevresel yıkımdan kurtarmayı beklemeye aldı. Bu, göze alamayacağımız bir duraklamadır. Dahası, AB, ABD, Çin ve diğer ülkelerin siyasi ve ekonomik elitleri, Rusya'nın Ukrayna'ya yönelik emperyalist saldırganlığını, hızla değişen bu bağlamda kendi yerlerini ve/veya hakimiyetlerini dayatmak için kullanıyorlar. Belki de nihayet dünyanın kaynaklarının sınırlı olduğunun farkına vardılar ve kalan kaynaklar -petrol, gaz, kereste, mineraller, su, kobalt, lityum- için oyun başladı! Siyasi ve ekonomik elitler ulus-devletler ve ulusal kimlik, hatta adalet ve dayanışma gibi büyük kavramların arkasına saklanırken temsil ettiklerini iddia ettikleri ülkelerdeki milyonlarca insanı uçurumdan aşağı sürüklüyorlar. Ukrayna'daki savaş

tırmanırken, kolektif olarak karşı karşıya olduğumuz diğer tüm krizler de tırmanıyor.

Dünyanın dört bir yanında insanlar enflasyon oranları ve yoksullukla mücadele ediyor. Halihazırda hem sorumsuzca verilen krediler hem de neoliberal gündemlerin yoğun bir şekilde uygulanmasından kaynaklanan ve Covid-19 kriziyle daha da derinleşen kamu borcu krizleriyle karşı karşıya olan pek çok düşük ve orta gelirli ülke, hiçbir ilgileri olmayan bir savaşın bedelini ağır bir şekilde ödüyor. Ukrayna'daki savaşın hem enerji hem de gıda güvenliği üzerinde ciddi sonuçları oldu. Temel gıda maddeleri, petrol ürünleri ve tarımsal girdilerin fiyatları hızla artarak, özellikle Sahra altı Afrika'da⁶⁰ akut gıda güvensizliği seviyelerini yükseltti.⁶¹ Dünya Gıda Programı'na göre Ukrayna'daki savaşın yayılan artçı etkileri 345 milyon insanı risk altına sokmuştur. Uluslararası petrol ve doğalgaz fiyatlarındaki artışla birlikte, Küresel Güney'deki ülkelerin Covid-19'un neden olduğu ekonomik krize ek olarak bir ekonomik krize sürüklenme riski de yüksektir.⁶² Bu gibi durumlarda ülkeler mâli durumlarını istikrara kavuşturmak için IMF gibi uluslararası kreditorlere başvurmak zorunda kalmaktadır.⁶³

Bunlar sıradan koşullar değil ve bu şekilde devam edemeyeceğimiz açık. Bir paradigma değişikliğine ihtiyacımız var.

Ukraynalıların yaşamlarını önemseydiğini iddia eden ülkeler ve kuruluşlar, zararı metalaştıran ve savaş para kazanmak için bir fırsat olarak kullanan bir yaklaşıma bel bağlamayı bırakmalıdır. Bunun yerine Ukrayna'ya

barış getirmeye yardımcı olmaya yeniden odaklanmalıdırlar.

Ukrayna'ya destek veren ülkeler mâli yardımlarını, Ukrayna'nın sağlıklı bir kamu sektörünün geliştirilmesine odaklanmasını sağlamak için kullanmalıdır; bu da toplumsal cinsiyete dayalı adil bir barışın, toplumsal güven ve istikrarın yeniden tesis edilmesinin ve sosyal ve ekonomik hakların etkin ve yeterli bir şekilde sağlanmasının bir aracıdır.

Borç, ne Ukrayna'ya ne de başka bir yere sürdürülebilir barışı getirecek bir araç değildir. Sorumsuz ve adil olmayan borç verme, parayı kamu sektöründen özel sektörün cebine aktaran demokratik ve şeffaf olmayan süreçlerin yarattığı borç tuzağına düşen tüm ülkeler için borcun iptal edilmesini talep etmeliyiz.⁶⁴ Borç alan ve borç veren arasındaki sömürü ilişkileri yoluyla biriken tüm devlet borçlarının iptal edilmesinin zamanı gelmiştir.

Neoliberal çözümlerden ve kalınmanın temel taşları olarak özel mülkiyet, özel aktörler ve büyüme saplantısından uzaklaşmalı, bunun yerine gerçek dayanışmaya, kolektif eylemlere ve çıkarlara, sürdürülebilir ve adil uluslararası ilişkilere odaklanmalıyız.

Neoliberal çözümlerden uzaklaşmak, daha geniş anlamda, gerçek dayanışmanın inşasına rehberlik edecek sosyoekonomik koşulların sistematik bir analizini gerektirir. Militarizm, ataerkillik, emperyalizm, sömürgecilik ve kapitalizmin nasıl savaşa dayanan ve savaştan beslenen yapılar olduğunu anlamak, bu paradigmaları yayanlarla yüzleşmek ve alternatif eylem çerçeveleri geliştirmek için önemlidir.

DİPNOTLAR

¹ <https://www.dw.com/en/war-in-ukraine-which-companies-are-profiting/video-61911662>

² <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:52022JC0024>

³ https://sipri.org/sites/default/files/2022-03/fs_2203_at_2021.pdf

⁴ <https://breakingdefense.com/2022/09/with-russian-industrial-base-in-shambles-us-looks-for-arms-sale-opportunities/>

⁵ https://www.goodreads.com/book/show/1237300.The_Shock_Doctrine

⁶ <https://www.thenation.com/article/archive/global-rebellions-inequality/>

⁷ <https://www.wilpf.org/covid-19/>

⁸ <https://consortiumnews.com/2022/04/29/ukraine-the-real-zelensky/>

⁹ <https://bosnia-peace.wilpf.org/bosnia-peace/experimenting-with-neocolonialism-civilian-administration-of-the-peace-agreement/>

¹⁰ <https://kosovotwopointzero.com/en/the-geopolitics-of-the-anticipated-war/>

¹¹ <https://adamtooze.substack.com/p/chartbook-163-warfare-without-the>

¹² <https://www.worldbank.org/en/country/ukraine/overview#2>

¹³ <https://www.reuters.com/world/europe/russian-invasion-ukraine-caused-over-97-bln-damages-report-2022-09-09/>

¹⁴ <https://www.reuters.com/world/ukraines-marshall-plan-berlin-gathering-weighs-750-bln-rebuilding-2022-10-24/>

¹⁵ <https://www.ifw-kiel.de/topics/war-against-ukraine/ukraine-support-tracker/>

¹⁶ https://eu-solidarity-ukraine.ec.europa.eu/eu-assistance-ukraine_en

¹⁷ https://economy-finance.ec.europa.eu/eu-financial-assistance/macro-financial-assistance-mfa_en

¹⁸ https://www.wilpf.org/wp-content/uploads/2018/04/IE_Foreign_Debt_submission_FINAL.pdf

- ¹⁹ https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_22_6699
- ²⁰ <https://www.ebrd.com/news/2022/ebd-unveils-2-billion-resilience-package-in-response-to-the-war-on-ukraine-.html>
- ²¹ <https://www.worldbank.org/en/country/ukraine/brief/world-bank-emergency-financing-package-for-ukraine>
- ²² <https://www.imf.org/en/About/FAQ/ukraine#Q1%20What%20resources%20is%20the%20IMF%20making%20available%20to%20help%20Ukraine?>
- ²³ <https://mediacenter.imf.org/news/imf-food-shock-window--ukraine--lebanon/s/fa812900-a7b5-486f-9311-0985708de2a7>
- ²⁴ <https://www.imf.org/en/News/Articles/2022/12/19/pr22446-ukraine-imf-board-discusses-program-monitoring-with-board-involvement-for-ukraine>
- ²⁵ <https://www.imf.org/en/News/Articles/2022/12/20/cf-how-ukraine-is-managing-a-war-economy>
- ²⁶ <https://commons.com.ua/uk/formuvannya-zalezhnosti/>
- ²⁷ <https://www.statista.com/statistics/531998/national-debt-of-ukraine/>
- ²⁸ <https://commons.com.ua/uk/formuvannya-zalezhnosti/>
- ²⁹ <https://newleftreview.org/issues/ii52/articles/emir-sader-the-weakest-link-neoliberalism-in-latin-america>
- ³⁰ <https://www.africanbookscollective.com/books/our-continent-our-future>
- ³¹ <https://mronline.org/2022/07/13/real-debt-trap/>
- ³² <https://www.directrelief.org/2022/09/experts-say-sri-lankas-debt-crisis-is-a-global-humanitarian-and-political-issue/>
- ³³ <https://global.oup.com/academic/product/taking-stock-of-shock-9780197549247?cc=us&lang=en&>
- ³⁴ <https://www.imf.org/en/About/Factsheets/Sheets/2016/08/02/21/28/IMF-Conditionality>
- ³⁵ <https://www.youtube.com/watch?v=7CgeOWWv34g>
- ³⁶ <https://www.wpp.com/about/our-history>
- ³⁷ <https://advantageukraine.com/>
- ³⁸ <https://fintel.io/news/blackrock-inc-discloses-stake-in-gb-wpp-0.8425892851244001>
- ³⁹ <https://www.blackrock.com/corporate/about-us>
- ⁴⁰ <https://www.kmu.gov.ua/en/news/ministerstvo-ekonomiki-ukrayini-pidpisalo-memorandum-iz-najbilshoyu-investkompaniyeyu-svitu>
- ⁴¹ <https://awid.org/news-and-analysis/feminists-demand-end-un-womens-partnership-blackrock-inc>
- ⁴² <https://www.theguardian.com/environment/2019/oct/12/top-three-asset-managers-fossil-fuel-investments>
- ⁴³ <https://www.corporateaccountability.org/blog/blackrock-for-2022-corporate-hall-of-shame/>
- ⁴⁴ https://www.codepink.org/what_is_blackrock

- ⁴⁵ <https://debtjustice.org.uk/press-release/blackrock-could-make-110-profit-out-of-zambias-debt-crisis>
- ⁴⁶ <https://www.theguardian.com/world/2022/oct/04/ukraine-must-revamp-labour-laws-and-step-up-privatisation-to-fix-economy>
- ⁴⁷ <https://www.opendemocracy.net/en/odr/ukraine-labour-law-wrecks-workers-rights/>
- ⁴⁸ <https://www.opendemocracy.net/en/odr/ukraines-new-labour-law-wartime/>
- ⁴⁹ <https://www.jstor.org/stable/40470773>
- ⁵⁰ <https://focusweb.org/neoliberalism-through-the-eyes-of-women/>
- ⁵¹ <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/13563460500344468>
- ⁵² <https://journals.openedition.org/rfcb/1802#ftn10>
- ⁵³ http://www.untag-smd.ac.id/files/Perpustakaan_Digital_2/POLITICAL%20ECONOMY%20A%20critical%20rewriting%20of%20global%20political%20economy%20%20integrating%20reproductive%20prod.pdf
- ⁵⁴ <https://interfax.com.ua/news/economic/852364.html>
- ⁵⁵ <https://thedocs.worldbank.org/en/doc/699521582773856417-009002220/original/FCVStrategyDigital.pdf>
- ⁵⁶ <https://globalchallenges.ch/figure/video-a-critical-analysis-of-the-weaponisation-of-economics-by-beatrice-weder-di-mauro/?fullž>
- ⁵⁷ <https://www.opendemocracy.net/en/odr/ukraine-planning-law-historic-building-demolition-property-developer/>
- ⁵⁸ <https://www.ft.com/content/498398e7-11b1-494b-9cd3-6d669dc3de33>
- ⁵⁹ <https://www.wilpf.org/dont-normalise-nuclear-weapons-and-war-abolish-them/>
- ⁶⁰ <https://www.reuters.com/world/africa/africa-bear-brunt-ukraine-crisis-40-mln-people-worldwide-face-food-insecurity-2022-08-05/>
- ⁶¹ https://docs.wfp.org/api/documents/WFP-0000140700/download/?_ga=2.188602024.1014045635.1674727140-430017351.1674727140
- ⁶² <https://www.bloomberg.com/news/articles/2022-07-27/crippling-energy-crisis-set-to-worsen-for-debt-ridden-south-asia?leadSource=verify%20wall>
- ⁶³ <https://www.bloomberg.com/news/articles/2022-08-01/global-gas-crunch-leaves-bangladesh-facing-blackouts-until-2026>
- ⁶⁴ <https://debtgwa.net/>

Üretken yapay zekayı kurumsal faşist bir silah olarak anlamak üzerine

PJ James*

Dünya halkları tarafından etkili bir şekilde direnilmediği ve aşılmadığı sürece, neoliberal kapitalizm, dünyanın emekçi ve ezilen halklarına yönelik süper sömürsünü yoğunlaştırmaya devam edecek ve onları şimdiye kadarki en büyük yapay zeka destekli artı değer sömürsüne maruz bırakacaktır.

Arkaplan

Yaratıcı Yapay Zeka'daki (GAI, Türkçe olarak YYZ) son hızlı sıçramalar Dijitalleşme, Nesnelerin İnterneti (IoT), Blok-Zincir, 5G, 3D Baskı, Robotik, Gen Düzenleme, Nanoteknoloji ve benzerleri gibi 21. yüzyılın ilk iki yılında ana akım haber başlıklarını ele geçiren birçok 'öncü teknoloji' etrafında gelişen coşkuyu aniden sildi süpürdü. On yıllardır var olan yapay zekaya dair söylemlerin, 1966 yılında Joseph Weizenbaum tarafından piyasaya sürülen ve kullanıcılarından gelen tek bir anahtar kelime etrafında insanlar ve makineler arasında bir tür makul konuşmaya izin veren ELIZA'ya (adını Bernard Shaw'un 1913 tarihli Pygmalion oyunundaki kurgusal Eliza Doolittle'dan

almıştır) kadar uzandığı söylenebilir. Chatbot terimi ise ilk kez 1994 yılında Michael Mauldin tarafından metin veya ses etkileşimleri yoluyla insan konuşmalarının çevrimiçi olarak taklit edilmesi anlamında ortaya atıldı. Ancak, eğilimlerimizi yansıtabilen, milyarlarca kelimeyi ve internetten gelen ya da bilgisayar belleğindeki veri ile öncesinden beslenen, bilgi okyanuslarını kullanarak insanlarla sohbet edebilen yeni "süper zeki" YYZ sohbet robotlarının, yapay zeka ile olan önceki deneyimlerde bir benzeri daha yok. Yaratıcı Yapay Zeka (YYZ) tarafından desteklenen yeni sohbet robotları, ses, video, kod, görüntü, metin ve simülasyon gibi yeni içerikler oluşturmak için kullanılan algoritmalar veya kural dizilerinin üstesinden gelebilmektedir. Muazzam bilgi

* Hindistan Komünist Partisi (Marksist-Leninist) Kızıl Yıldız Genel Sekreteri
10 Haziran 2023

<https://countercurrents.org/2023/06/on-understanding-generative-ai-as-a-corporate-fascist-weapon/>

işleme gücüne sahip sohbet robotları (chatbot), belgeleri insanlardan çok daha hızlı analiz edebiliyor ve saniyeler içinde özetleyebiliyor.

Şu anda Microsoft'un sahip olduğu Bing ChatGPT olarak pazarlanan Silikon Vadisi merkezli Open AI şirketinin ChatGPT4'ü (Chat Generative Pre-trained Transformer 4) ve Google'ın Bard AI'sı bariz bir şekilde bugün en güçlü YZ dil modellerini kontrol eden iki lider kurumsal teknoloji devi, ancak Meta'nın LLaMA'sı, ChatSonic, Jasper, Open Collaborator, Wordtune, Claude, DuckAssist, Character AI, Replika gibi Yaratıcı YZ'nin alternatif versiyonları da mevcut. Microsoft'un ChatGPT'yi sunmasının üstüne gelen Bing arama motorunun Google'ın son yirmi yıldaki tartışmasız tekeline meydan okumasının ardından Google, kıyasıya kurumsal rekabetin kaçınılmaz sonucu olarak bir teknoloji savaşına yol açan deneysel Chatbot Bard'ı çıkardı. ChatGPT'nin Kasım 2022'deki başlangıcından bu yana, bu sohbet robotunun ilerleme hızı Facebook'unkinden 60 kat daha hızlı oldu. Bu arada ABD-NATO ittifakı, Çin'in yapay zeka programının daha önce görülmemiş bir hızla ilerlediğine dair derin endişelerini dile getirdi. NATO yapay zekanın orduda kullanımı konusunda Çin ile bir anlaşma peşinde koşsa bile Çin ChatGPT'yi yasakladıktan sonra 2030'a kadar geniş hedefler belirliyor (Çin'in yanı sıra Rusya, İran, Küba ve Suriye de ChatGPT'yi yasakladı) ve kendisini yapay zeka gelişiminde küresel 'ana taşıyıcı güce' dönüştürme çalışıyordu. Bu sırada 'özgür yazılım' savunucuları ise 'Açık Kaynak'ın YZ yarışında nihai kazanan olacağı iddiasıyla öne çıkıyorlardı.

Kısaca ifade etmek gerekirse, YZ sohbet robotları insan beynini ve dü-

şünme sürecini taklit eder ve görünüşte insan zekasının yapabildiğini yapabilir. Sohbet robotu, internetten bilgi aradıktan sonra sorularımıza yanıt verecek ve daha fazla bilgi için o sayfanın bağlantısını bile verecektir. Open AI'nin ilk ChatGPT botu yalnızca 2021'e kadar olan verileri kapsayacak şekilde eğitilmişken, yeni Bing sürümü çok daha güncel olayları kapsıyor ve böylece daha verimli ve doğru metin üretme kapasitesini artırıyor. Sohbet robotları ayrıca yüklenen bir resme referansla mantıklı cevaplar da verebiliyor. Yapay zeka ayrıca sesli yardım, müzik önerme, araç kullanma, sağlık ve tıbbi hizmetler, eğitim, iş, finans, hukuk ve idari hizmetler gibi çok çeşitli görevleri yerine getirebiliyor. Yapay zeka tarafından oluşturulan uyarlanabilir öğrenme yazılımları ve tabletler öğretmenlerin yerini alabilir ve öğrencilerin doğrudan sınav salonuna gitmelerini sağlayan soru kağıtları hazırlayabilir ve hatta öğrencilerin kopya çekmesini veya 'akademik intihal' yapmasını da kolaylaştırabilir. Sohbet robotları, sanat ve edebiyat da dahil olmak üzere insan yaratıcılığının birçok alanını değiştirebilir, ilham almak için yazma ipuçları sağlayabilir ve hatta makaleler, seminer ödevleri, şiirler ve şarkılar oluşturabilir ve bu süreçte kullanıcılarını özgün ve gerçekçiyimş gibi yanıltabilir. YZ, yanlış ve intihalcı içerik yayma; tartışmalı bakış açıları, tepkiler ve güdüler içeren, genellikle önyargılı sosyo-politik algılarla dolu siyasi propaganda ve baskın toplumsal bilinçle uyumlu ırkçı tonlara sahip kültürel çarpıtmalar bile yapma potansiyeline sahiptir. Örneğin ABD'de, siyasi partilerin aday biyografileri oluşturmak ve video reklamları oluşturmak için YZ'yi kullanmasının bir sonucu olarak ve 2020

seçimlerinde muhalefet liderlerinin “derin sahte” (deep fake) seslerinin sosyal medyada yayılmasından elde edilen deneyime dayanarak, seçmenlerin YZ tarafından üretilen siyasi reklamlar yoluyla manipüle edilmesini ve aldatılmasını önlemeyi amaçlayan bir yasa tasarısı Kongre’ye sunulmuştur.

Yapay zeka tartışmaları üzerine

En başından beri YZ’nin gelişimiyle yakından ilişkili olan münferit bilim insanları ve teknoloji uzmanlarının uyarılarının yanı sıra, son zamanlarda birçok çevreden örgütlü girişimler YZ teknolojisindeki kontrolsüz büyümenin ‘tehlikeli sonuçlarına’ karşı çıktı. Bu girişimler, Apple’ın kurucu ortağı Steve Wozniak ve milyarder Elon Musk’ın da aralarında bulunduğu 1100’den fazla dünyanın önde gelen YZ uzmanı, teknoloji uzmanı ve şirket CEO’su tarafından 29 Mart 2023 tarihinde yayınlanan Açık Mektup’tan, 30 Mayıs 2023 tarihinde Centre for AI Safety (CAIS) tarafından yayınlanan son uyarıya kadar uzanmaktadır. Açık Mektup, üçüncü taraflarca denetlenebilecek güvenlik protokolleri geliştirilinceye kadar YZ laboratuvarlarından “GPT-4’ten daha güçlü” tüm YZ deneylerine 6 ay ara vermelerini ve gerekirse hükümetlerden bu tür eğitim sistemlerine moratoryum uygulamalarını istedi. Öte yandan, San Francisco merkezli CAIS tek cümlelik bir açıklama yayımladı: “Yapay zeka kaynaklı yok olma riskinin azaltılması, salgın hastalıklar ve nükleer savaş gibi diğer toplumsal ölçekli risklerle birlikte küresel bir öncelik olmalıdır.”

Benzer, güçlü ancak farklı kaygıları savunanlar arasında sadece YZ’nin “vaftiz babası” Geoffrey Hinton ve ChatGPT’ye öncülük eden Open AI CEO’su Sam Altman gibi seçkin kişileri

değil, aynı zamanda dünyaca ünlü astrofizikçi Stephen Hawking ve hatta ünlü filozof-tarihçi Yuval Noah Harari de yer almaktadır. Gerçekte Stephen Hawking 2014 yılında “tam yapay zekanın insan ırkının sonunu getirebileceği” uyarısında bulunmuştu. Ona göre yavaş biyolojik evrimle sınırlı olan insanlar, “kendi başına hareket edecek ve kendini sürekli artan bir oranda yeniden tasarlayacak” yapay zeka tarafından alt edilecektir. Kasım 2017’de, ölümünden sadece 4 ay önce Hawking şunları dahi söylemişti: “Yapay zekanın insanların yerini tamamen almasından korkuyorum. Eğer insanlar bilgisayar virüsleri tasarlıyorsa, biri-

Stephen Hawking 2014 yılında “tam yapay zekanın insan ırkının sonunu getirebileceği” uyarısında bulunmuştu.

leri de kendini kopyalayan bir yapay zeka tasarlayacaktır. Bu, insanlardan daha iyi performans gösterecek yeni bir yaşam biçimi olacaktır.” Hawking aynı zamanda, YZ araştırmalarının büyük potansiyelini de kabul ediyordu: “YZ’nin büyük potansiyeli nedeniyle, olası tuzaklardan kaçınırken faydalarını nasıl toplayacağımızı araştırmak önemli.” Yuval Harari ise öte yandan YZ’nin “insan uygarlığının işletim sistemini hacklediği” ve “uygarlığın ana anahtarını ele geçirdikten sonra” şimdi de “demokrasinin sonuna” doğru götürdüğü gibi sert bir görüşe sahip. Bu arada ABD’li işadama-hayırsever Warren Buffett, YZ’yi “atom bombasının yaratılması” ile kıyaslayacak kadar ileri bir söylemde.

YZ sistemlerinin öngörülemez ve tehlikeli davranışlarından kaynakla-

nan, (çoğunluğu genel YZ gelişiminin kısıtlanmasından yana olmayan) geniş yelpazedeki endişeli uzman ve teknolojistlerin bu korkuları ve şeffaflığın sağlanması, uygun düzenlemeler, yazılım lisansı üzerinde denetim, belirli bir eşğin üzerindeki YZ modelleri için zorunlu test gereklilikleri vb. gibi belirli risk kontrol adımlarına yönelik önerileri, YZ sohbet robotları üzerinde tek el sahibi olan şirket-teknoloji devleri tarafından henüz ciddi bir şekilde ele alınmamakta ve hatta görmezden gelinmektedir. Soru soran ya da YZ sistemlerinden şüphe duyan insanlara karşı derin antipatilerinin bir tezahürü olarak, Mart 2023'te Microsoft, YZ bölümündeki tüm 'etik ve toplum ekibini' işten çıkarırken, Google, algoritmasındaki önyargı sorunlarını gündeme getirdiği için en iyi etik YZ araştırmacılarından bazılarını kovdu. Kasım 2022'nin üçüncü haftasında yayınlanan bir blog yazısında Google, "teknolojik ilerlemelerin durdurulması çağrılarına" karşı olduğunu açıkça ortaya koydu. ABD ve AB'de YZ'nin düzenlenmesine ilişkin hararetli tartışmalar sürerken (AB zaten Avrupa merkezli bir YZ Düzenleme Tasarısı hazırladı), YZ devriminin periferisinde yer alan Hindistan, YZ'nin düzenlenmesine yönelik çok az ilgi gösterdi. Bilişim Teknolojileri Bakanı Ashwini Vaishnav, 5 Nisan 2023'te parlamento'ya verdiği yazılı bir cevapta kategorik olarak şunları söyledi: "Hükümet bir yasa çıkarmayı veya ülkede yapay zekanın büyümesini düzenlemeyi düşünmüyor." Silikon Vadisi'nin küçük ortakları olan Hintli kurumsal büyük şirketler de yapay zeka üzerinde herhangi bir kontrol getirme konusunda ilgisiz olduklarını ifade ettiler. Zira FICCI şirketi açıkça kendi pozisyonunu ortaya koydu: "Yapay zeka gel-

dikçe, daha az düzenleme en iyi düzenlemedir." Ancak Sam Altman'ın 8 Haziran'da Hindistan başbakanı Modi ile yaptığı görüşmenin ardından, bu görüşün tersine döndüğü ortaya çıktı. Beceri Geliştirme ve Girişimcilikten Sorumlu Devlet Bakanı Rajeev Chandrasekhar, hükümetin YZ'yi düzenlemek için bir Dijital Hindistan Yasa Tasarısı getirmeyi planladığını bildirdi. Bilim ve teknolojideki ilerlemeler ne olursa olsun, kurumsal sermayenin hareket yasaları insan karşıtı olmaya devam ediyor ve dünya halkları tarafından etkili bir şekilde direnilmediği ve aşılmadığı sürece, neoliberal kapitalizm, dünyanın emekçi ve ezilen halklarına yönelik süper sömürsünü yoğunlaştırmaya devam edecek ve onları şimdiki kadarki en büyük yapay zeka destekli artı değer sömürsüne maruz bırakacaktır.

Bu bağlamda, insan yaşamının yanı sıra tüm emek sürecini de dönüştürmeye aday olan yapay zeka devriminin ortaya çıkışının tarihsel arkaplanına bir göz atmak yerinde olacaktır. Elbette, günümüz YZ'sinde ve uygulamalarında ortaya çıkan eğilimlerin potansiyel etkisi, sadece Sanayi Devrimi dönemindeki gelişmelerle veya 20. yüzyılın ikinci yarısındaki teknolojik devrimlerle veya 21. yüzyılın web devrimi ile karşılaştırılarak açıklanamaz. Örneğin, 1960'larda üretim ve işleme teknolojilerindeki hızlı ilerlemeler bir yandan üretimin çok aşamalı olarak ayrışmasına ve uluslararasılaşmasına yol açarken, diğer yandan emek gücünün değerinin düşmesine ve uluslararası işbölümü, sanayisizleşme, vasıfsızlaşma ve küresel dış kaynak kullanımı yoluyla işçi sınıfının aşırı sömürülmesine yol açarak tüm dünyanın bir 'istihdamsızlık çöplüğüne' dönüşmesine neden olmuştur. Bu-

nunla birlikte, ‘refah kapitalizmi’nin yerini alan neoliberalizmin maddi temeli, sermayenin üretim alanından akla zarar finansal spekülasyon alanına büyük ölçekli göçü nedeniyle yapısal bir dönüşüme maruz kalmış ve üretim, ‘post-endüstriyel’ finansallaşma olarak adlandırılan şeyle sonuçlanan “spekülasyon girdabındaki bir balon” ile karşılaştırılır bir hal almıştır.

Bunu 21. yüzyılın “dijital devrimi” ve kurumsal finans sermayesine birbirleriyle iç içe geçen küresel sömürü ve yağma yollarından oluşan tükenmek bilmeyen ve karmaşık bir ağ sağlayan kayıt dışı veya örgütsüz, düşük ücretli ve aşırı sömürülen emek tarafından şekillendirilen “dijital üretim ilişkileri” takip etti. Ulusötesi siber uzayın bir şirketleşme, iletişim ve koordinasyon aracı olarak ortaya çık-

ması, her yerde şirketleşmiş egemen sınıfların ekonomik alanı yeniden yapılandırmasına ve “maddi olmayan” ya da “sanal” veriler ve “kültürel ürünler” ya da bilgi yaratarak siyasi ve kültürel sistemleri manipüle etmesine olanak sağlamıştır. Bu eğilim, şirket sermayesinin, Silikon Vadisi’nin yapay zeka geliştirme girişimi de dahil olmak üzere, emek tasarrufu sağlayan teknolojilerde daha fazla atılım arayışına girmesi ve özellikle 2008 dünya

ekonomik krizinin ardından “nice-liksel gevşeme” adı verilen yöntemle Wall Street milyarderleri tarafından yutulmuş trilyonlarca dolarlık kamu parasının bir kısmını başka yönlere aktarmasıyla daha da yoğunlaştı. Bu dönüşümün sonucu, bir yandan dünya halklarına yönelik aşırı sağcı neoliberal ve neofaşist bir saldırı, diğer yandan da bir avuç büyük finansör tarafından şimdiye kadar bilinmeyen

düzeylelerde korkunç servet gasbıdır. Yaratıcı Yapay Zeka, hem büyük teknoloji milyarderlerinin hem de dünya çapında onlara hizmet eden rejimlerin elindeki bu şirketleşmiş-faşist saldırının en güçlü aracı haline geliyor.

Önümüzdeki görevler

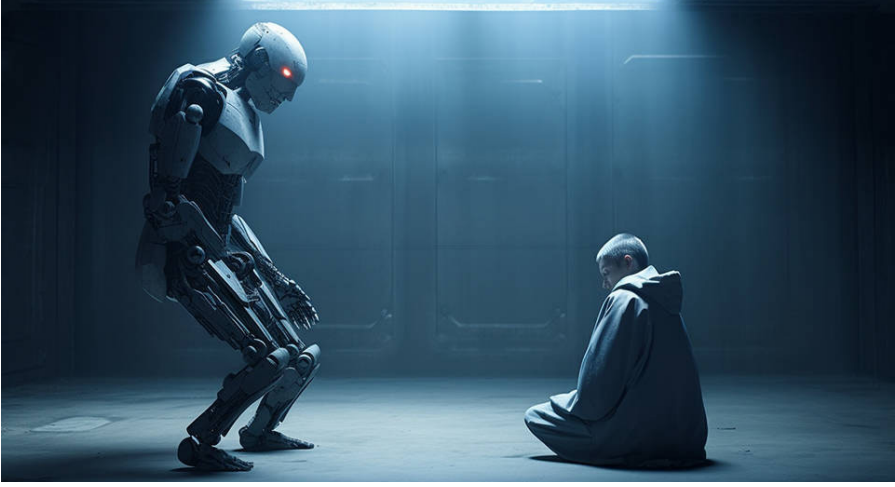
Bugün, yapay zeka devriminin ortaya çıkışı, dünyanın dört bir yandaki işçilerin ve ezilen halkların, neoliberalizmin geçtiğimiz on yıllar boyunca sanayisizleşme, finansallaşma ve dijitalleşme gibi süreçlerle zaten üst üste bindirdiği doğrudan ve dolaylı ağır yüklerden geçtiği bir dönemde gerçekleşiyor. İşçiler tarafından yaratılmış olsa da, yaratıcı yapay

zeka tarafından itilim sağlanan yeni sohbet robotları artık sadece üretim için gerekli bilgiyi parçalamakla, vasıfsızlaştırmakla ve geçersiz kılmakla ve böylece insanları makinelerle değiştirmekle kalmıyor, aynı zamanda insan zihinlerini ve insanların düşünce süreçlerini de ele geçiriyor. Bu durum, egemen sınıfların ve rejimlerin yapay zekayı her yerde yönetilenlere karşı bir araç olarak kullanmasını sağlıyor. Hiç şüphesiz, bir yandan karmaşık beyaz yakalı işlerin büyük bir kısmı makineler tarafından devralınırken diğer yandan emek giderek artan bir şekilde “melez işler” veya “çoklu işler” için kullanılacaktır, ki bu işçilerin daha önce birden fazla işçi tarafından yapılan işleri yapmak zorunda kalacağı anlamına gelecek ve bu da onların aşırı derecede sıkışmasına ve değerini daha yoğun bir şekilde sömürülmesine neden olacaktır. Veri girişi, müşteri hizmetleri, son okuma, çeviri, pazar araştırması, sosyal medya yönetimi, tele-pazarlama, habercilik, öğretmenlik, yasal mevzuatı aşan konularda destek ve benzeri birçok iş önümüzdeki günlerde ortadan kalkabilir. Şirketler tarafından finanse edilen küresel lobi düşünce kuruluşu Dünya Ekonomik Forumu’na (WEF) göre yapay zekanın benimsenmesi önümüzdeki 5 yıl içinde işlerin %25’ini etkileyecek “yeni bir türbülans çağına” neden olacakken Goldman Sachs’ın öngörüsüne göre aynı dönemde 300 milyon iş kaybı yaşanacak. Aynı zamanda WEF, bu muhteşem işgücü tasarrufu hamlesiyle tasarruf edilen paranın, emtia fiyatlarının düşmesi ve tüketicilerin alım gücü fiyatlarının artması şeklinde ekonomiye geri döneceği iddiasıyla korkutucu durumu aklamaya çalışıyor.

Bu bağlamda, ilk ve en önemli mesele işçi sınıfının kendi geçimini sağlama meselesidir. Farklı görüşlerden pek çok analist konunun vahametini çoktan ortaya koydu. Savaş sonrası emperyalizmin yeni sömürgeci-neoliberal kolu IMF, Haziran 2023’ün ilk haftasında dünya iş piyasalarında yapay zeka kaynaklı “önemli aksaklıklar” olabileceği konusunda uyarıda bulunmuş ve hükümetlerin “sosyal güvenlik ağlarını” güçlendirmelerini ve şirketleri emek yanlısı bir yaklaşım izlemeleri için ödüllendiren uygun vergi politikaları geliştirmelerini savunmuştur. Geçmişteki otomasyon dönüşümleri en çok fabrika işlerini etkilemişti ve mevcut ilerleme hızına dayanarak, yapay zekanın yakın vadede inşaat, bakım vb. alanlardaki fiziksel/kol gücüne dayalı işçilerin yaklaşık yüzde 5’ini etkileyeceği tahmin edilmektedir. YYZ’nin açıktan cinsiyet yanlılığı da çok önemli, çünkü ortadan kalkacak milyonlarca ofis tabanlı beyaz yakalı işin çoğunluğunu kadın işgücü oluşturacaktır. Finansal hizmetler gibi birçok beyaz yakalı işte kadınlar ofis çalışanlarının %50’sinden fazlasını oluştururken, genellikle otomasyonun neden olduğu şoklardan izole olan üst düzey yönetim pozisyonlarında kadınların payı %2,5 gibi düşük bir orandadır. Buna ek olarak, yapay zeka devrimi milyonlarca beyaz yakalı işi tarihe karıştıracaktır. Goldman Sachs’a göre, daha önce de belirtildiği gibi önümüzdeki 5 yıl içinde %25’lik iş kaybının yanı sıra, AB ve ABD’deki mevcut işlerin üçte ikisi de önümüzdeki yıllarda yapay zekanın etkisine maruz kalacak.

Yapay zekanın tüm dünyaya gönderdiği şok dalgalarının ortasında, emek üretkenliği şimdiye kadarki en büyük büyümeye hazırlanıyor ve bu

da mevcut üretim ilişkileri altında teknoloji şirketi baronlarının olağanüstü servet birikimiyle sonuçlanacak. Bu durumda, üretkenlik karşıtı ve olumsuz bir “makine kırıcı” yaklaşımı izlemek yerine acil görev, emeğin yerinden edilmesiyle mücadele etmenin, süper kârı azaltmanın ve emeğin gelirdeki payını arttırmanın etkili bir yolunu bulmaktır. Bunun için, çalışma süresinin ciddi bir şekilde kısaltılması, yani çalışmanın haftada 3-4 güne indirilmesi ve yapay zekayı yaratan aynı beyaz yakalı çalışanların şirket güdümlü olarak vasıfsızlaştırılmasına ve alanlarının parçalara ayrılmasına etkin bir şekilde direnilmesi acil bir taleptir. İşçi sınıfı ve ezilenlerin, tüm ilerici-demokratik güçlerle birlikte, YZ’den kaynaklanan muazzam üretkenliğin birkaç şirketin süper kârı olarak saptırılmasını önlemek ve teknolojik kazanımların tüm insanlığın yaşam kalitesinin yükseltilmesi için uygun bir şekilde paylaşılması için bir plan ortaya koymak için acil müdahaleleri gerekmektedir. YZ, bir yandan rutin, tekrarlayan ve sıkıcı işlevleri makinelere emanet ederken, diğer yandan boş zamanı artıracak ve böylece insan yaratıcılığını ve yeteneklerini geliştirecek şekilde kullanılmalıdır.

Kuşkusuz, şirket sermayesinin mantığı buna sorunsuz bir şekilde izin vermeyecektir. Örneğin, Google’ın işçilerin hareketlerini, kaç kez tuvalete gittiklerini, her tuvalet molası için harcadıkları süreyi, iş arkadaşlarıyla kaç kez konuştuklarını, norm ihlallerinin sayısını ve hepsinden önemlisi işçilerin üretkenlik düzeyini takip ederek kimin işten çıkarılması gerektiğini belirlemek için algoritma kullandığına dair raporlar var. Ve yapay zeka kaynaklı kitlesel işten çıkarma kan banyosu süreci şirketlerin gündemine çoktan girmiş durumda.

Şirket sermayesinin işsizliğin ve emeğin aşırı sömürsününün olmadığı bir dünya düşünemeyeceği açıktır. Bugün gelişen tüm yapay zeka sisteminin tasarımının ve amacının motivasyonu yalnızca şirket süper kârından gelmektedir ve bir sermaye rejimi altında sınıf-nötr veya toplumsal ilişkilerin dışında hiçbir teknolojik devrim olamaz. YZ’deki her ilerleme, emek ve sermaye arasındaki işsel çelişkiyi yoğunlaştıracak ve giderek artan sayıda işçinin istihdamdan çıkarılmasına ve istihdam edildikleri için şanslı olanların süper sömürülmesine,

artan eşitsizliğe ve korkunç servet yoğunlaşmasına yol açacaktır. IMF gibi neoliberal kurumlardan ve kurumsal düşünce kuruluşlarından gelen, büyük teknoloji şirketlerini ve sistemin dizginlerini elinde tutan neo-faşist rejimleri vergi önlemleri ve ‘karşılıksız destekler’ yoluyla sorunları yönetmeye ikna eden vaazlar da dünya halklarının dikkatini şiddetle ihtiyaç duyulan sistemik değişikliklerden başka yöne çekmeyi amaçlamaktadır. Ancak böyle bir siyasi alternatifin doğası gereği uzun vadeli olması nedeniyle, mevcut gelişmelerden olumsuz etkilenen herkesin asgari düzeyde hayatta kalmasını sağlayacak topyekün çabalara acilen ihtiyaç duyulmaktadır.

Nüfusun yabancılaşmış çoğunluğunun doğrudan hayatta kalma sorunlarının yanı sıra, ikinci tehditkâr mesele, ana akım medyada daha az tartışılan büyük YYZ modellerinin geliştirilmesi, eğitilmesi ve sürdürülmesinin çevresel etkileridir. YZ’yi savunanların sloganı “dünyayı daha iyi bir yer haline getirmek” olsa da ve birçok YZ uzmanı YZ’nin insanlığın iklim değişikliğiyle mücadelesine yardımcı olacağını iddia etse de, Kate Crawford ve Vladan Joler tarafından 2018’de ChatGPT gibi enerji yoğun YYZ modellerinin ortaya çıkmasından çok önce yayınlanan “Bir YZ Sisteminin Anatomisi” başlıklı bir çalışma, inanılmaz seviyelerde enerji tüketimi ve karbon salımını ortaya koymuştur. Örneğin, tek bir Büyük Dil Modelini eğitmenin karbon ayak izi yaklaşık 300 bin kg karbondioksit emisyonuna - neredeyse New York ve Pekin arasındaki 125 gidiş-dönüş uçuşun emisyonuna - eşittir. MIT bağlantılı bir çalışmada bildirildiği üzere, günümüzde tek bir veri merkezi 50 bin eve eşdeğer miktarda elektrik tüketebilmekte-

dir. Google’ın yapay zekasının yılda yaklaşık 2,3 terawatt (bir terawatt bir trilyon watt’a eşittir) saat enerji kullandığı tahmin edilmektedir. Küresel düzeyde YZ gelişiminin mevcut hızı göz önüne alındığında, bildirildiği üzere, 2025 yılına kadar Dünya’daki mevcut enerjinin yaklaşık beşte biri veri merkezlerini çalışır durumda tutmak için harcanacaktır. Daha açık ifade etmek gerekirse, YZ’deki hızlı büyüme çevresel krizi daha da kötüleştirmekte ve sermaye ile emek arasında yoğunlaşan çelişkiyle birlikte şirket sermayesi ile doğa arasındaki çelişkiyi daha da keskinleştirmektedir. Bu arada, her zamanki kurumsal retorikte bir eksiklik yok ve bunun bir tezahürü olarak Google, 2030 yılına kadar tüm ofislerini ve veri merkezlerini tamamen karbon nötr enerji ile çalıştırma kararını açıkladı, ki bu da YZ’nin kendisinin kullanıma sokulması yoluyla!

Üçüncü ve en öncelikli konu ise YYZ’nin günümüzde çok kapsamlı neofaşist bir silaha dönüşmesiyle mücadele etmektir. Zira, insanların fiziksel becerilerinin yerini alan önceki teknolojik sıçramaların aksine, YZ devrimini niteliksel olarak farklı kılan şey, insanların zihinsel işlevleri üzerindeki sosyal, politik ve kültürel sonuçları olan ek etkisidir. Örneğin, daha önce makineler insanlardan talimat aldıktan sonra bunları uyguluyordu. Eğer yapay zeka kendi başına karar vermeye doğru dönüşebilirse, o zaman görünüşe göre bilgisayarlar ve insan zekası arasındaki sınır çizgisi ortadan kalkabilir. Daha önce makineler sadece baskı yapabiliyorken, şimdi YZ onların metinler oluşturmasını ve bunlar hakkında yorum yapmasını sağlıyor. Ancak, metinlerin, kitapların ve hikayelerin makineler/insan olma-

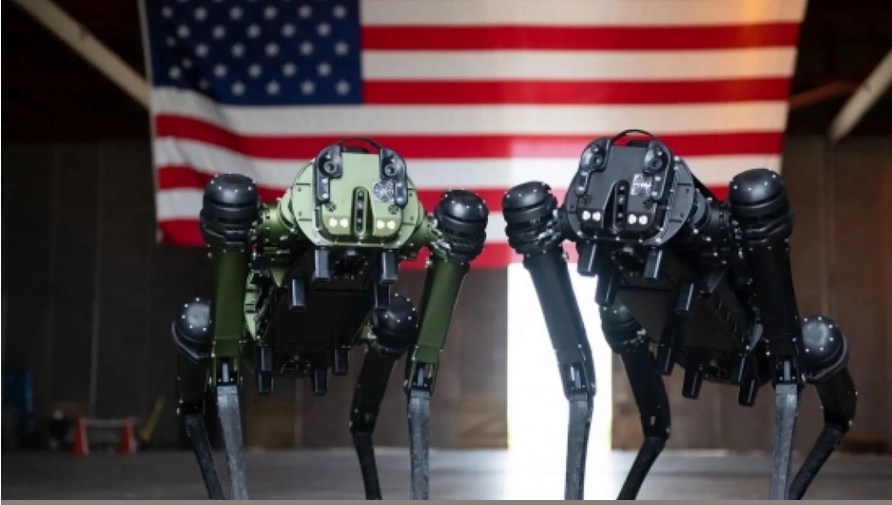
yan zeka tarafından yaratılması, onları yalnızca insan marifetinden/zanaatından yoksun kılmakla kalmıyor, aynı zamanda ikincisinin metalaşmasına da yol açıyor. Yapay zeka, teknik çözümler icat ederek insanlığa yardım etme potansiyeline sahip olsa da, dile hakimiyeti, yeni veri kaynakları yaratma ve bağımsız çalışma kabiliyeti, insan olmayan zekanın tarihi değiştiren 'hikayeler' formüle etmesi ve 'yeni tarih yazımına' başvurması, kültürü çarpıtması ve insanların bilincini etkileyen kararlar alması gibi korkutucu bir durum yaratabilir. Makinelerin kitap yazması, insan yaratıcılığının ve zanaatının bir ürünü olmaktan ziyade, onu bir metaya, kültürün metalaştırılmasına dönüştürecektir.

Ortaya çıkan bu durum, siyasi-ekonomik gücü elinde bulunduran ve dolayısıyla yapay zeka üzerinde söz sahibi olanlara, kamuoyunu kendi lehlerine manipüle etmek için eşi benzeri görülmemiş ve beklenmedik fırsatlar sunmaktadır. Daha önce de belirtildiği gibi, en yozlaşmış şirket sermayesi ile aşırı sağcı gerici siyasi güçler arasındaki kutsal olmayan ittifak ve birleşmenin dünyanın birçok ülkesindeki devlet rejimlerini kontrol ettiği bir siyasi bağlamda, YYZ, neofaşist güçler tarafından siyasi propaganda, yalan ve yanlış bilgilendirme için en etkili araç haline gelebilir ve sözde burjuva demokrasisinin kendisinin tamamen çökmesine yol açabilir. Bunun sonucu, makineler ve insanlar arasında ayırım yapacak siyasi mekanizmalar, dengeleyici kontroller ve düzenleyici kurumlar olmadığı sürece, konuşma ve ifade özgürlüğünün yapay zeka tarafından ele geçirileceği 'post-truth' bir dünya olacaktır. 'Resmi zeka' ile yapay zekanın birleştiği ya da chatbot'ların babaları ve patronları adına

konuştığı mevcut neofaşist durumda, bu düzeltici mekanizmayı geliştirme sorumluluğu, çıkarları zaten birbirine karışmış olan rejimlere ya da kurumsal teknoloji devlerine devredilemez. Birçok YZ savunucusu şimdi YZ sistemine eklenebilecek bir 'kendi kendini düzeltme mekanizması' (kendi kendini düzeltme, iç gözlem, vicdan vb. insana özgüdür) hakkında konuşmaya başladı. Ancak asıl soru bunun mümkün olup olmadığı ve eğer mümkünse bu kritik görevin kime verilebileceğidir.

YZ ile ilişkili neofaşist boyutların ulusa özgü olması gerekmez. Daha önce de belirtildiği gibi, YZ tabanlı gözetim sisteminin konuşlandırılması ve devlet kurumları ve polis tarafından siyasi muhaliflere ve insan hakları aktivistlerine yönelik intihal raporları, sahte fotoğraflar, imaj taklidi, tespit edilmesi zor bilgi yerleştirme yoluyla muhaliflerin itibarsızlaştırılmasına dayalı taciz, faşist bir durumda rutin şeyler olabilir. Aynı şey rakip rejimler tarafından diğer ülkelerdeki jeopolitik görevlerinde rakiplerine karşı da kullanılabilir. Emperyalist güçler yapay zekadaki hâkim konumlarıyla bunu, uzak kıtalardaki siyasi rakiplerini istikrarsızlaştırmak da dahil olmak üzere, ek paktlar ve anlaşmalar yoluyla siyasi, ekonomik ve askeri gündemlerini ilerletmek için kullanabilirler. Bu sonuncusu, rakiplere karşı yürütülen siyasi kampanyaların ülke içinde YZ tabanlı analiz ve araştırmalara dayalı olarak yürütülme şeklinin küresel bir uzantısıdır. Aynı şekilde YZ'nin kendisi de siber suçlular için etkili bir alan haline gelebilir.

Sonuç olarak, mevcut insanlık dışı sistemin devamını ve daha da güçlenmesini kolaylaştıran bir YZ rejiminin gelişmesine müdahale etmenin

San Francisco Polis Departmanının (SFPD) insanları öldürme yetkisine sahip robotları konuşlandırması yasa tasarısı verildi

ve bunu engellemenin tam zamanıdır. Bu görev, şirket çıkarlarına hizmet eden mevcut rejimlere emanet edilemez. YZ uzmanlarının, düzenlenmemiş YZ'nin geri dönüşü olmayan felakete yol açabileceği yönündeki uyarıları karşısında, sadece kendi çıkarlarını düşünen şirket merkezleri ve iktidar rejimleri YZ'nin düzenlenmesi için öne çıkmıştır. İngiltere Başbakanı Rishi Sunak'ın bu sonbaharda Londra'da YZ konusunda uluslararası kurallar geliştirmeyi amaçlayan bir Küresel Zirve'ye ev sahipliği yapma girişimi bu yöndeki tipik bir adımdır. "İnsan zekasını bir hayli aşan süper zeki sistemlerin" geliştirilmesinden ve yapay zekanın yeni siber saldırılar başlatmak ve yıkıcı silahlar geliştirmek, kitlesel dezenformasyon yaymak vb. için kullanılmasından duyulan endişelerin yol açtığı bu hareket, hiç şüphesiz, küresel şirketokrasinin uluslararası çıkarlarıyla uyumludur ve şirket yağmasının ve neofaşizmin çifte yükünü taşıyan dünya işçileri-

nin ve ezilen halklarının varoluşsal sorunlarından ise asla temel almamaktadır. Bildirildiği üzere, Sunak'ın Zirvesi, nükleer güvenlik standartlarını izleyen IAEA'ya benzer bir yapay zeka gözlemcisi oluşturmak amacıyla hükümet başkanlarını ve yapay zeka şirketlerinin CEO'larını bir araya getirmeyi amaçlamaktadır. Daha önce de belirtildiği gibi, bu Zirve'nin amacı YZ'nin emperyalizmin mezar kazıcısı olma riskini ortadan kaldırmak ve YYZ tarafından fikri mülkiyet ihlalinin kaçınmak için yasal adımlar gibi 'oyunun kurallarını' belirlemektir.

Bu kritik noktada, dünya halklarına ve ilgili tüm kesimlere düşen görev, ortaya çıkan YZ rejiminden kaynaklanan tehdide karşı siyasi bir alternatif önermek ve özellikle de detayları daha fazla analiz gerektiren ve bu makalenin konusu olmayan acil görevler olarak geçim, ekoloji ve demokrasi gibi temel sorularla ilgili olarak öne çıkmaktır.

Richard Lewontin, diyalektik materyalizm, evrimsel biyoloji ve Marksizm

*Erik I. Svensson**

Tarım tekellerinin bütün derdi, tüm insanlar için güvenli bir tedarik sağlamak değil, daha azami kar elde etmektir. Sonuçta büyük ölçekli tarım genişliyor, küçük ölçekli üreticiler topraklarından sürülüyorlar ve tarım üretimi/pazarı dışına itiliyorlar. Küçük üretici olarak köylünün veya bölgesel, yerel tarım şirketlerinin var olabilmek için bu uluslararası tekellerle/sermaye ile işbirliği yapmaktan, onlara tabi olmaktan, ihtiyaç duyduklarını üretmekten başka hiçbir şansı yoktur. Devlet gücü bu tekellerin arkasındadır.

4 Temmuz 2021 tarihinde, büyük popülasyon genetikçisi ve evrimsel biyolog Richard Lewontin 92 yaşında hayata veda etti. Lewontin, Amerika Birleşik Devletleri'nde bilimsel mirasının yanı sıra güçlü bir siyasi miras da bıraktı. Bu siyasi mirası, beş yıl önce vefat eden ve 2016 yılında Jacobin'de "Halkın Bilim İnsanı" başlıklı bir makaleyle anılan Marksist dostu ve yoldaşı Richard Levins ile paylaştı.¹ İkili 1985 yılında ünlü ama aynı zamanda tartışmalı bir kitap olan Diyalektik Biyolog'u birlikte yazdı. Soğuk Savaş'ın son evresinde ve Reagan döneminde yayınlanan Diyalektik Biyolog,

soldakiler için siyasi açıdan zor bir dönemde Marksizmi biyologlara yararlı bir felsefe olarak tanıtmaya yönelik cesur bir girişimdi. Levins ve Lewontin genel olarak Marksizmin, özel olarak da diyalektik materyalizmin evrimsel düşüncüyü zenginleştirebileceğini ve doğal dünyanın karmaşıklığını daha iyi anlamamıza yardımcı olabileceğini güçlü bir şekilde savundular.

Diyalektik materyalizm iki felsefi geleneği birleştirir: Karl Marx ve Friedrich Engels tarafından formüle edilen tarihsel materyalizm ve Alman filozof Georg Wilhelm Friedrich Hegel tarafından formüle edilen

* *Lewontin Anıt Koleksiyonu*
3 Kasım 2021

<https://magazine.scienceforthepeople.org/lewontin-special-issue/richard-lewontin-dialectical-materialism-the-relationship-between-evolutionary-biology-and-marxism/>

idealist bir felsefe olan diyalektik. Marx ve Engels Hegel'in idealizmini reddetmiş, ancak onun diyalektik felsefesini toplumların nasıl değiştiğine dair tarihsel materyalist teorilerine dahil etmişlerdir. İnsan toplumlarının üretici güçlerin konfigürasyonları ve ekonomik ve maddi koşullardaki (doğal kaynaklara erişim dahil) değişiklikler yoluyla geliştiğini, ancak materyalizmin insan toplumlarını anlamak için tek başına yeterli olmadığını savundular. Marx ve Engels'in müdahalesi, feodalizmde lordlar ve köylüler, kapitalizmde ise işçiler ve kapitalistler arasındaki sınıf mücadeleleri gibi toplumların iç çelişkilerini yansıtan tarihin eklenmesi olmuştur. Tarihsel materyalizm, tüm insani entelektüel faaliyetlerin ve başarıların nihayetinde maddi bir temele sahip olduğunu ve tarihin bilinmeyen ve gizemli bir manevi güce ya da önceden belirlenmiş bir plana göre ortaya çıkmadığını yansıtırken, diyalektik bu materyalist kavrayışı tamamlar ve tarihin gerçekleşmesi için nihayetinde gerekli olan tüm maddi sistemlerin iç çelişkilerini vurgular. Başka bir deyişle, hem insanların hem de doğal dünyanın diğer bölümlerinin tarihini şekillendiren genel kurallar ve doğa yasaları olsa da, tüm maddi sistemlerin doğasında var olan çelişkiler tarihsel olumsuzluklar yaratır. Bu fikir çoğu evrimsel biyoloğun aşına olduğu bir şeydir ve bu nedenle ne tarihin ne de biyolojinin yayları kaçınılmazdır. Hem diyalektik hem de materyalizm Marx ve Engels'in felsefesinde eşit derecede önemliydi ve bu felsefe Levins ve Lewontin de dahil olmak üzere daha sonraki takipçileri üzerinde etkili oldu.

Dolayısıyla diyalektik materyalizm, farklı kökenlere sahip iki fel-

sefeyi sentezleme ve birleştirme girişimiymişti. Marx ve Engels'in bu iki geleneğin entegrasyonu için gösterdikleri neden, materyalizm olmadan diyalektiğin saf idealizme, diyalektik olmadan materyalizmin ise saf indirgemeciliğe dönüşme riski taşımasıdır. Levins ve Lewontin kendi diyalektik materyalist perspektiflerini burjuva entelektüelleri arasındaki iki popüler ama idealist akımla karşılaştırmışlardır: vitalizm ve indirgemecilik.² Levins ve Lewontin'in ilhamının büyük bir kısmı, diyalektik materyalizmi Batı bilimine yeniden sokma girişimlerini teşvik eden Engels'in klasik metni Doğanın Diyalektiği'nden gelmiştir.

Doğanın Diyalektiği'nde Engels, daha sonraki araştırmalar tarafından her zaman desteklenmesede, parlak ve yaratıcı bir yaklaşımı ortaya koyan ve diyalektiğin evrimsel süreç hakkında nasıl verimli bir düşünme yolu sağlayabileceğini gösteren oldukça spekülâtif bazı fikirler ortaya attı. Engels'in daha radikal katkıları arasında, insan elinin ve iki ayaklılığın büyük bir beynin evrimiyle birlikte geliştiğini öne sürmek vardı. Engels, bu iki özelliğin evrim sırasında karşılıklı olarak birbirini güçlendirdiğini savunmuştur: beyin zor problemleri çözme konusunda daha yetenekli hale geldikçe, elin daha

fazla görev üstlenmesi sağlanmış, bu da beynin daha da gelişmiş bir bilişsel yeteneğinin evrimini yönlendiren seçici bir geri besleme döngüsüyle sonuçlanmıştır ve bu böyle devam etmiştir.

Burada Lewontin ve Levins'in Diyalektik Biyolog'da daha da geliştirdikleri bir fikrin entelektüel öncüsünü görüyoruz: farklı özelliklerin birbirinden bağımsız olmadığı, aksine yarı-bağımsız olduğu ve çoğu zaman ortak bir işlev için birlikte seçildiği. Dolayısıyla organizmalar bir dizi bağımsız "özelliğin" bir

Özelliklerin ayrı ayrı seçilmek yerine birlikte işlev gördüğü ve evrimleştiği fikri, Levins ve Lewontin tarafından desteklenen ve günümüzde pek çok evrimsel biyolog tarafından desteklenen önemli bir görüştür.

araya gelmesinden ibaret değildir ve bütün (organizma), parçalarının (organizmanın özellikleri) toplamından açıkça daha fazladır. Levins ve Lewontin'den alıntı yapacak olursak: "*Bir organizmanın her parçası veya faaliyeti diğer parçalar için bir çevre görevi görür*" (s. 58); bu da bir organizmadaki her özelliğin seçici çevresinin önemli bir kısmının o organizmanın diğer özellikleri ve özelliklerin birbirleriyle birlikte işlev görme ihtiyacı olduğu anlamına gelir. Ayrıca, Levins ve Lewontin, "...karşılıklı bağımlılığın, parçalar iyi işlediğinde hayatta kalmaya izin

verdiğini, ancak patolojik koşullarda yaygın felaket ürettiğini" (s. 58) ve "...çok az doğrudan etkileşimi olan farklı organların veya süreçlerin, ortak adaptif önemleri nedeniyle ekolojik olarak birbirine bağlı olabileceğini" (s. 60) vurgulayarak, organizmaların, toplamın parçalardan daha fazla olduğu ve özelliklerin zorlu doğal ortamlarda organizmanın hayatta kalmasını ve üremesini iyileştirmek için birlikte seçildiği birlikte uyarlanmış sistemler olduğunun altını çizmektedir.

Özelliklerin ayrı ayrı seçilmek yerine birlikte işlev gördüğü ve evrimleştiği fikri, Levins ve Lewontin tarafından desteklenen ve günümüzde pek çok evrimsel biyolog tarafından desteklenen önemli bir görüştür. Özellikle ilgili bir araştırma alanı, korelasyonel seçilimin genetik, genomik ve evrimsel sonuçlarını, yani belirli karakter kombinasyonlarının diğerlerine göre seçilimini anlamak olmuştur.³ Bu tür korelasyonel seçim, farklı genetik ve gelişimsel kökenlere sahip olsalar bile, farklı özellikler arasında genetik ve gelişimsel entegrasyonun evrimini teşvik edebilir ve böylece ekoloji, evrim, genomik ve moleküler biyoloji arasında bir bağlantı sağlar.⁴ Böylece, belirli özellik ve gen kombinasyonlarının organizmanın hayatta kalması için diğerlerinden daha elverişli olması koşuluyla, farklı gen kümeleri tarafından yönetilseler bile, özellikler ortak bir ekolojik işlev için seçim yoluyla bağlantılı hale gelebilir. Kısacası: organizmalar parçalarının (özelliklerinin) toplamından daha fazlasıdır, ancak birlikte seçilen özelliklerin başarılı birlikte uyarlanmış kombinasyonlarını temsil eder.

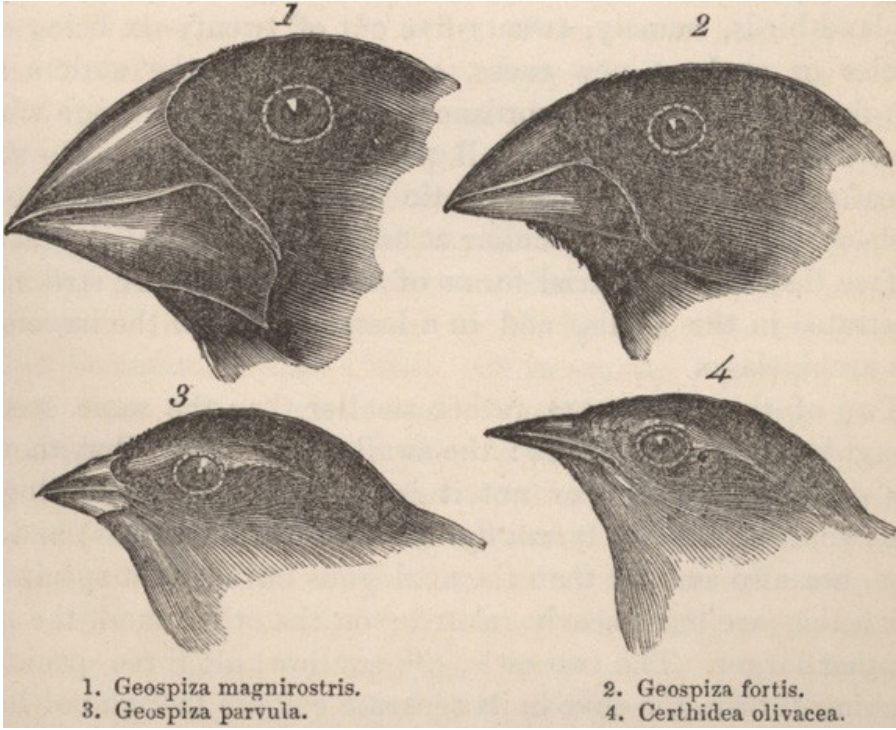
Kapitalizmde bilim ve bilim insanları

Pek çok evrimsel biyolog da dahil olmak üzere, genel olarak bilim insanları kendilerini doğal dünyanın apolitik ve soğuk objektif gözlemcileri olarak görürler. Pek çok bilim insanı, bu hayali öz imajın altını oyma riski taşıyan her şeyden uzak durma eğilimindedir. Bu durum, modern bilim örgütlenmesinin, devlet ve piyasa çıkarları ile acil ve ticari açıdan faydalı sonuçlara duyulan ihtiyaç vurgusuyla egemen burjuva ideolojisini büyük ölçüde yansıttığı ve politikacıların tipik olarak bilim insanları arasındaki rekabeti, hibe ve araştırma kaynaklarını dağıtmanın tek yolu olarak eleştirmeden kutlayan bir atmosferi teşvik ettiği Batılı kapitalist ülkelerde oldukça belirgindir. Levins ve Lewontin ise tam tersi bir duruş sergilemişlerdir: pek çok Batılı burjuva entelektüelinin yapmaya meyilli olduğu gibi sahte bir tarafsızlığın arkasına saklanmaktansa, felsefi ve siyasi görüşleri hakkında açık olmanın bir avantaj olduğunu savunmuşlardır.

Genel bir insani bilgi üretme girişimi olarak bilim, doğal dünyamız hakkındaki nesnel gerçekleri açıkça ortaya koyabilirken, tek tek bilim insanları nadiren (hiç değilse) tamamen nesnel ve tarafsızdır (ve öyleymiş gibi bile davranmamalıdır). Levins ve Lewontin, *Diyalektik Biyolog*'un "Bilimin Metalaşması" başlıklı 8. bölümünde, modern bilimin nasıl hem kapitalizm tarafından kısıtlandığını hem de kapitalizmden doğduğunu incelemiş ve o zamandan beri güçlenen ve bugün hala akademiye faaliyet gösteren birkaç eğilime dikkat çekmişlerdir: seçkinlik, metalaşma, düşüncenin duygudan ayrılması ve bilimsel keşiflerin ölçü-

lebilir ve ideal olarak ticarileştirilebilir olması yönündeki artan talepler. Kitabın 8. bölümünün ilk cümlesinden alıntı yapacak olursak, "*modern bilim kapitalizmin bir ürünüdür.*"⁵ Levins ve Lewontin ayrıca, Batı'daki geleneksel bilim görüşünün, doğanın ve organizmaların ancak organizmaları oluşturan parçalara ayrılarak anlaşılabilir, iyi işleyen saat benzeri makineler olarak tasvir edildiği katı Kartezyen ve indirgemeci bir dünya görüşü üzerine inşa edildiğini savunmaktadır. Diyalektik bir bakış açısı, bu tür Kartezyen indirgemeciliğin aksine, organizmaları parçalarının toplamından daha fazlası olarak görür ve özelliklerin tek başlarına değil, tipik olarak birlikte işlediğini vurgular. Kısacası: organizmalar Kartezyen makineler değil, özelliklerinin yarı bağımsız olduğu ve genellikle ortak seçime tabi olduğu uzun bir evrimsel tarihin ürünleridir.

Kartezyen indirgemeci yaklaşımın başarısızlığına iyi bir örnek, tüm insanların genetik kodunun tamamını bildiğimizde, tüm insan hastalıklarını anlayabileceğimiz ve her bireyin genetik yapısına dayalı sözde "kişiselleştirilmiş tıp" geliştirebileceğimiz vaadiyle başlatılan İnsan Genom Projesi'dir (HGP). HGP'nin başlatılmasından otuz yıldan fazla bir süre sonra, birçok önemli insan hastalığındaki varyasyonun yalnızca küçük bir kısmını, genellikle yalnızca yüzde 5 ila 10'unu açıklayabildik. Başarısızlık büyük olasılıkla Genom Çapında İlişki Çalışmaları (GWAS) tarafından göz ardı edilen genler arasındaki ve genler ile çevresel faktörler arasındaki etkileşimlerden ve büyük etkiye sahip tek genlerin araştırılmasından kaynaklanmaktadır.⁶ İnsan genomik araştırmalarının son

on yıllarından elde edilen bu bilgiler, Levins ve Lewontin'in moleküler biyolojideki naif indirgemeciliğe yönelik hala son derece geçerli olan eleştirilerinde ortaya koydukları konularla büyük ölçüde tutarlıdır.

Lewontin ve Evrimsel Biyoloji

Levins ve Lewontin tarafından eleştirilen Kartezyen indirgemeci dünya görüşü, Alan Grafen ve Andy Gardner gibi bazı İngiliz evrimsel biyologların araştırma yaklaşımı ve özellikle Grafen'in "Biçimsel Darwinizm Projesi" de dahil olmak üzere çağdaş biyolojide hala görülebilir.⁷ Bu biyologlar, diğer birçok çağdaş davranışsal ekolojistle birlikte, esas olarak organizma adaptasyonlarıyla ilgilenmekte ve bu adaptasyonların arkasındaki evrimsel süreçler ve tarihle pek ilgilenmemektedir. Bu İngiliz evrimsel biyologlar, adaptas-

yonlar üzerindeki gelişimsel, genetik veya diğer kısıtlamalarla da pek ilgilenmemektedir. Araştırma yaklaşımları büyük ölçüde İngiliz popülasyon genetikçisi Ronald Fisher'in 1930 tarihli *The Genetical Theory of Natural Selection* (Doğal Seçilimin Genetik Teorisi) adlı kitabında geliştirdiği entelektüel temeller üzerine inşa edilmiştir.⁸ Fisherci dünya görüşü, doğal seçilimin çok büyük boyutlardaki popülasyonlar üzerinde işleyen her yerde mevcut bir güç olduğu ve bu nedenle seçilimin rastgele faktörler ve stokastiklik tarafından büyük ölçüde engellenmediği bir dünya görüşüdür. Bunun bir sonucu olarak, organizmaların ağırlıklı olarak doğal seçilimin optimize edici gücü tarafından şekillendirilmesi ve çok az sayıda uyumsuz özellik veya kısıtlamanın "mükemmel" bir organizma adaptif tasarımına müdahale etmesi beklenir.

Bilim felsefecisi Tim Lewens bu araştırma yaklaşımını İngiltere'deki "Neo-Paleyan"⁹ evrimsel biyoloji geleneği olarak adlandırmıştır; burada seçim, organizmaların en küçük detaylarını iyileştiren ve onları çevrelere mükemmel bir şekilde adapte eden her yerde mevcut bir güçtür. Neo-Paleyan terimi, on sekizinci yüzyıl İngiltere'sinde yaşayan ve doğanın her yerinde tasarım gören ve bu tasarımı Tasarımcı'nın, her şeye kadir Tanrı'nın varlığının kanıtı olarak kabul eden doğal teolog Papaz William Paley'in entelektüel mirasına atıfta bulunmaktadır. Paley'in doğadaki tasarımla ilgili en meşhur benzetmesi şuydu: Eğer bir sahilde işleyen bir saat bulunursa, bu saati üreten bir tasarımcı olmalıdır. Neo-Paleyci evrimsel biyologların dar entelektüel araştırma geleneğinde, tarihsel miraslara, evrimsel kısıtlamalara ve organizmaların uyumsuz özelliklerine çok az yer vardır, çünkü doğada önemli olan tek evrimsel güç doğal seçilimdir.

Neo-Paleyan araştırma geleneğinin uç bir örneği, bir başka İngiliz evrimsel biyolog ve popüler bilim yazarı Richard Dawkins'in görüşlerinde görülmektedir. Dawkins, Paley'in aksine bir ateisttir, ancak popüler bilim kitabı *Kör Saatçi*'de (*The Blind Watchmaker*) Paley'e olan büyük hayranlığını ilan etmiştir. Bu iyi yazılmış kitapta Dawkins, neredeyse Tanrı'nın yerine Darwin'in Doğal Seçim ilkesini koyar gibi görünmekte ve doğal seçim tarafından neredeyse "tasarlanmış" olarak görülen organizmaların mükemmelliğini tekrar tekrar vurgulamaktadır. Dawkins'in bir diğer ünlü kitabı olan *Bencil Gen* (*The Selfish Gene*-1976), Kartezyen indirgemeci bakış açısını

ve organizmaları iyi işleyen makineler olarak gören Neo-Paleyan görüşü daha da ileri götürmektedir. Bu kitapta ve diğerlerinde Dawkins, organizmaları genlerinin geçici hayatta kalma makinelerine indirgemektedir. Organizmalar, tek önemli evrimsel birim olan çoğaltıcılar olarak adlandırılan genleri için geçici araçlar olmaları dışında kendi başlarına ilginç değildir.¹⁰ Bu aşırı indirgemeci görüşe göre, genetik düzey evrimde önemli olan tek düzeydir ve organizma düzeyindeki fenotipik değişimi açıklamak için yeterlidir.

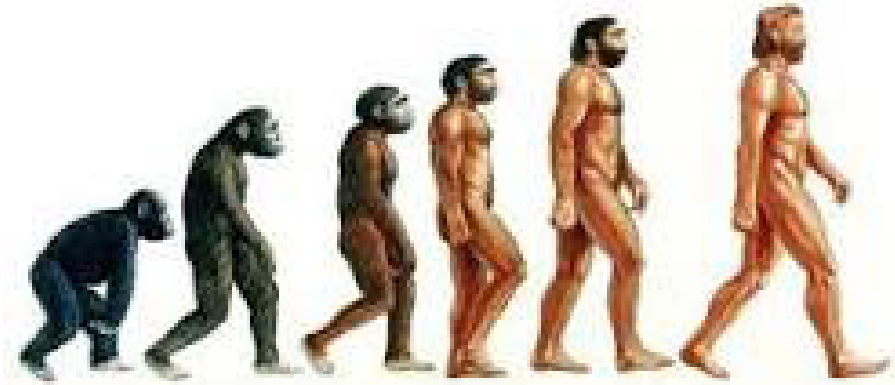
Lewontin ve diğer bazı Kuzey Amerikalı biyologlar tarafından temsil edilen evrimsel biyoloji geleneği, Büyük Britanya'daki davranışsal ekoloji geleneğinde Neo-Paleyan biyologlar tarafından temsil edilen aşırı adaptasyoncu ve aşırı Darwinist entelektüel gelenekten çok farklıdır. Buna karşın Kuzey Amerika'da popülasyon genetiğinde daha çok Sewall Wright'ın fikirlerine dayanan farklı bir araştırma geleneği gelişmiştir; Wright sadece doğal seçilimi değil, aynı zamanda evrimde rastlantısallık ve stokastikliğin, özellikle de genetik sürüklenmenin rolünü vurgulamıştır.¹¹ Lewontin büyük ölçüde popülasyon genetiğindeki bu Wrightçı geleneğin bir temsilcisidir; burada İngiliz Fisherian ve Neo-Paleyan geleneğinin yalnızca doğal seçilime odaklanmasının aksine doğal seçim, genetik sürüklenme ve stokastiklik arasındaki etkileşim ana odak noktasıdır.

Lewontin ayrıca doğadaki farklı parçalar arasındaki süreçlerin ve etkileşimlerin parçaların kendileri kadar önemli olduğunu defalarca vurgulamıştır. Organizmalar, popülasyonlar veya ekosistemler gibi

karmaşık sistemleri anlamak için, sistemleri bileşen parçalarına (örneğin genler veya ortamlar) ayırmak yeterli değildir. Parçalar arasındaki etkileşimleri de analiz etmek gerekir (örneğin genler ve çevrelerin nasıl etkileşime girdiği). Lewontin'e göre organizmaları anlamak için genlerin tek başına hareket etmediğini, farklı çevresel bağlamlarda ifade edildiğini ve çevrenin bir yönünün aslında organizmadaki diğer genler olduğunu kabul etmeliyiz. Bu olgular için kullanılan teknik terimler gen-çevre etkileşimi ve epistazidir. Bu olgular, coğrafi çeşitlilik, tarihsel olumsuzluklar ya da farklı popülasyonların ve türlerin benzer ekolojik "sorunlara" nasıl farklı adaptif "çözümler" geliştirdiğinden ziyade, esas olarak küresel adaptif çözümlerle ilgilenen Neo-Paleyanlar tarafından nadiren kabul edilmektedir.

Lewontin'in bakış açısına göre, çevresel bağlam ve tarih önemlidir ve organizma evrimde merkezi bir rol oynar. Lewontin, organizmaların uygunluğunun ve gen varyantlarının (alellerin) seçici avantajının sabit olmasının muhtemel olmadığını, ancak çevresel ve genetik koşullar

değiştikçe zaman içinde değiştiğini defalarca vurgulamıştır. Örneğin, iyi bilinen bir evrimsel süreç, bir gen varyantının uygunluğunun popülasyondaki sıklığına bağlı olduğu frekansa bağlı seçilimdir.¹² Bir gen varyantı nadir olduğunda yüksek uygunlukla ilişkilendirilebilir ve frekansa bağlı seçim popülasyondaki genetik çeşitliliği koruyacaktır. Tersine, bir gen varyantı yaygın olduğunda taşıyıcılarına yüksek uygunluk sağlayabilir; o zaman popülasyonda yayılır ve mevcut diğer genetik varyantların yerini alır. Frekansa bağlı seçim önemlidir çünkü organizmanın uygunluğu yalnızca kendi genotipinin bir sonucu değil, genotip ile içinde bulunduğu genetik ortam, yani popülasyondaki kendi genotipinin frekansı arasındaki etkileşimin ortaya çıkan bir özelliğidir. Bu nedenle frekansa bağlı seçim, bütünün parçaların toplamından daha fazla olduğu; uygunluğun doğru bir şekilde çıkarılması için genotip ve çevrenin her ikisine de ihtiyaç duyulduğu; belirli bir genotipe sabit bir uygunluk değeri atanmanın imkansız ve anlamsız olduğu diyalektik ilkesini göstermektedir. Uygunluk, yerel

gen frekansı ortamına büyük ölçüde bağlıdır.

Lewontin tarafından tekrar tekrar vurgulanan bir diğer önemli ve ilgili nokta, Diyalektik Biyolog'un "Evrimin Öznesi ve Nesnesi Olarak Organizma" başlıklı 3. bölümünde güzel bir şekilde örneklenen organizma-çevre etkileşimidir. Burada Levin ve Lewontin diyalektik düşünceyi ve Marksist felsefi perspektiflerini kitabın diğer yerlerinden daha açık bir şekilde uygulamışlardır. Ana nokta, organizmaların doğal seçim gibi dışsal evrimsel güçlerin basitçe pasif özneleri olmadığı, organizmaların aynı zamanda kendi başlarına aktif özneler olduğudur. Özellikle, organizmalar boş ekolojik nişlere basitçe girmezler, ancak nişlerini aktif olarak inşa ederler ve böylece kendileri üzerinde işleyen seçim baskılarını etkilerler. Bir örnek olarak, vücut sıcaklığının büyük ölçüde dış ortam sıcaklığı tarafından belirlendiği kertenkeleler gibi bazı ektotermik ("soğukkanlı") organizmalarda termoregülasyonu ele alalım.¹³ Kertenkeleleri dış çevre koşullarının pasif nesnelere olarak, soğuk dönemlerde donarak, sıcak dönemlerde ise aşırı ısınmadan ölen canlılar olarak düşünebiliriz. Doğada gerçekte olan şey bu değildir. Bunun yerine, kertenkeleler soğuk hava koşullarında aktif olarak daha sıcak çevresel alanlar, sıcak hava koşullarında ise daha serin noktalar ararlar. Bu nedenle kertenkeleler, homeostaziyi koruyarak ve uygun vücut sıcaklıklarını muhafaza ederek kendi üzerlerinde işleyen seçim baskılarına aktif olarak karşı koyarlar. Bu, Lewontin'in vurguladığı evrimsel süreçte organizmaların merkezi rolüne mükemmel bir örnektir. Bölüm 3, evrimsel biyoloji

araştırma topluluğunda organizmalar, çevreleri ve evrim arasındaki karmaşık ilişkiler hakkında canlı tartışmaları filizlendiren "niş inşası" teriminin ortaya çıkmasına neden olmuştur.¹⁴ Daha genel olarak, Levins ve Lewontin, evrimde karşılıklı nedenselliği vurgulamış, örneğin birlikte evrim sürecinde avcılar ve avlar arasındaki karşılıklı etkileşimlerle örneklenen¹⁵ nedensellik zincirlerinde bir nedenin daha sonra bir sonuç (ve tersi) haline geldiği seçici geri bildirimleri içermiştir.¹⁶

Evrimsel biyoloji ve Marksizm: Doğal yatak arkadaşları mı?

Diyalektik bir bakış açısı, doğanın statik bir olgu olarak değil, çeşitli karşıt güçlerin dengesi değiştikçe değişen bir dizi dinamik denge olarak görüldüğü bir dünya görüşüne çok iyi uymaktadır. Lewontin yalnız değildi; kendisini açıkça Marksist olarak tanımlayan tek büyük evrimsel biyolog o değildi. Aslında, evrimsel biyoloji ve popülasyon genetiği alanlarında, en azından hayatlarının bazı dönemlerinde, yüksek profilli, açıkça Marksist olan pek çok bilim insanı olmuştur. Bunlar arasında popülasyon genetikçileri J. B. S. Haldane ve John Maynard Smith (Haldane'in öğrencisi), paleontolog Stephen Jay Gould ve bilim filozofu Elliott Sober sayılabilir. Bu büyük bilim insanlarının hepsinin ya popülasyon genetiğinde (Haldane, Maynard Smith, Lewontin, Sober), ya makroevrimsel düzeyde (Gould) ya da ekolojide (Levins) güçler dengesiyle ilgilenmesi ilginçtir ve belki de tesadüf değildir.

Örneğin John Maynard Smith, akıl hocası Haldane gibi kararlı bir Marksist ve Büyük Britanya Komünist

Partisi üyesiydi, ancak her ikisi de daha sonra partiden ayrıldı. Smith de Diyalektik Biyolog'a sempati duymuş ve onu olumlu bir şekilde değerlendirmiştir ve Lewontin ile tüm kariyerleri boyunca yakın arkadaş ve meslektaş olarak kalmışlardır.¹⁷ Belki de ana odak noktaları ve araştırma ilgi alanları adaptasyonlar gibi evrimsel sonuçlardan ziyade evrimsel süreç olan popülasyon ve evrimsel genetikçiler, davranışsal ekologlar gibi diğer biyologlara kıyasla diyalektik düşünceyi araştırma programlarına dahil etmeye daha yatkındırlar. Lewontin'in laboratuvarında bir süre çalışmış olan ve klasikleşmiş kitabı *The Nature of Selection- Evolutionary Theory in Philosophical Focus* (1994) ile tanınan filozof Elliott Sober'ın kendisini açıkça Marksist olarak tanımlaması ve Berlin Duvarı ile Doğu Bloku'nun yıkılmasından sonra 1994 yılında Marksizmi savunması bu yorumu güçlendirmektedir.¹⁸ Sober'ın çalışması mutasyon, seçim, rekombinasyon ve gen akışı gibi farklı güçlerin evrimsel süreçte nasıl etkileşime girdiğini araştırmaktadır. Popülasyon genetiğinin felsefi çıkarımlarına dair mükemmel bir genel bakış niteliğindeki bu klasik metinde bu terimden açıkça bahsedilmemesine rağmen diyalektik düşüncenin izleri de görülebilir. Doğal seçilime genellikle mutasyonlar ve genetik sürüklenme gibi diğer evrimsel güçler karşı çıkmaktadır ve bu da popülasyon genetiği araştırmalarının ortak odak noktasıdır. Evrimsel süreçle ilişkin bu dinamik görüş, Dawkins'in statik adaptasyonculuğunda ve İngiltere'deki Neo-Paleyan evrimsel biyologlar arasında çok az görülür, ancak Marksistler için hem topluma hem de doğaya ilişkin doğal bir bakış açısıdır.

Araştırmalarında diyalektik düşünceyi örtük ya da açık bir şekilde kullanan ekolojist ve evrimsel biyologların yakın zamandaki örnekleri arasında, her ikisi de Rusya'da doğan ve Sovyetler Birliği'nde büyüyen Marksist felsefeye maruz kalan teorik biyolog Sergey Gavrilets ve eski nüfus ekoloğu ve şu anda niceliksel tarihçi Peter Turchin yer almaktadır. Gavrilets, yakın akrabalarımız olan büyük maymunlardaki hiyerarşik sosyal sistemden kendi türümüz olan *Homo sapiens*'teki daha eşitlikçi avcı-toplayıcı toplumlara evrimsel geçişi modellerken açıkça diyalektik bir yaklaşım benimsemiştir.¹⁹ Gavrilets'in modellerinde, insan eşitlikçiliği ve sosyal normlar, astların baskın "zorbaların" kaynakları tekeline almasını önlemek için ittifaklar kurduğu grup içi çatışmalardan ortaya çıkan sonuçlar olarak ortaya çıkmaktadır. Gavrilets'e göre, "*son derece despotik grupların ortaya çıkışını şekillendiren aynı güçler diyalektik olarak karşı baskın koalisyon davranışının ve psikolojisinin evrimi için koşullar yaratmaktadır.*"²⁰ Dahası, eşitlikçiliğe evrimsel geçiş çok hızlı olabilir ve daha büyük ve işbirlikçi ittifakların daha da büyüerek eşitlikçi bir devrimle sonuçlandığı pozitif bir geri besleme döngüsü tarafından yönlendirilen hızlı bir faz geçişi şeklinde ilerleyebilirdi.²¹

Pozitif geri besleme döngüleri tarafından yönlendirilen bu tür hızlı faz geçişleri Engels tarafından Doğanın Diyalektiği'nde ve daha sonra Diyalektik Biyolog'da "niceliğin niteliğe dönüşümü" diyalektik ilkesine örnek olarak tartışılmıştır. Bunun en iyi bilinen örneği, kaynama sıcaklığına ulaşıldığında suyun sıvı

halden gaz haline geçmesidir. Yavaş, kademeli değişimin, üzerinde hızlı büyük değişimin tetiklendiği belirli kritik eşikleri nasıl geçebileceğine dair benzer fikirler, paleontolojideki “noktasal denge” ve türleşme araştırmalarındaki “devrilme noktaları” fikirleri de dahil olmak üzere modern evrimsel biyolojinin çeşitli alanlarında ortaya atılmıştır.²²

“Lysenko Olayı” ve bilimin siyasallaşması

Richard Lewontin’in Marksizmi siyasi dogmaları zorlamayı değil, bilimin eleştirel bir analizini amaçlıyordu, durumu iyileştirmeyi hedefliyor ve bilim insanların farkında olmadığı gizli bilimsel olmayan ve ideolojik varsayımlara işaret ediyordu. Lewontin, kapitalizm altında bilim eleştirisinde Kartezyen indirgemeci yaklaşımın pek çok başarısını kesinlikle inkar etmemiş, hatta Diyalektik Biyolog’da evrimsel oyun teorisini burjuva iktisadının olağanüstü bir başarısı olarak tanımlamıştır. Lewontin için yakın zamanda yayınlanan bir ölüm ilanında Andrew Berry ve Dmitri Petrov, “*onun Marksizminin bilimsel başarısının tartışmasız kilit bir bileşeni olduğunu*” ve “*onun dogmatik olmadığını*” belirtmişlerdir.²³

Bununla birlikte, liberal teknokratlar ve Marksizmin burjuva eleştirmenleri sıklıkla bilimin siyaset ve ideolojiden tamamen uzak tutulması gerektiğini, aksi takdirde sonuçlarının felaket olacağını iddia ederler. Buna örnek olarak da sıklıkla Stalin dönemi Sovyetler Birliği’ndeki “Lysenko Olayı”na işaret ederler. Okuyucular muhtemelen “yalınayak” bilim adamı Trofim Lysenko’yu yüksek bir mevkiye terfi

ettiren Stalin rejimi altında Mendel genetikçilerine yönelik korkunç devlet teröründen haberdardır. Lysenko, Mendel genetiğini “diyalektik olmayan” ve idealist olarak kınamış, bunun yerine bitkilerin yaşamları boyunca özellikler kazanabileceğini ve daha sonra bu özellikleri yavrularına aktarabileceğini öne süren Lamarckçı bir kalıtım teorisini desteklemiştir. Ancak Lysenko titiz bir bilim adamı değildi ve deneyleri, edinilen özelliklerin kalıtsal olabileceği iddiasını desteklemekte başarısız oldu. Lysenkoizm’in Sovyetler Birliği’nde tarım bilimi ve genetiğin gelişimi üzerinde olumsuz bir etkisi olduğu açıktır ve Batı’daki pek çok Marksist ve komünist bu trajik olaylar sonucunda Sovyetler Birliği, komünizm ve Marksizm hakkındaki hayallerini yitirmiştir.

Diyalektik Biyolog’un 7. bölümünde Levins ve Lewontin, Lysenko’nun Marksizmi bayağılaştırmasını ve yüzeysel diyalektik argümanlar kullanmasını eleştirel bir şekilde incelemiştir. Modern genetiğin gelişmesinin ardından makul bir hipotez olarak tamamen terk edildiği için, Lamarckçılığın çürütülmüş bir kalıtım teorisi ya da Mendelci kalıtıma geçerli bir alternatif olarak kabul edilemeyeceği sonucuna varmışlardır. Bu nedenle, Lysenko hareketini bilimsel bir devrime yönelik başarısız bir girişim olarak nitelendirmişler, ancak bu hareketi Komünist Parti, Stalin ve diğer siyasi liderler tarafından yukarıdan yaratılan bir hareket olarak nitelendiren Batılı liberaller tarafından göz ardı edilen Sovyet toplumundaki bazı gerçek gerilimleri ve sınıf temelli çatışmaları yansıttığını belirtmişlerdir. Dolayısıyla Levins ve Lewontin

sadece Lysenko ve takipçilerini eleştirmekle kalmamış, aynı zamanda Sovyetler Birliği içinde ve dışında Lysenkoizm'i sadece otoriterliğe indirgeyerek açıklamaya çalışan basit görüşleri de eleştirmişlerdir. Levins ve Lewontin, Lysenkoizm'in, kalıtım ve biyolojinin nasıl işlediğine dair hatalı varsayımlar üzerine inşa edilmiş olsa da, gerçek bir popülist hareket olduğunu savunmuştur. O halde Lysenkoizm, Marksist bilimin doğal bir sonucu olarak değil, Marksizmin vulgarizasyonu olarak anlaşılmalıdır. Aynı zamanda, "*Marksizm başarısızlıklarını incelemedikçe, bunların tekrarlanacağı*" yönünde önemli bir uyarıda bulundular.²⁴

Diyalektik geleceğimiz:

Ekosozyalizm ya da iklim çöküşü

Lewontin'i şahsen tanımıyordum, ancak 2001 yılında Tennessee'de Society for the Study of Evolution (SSE) tarafından düzenlenen bir toplantı sırasında kendisiyle kısa bir süre görüşmüştüm. Lewontin'in çalışmaları ve fikirleri bana ve evrimsel biyoloji alanındaki pek çok meslektaşına her zaman ilham vermiştir. Yalnızca organizma adaptasyonuna güçlü bir vurgu yapan İngiliz davranışsal ekoloji araştırma geleneğinden güçlü bir şekilde etkilenmiş küçük bir ülke olan İsveç'te büyüdüğüm için Lewontin'in çalışmalarını keşfetmem biraz zaman aldı. Bu keşiften önce, sosyalist siyasi sempaticerimi ve Marksist kimliğimi evrimsel biyolog olarak profesyonel araştırma kimliğimle uzlaştırmak için çok mücadele ettim. Bu kimlikleri ayrı tutmaya çalıştım -her zaman başarılı olamadım- çünkü ayrı tutulan kimlikler, benim kuşağıma aktarılan İngiliz davranışsal ekoloji ve evrimsel

biyoloji geleneğinin idealleriydi ve hala da öyledir. Lewontin'i keşfettiğimde, Marksist olmanın aslında bir bilim insanı için avantaj olabileceğini fark ettim. Marksistler sorunları, organizmaları makine olarak gören katı Kartezyen ve indirgemeci bakış açısından farklı perspektifleri takdir etmekte genellikle büyük zorluklar yaşayan liberal entelektüellerden farklı görürler.

Levins ve Lewontin'in Diyalektik Biyolog'da belirttiği gibi, diyalektik perspektif bilimdeki çelişkileri çözenin tek yolu değildir: "*Diyalektik materyalizm belirli fiziksel sorunları çözmek için programatik bir yöntem değildir ve hiçbir zaman da olmamıştır. Daha ziyade, diyalektik analiz bize dogmatizmin ve düşünce darlığının belirli biçimlerine karşı bir genel bakış ve bir dizi uyarı işareti sağlar.*"²⁵ Bu noktalar her zamankinden daha geçerlidir ve hem Levins ve Lewontin'in hem de temsil ettikleri Marksizmin dogmatik olmayan ve dinamik zihniyetlerini ortaya koymaktadır.

Lewontin tarafından Marksizm ve diyalektik materyalizm şemsiyesi altında birkaç on yıl önce ortaya atılan fikirlerin birçoğu, bugün ortaya çıkan iklim krizi ve bununla ilişkili tüm toplumsal geri bildirimler ışığında bir kez daha oldukça geçerli hale gelmiştir. Gerçekten de pek çok evrimsel biyolog, araştırmalarında bilinçsizce diyalektik bir bakış açısını benimsemektedir. Doğal sistemleri, birbirlerini az ya da çok dengede tutan çeşitli karşıt güçlerin sonuçları olarak görerek, evrimsel değişimin dinamiklerini, dünyayı bir dizi statik nesneden oluşmuş olarak gördüğümüzde anlayabileceğimizden daha iyi anlayabiliriz. Lewontin'in diya-

lektik geleneğinde çalışan teorisyenlerden biri İsveçli bir çevre tarihçisi, iklim aktivisti ve ekososyalisttir: Andreas Malm. Malm, iklim sistemlerini yönlendiren pozitif geri beslemenin ve fosil sermaye, doğa ve toplum arasındaki diyalektik ilişkilerin pek çok kişi tarafından fark edilmesini sağlamıştır.²⁶ Bu tür diyalektik geri besleme döngüleri, insanlığın uzun vadede hayatta kalmasını tehdit eden hızlı iklim değişikliği çağımızda çok önemli bilgilerdir. İnsanlar belki de kendi nişini inşa edebilen (ve yok edebilen!) bir organizmanın en iyi örneğidir ve Lewontin'in organizmaların doğal dış güçlerin pasif nesnelere olmadıkları, kendi nişlerini ve üzerlerindeki seçim baskılarını aktif olarak inşa ettikleri perspektifini vurgulamaktadır. Gerçekten de, insanlar dünyanın en büyük evrimsel gücü olarak adlandırılmaktadır ve insan faaliyetleri diğer organizmaların evrimini güçlü bir şekilde etkilemekte, bu da kendi toplumlarımız ve dolayısıyla gelecekteki hayatta kalma beklentilerimiz için derin sonuçlar doğurmaktadır.²⁷

Bu nedenle Malm, ben ve diğer ekososyalistler, insanlık için bu kasvetli beklentiler ışığında, yaklaşan felaketi önlemenin tek yolunun toplumsal bir devrim ve toplumun büyük ölçekli sosyalist bir dönüşümü olduğunu savunuyoruz. Diyalektik materyalizm bize tarihin olumsal ol-

duğunu ve toplumların iç koşullarından ve çelişkilerinden etkilendiğini hatırlatır. Bu felsefe, insanları geleceğimizi şekillendirebilecek aktif aktörler olarak tanımamıza ve fosil sermayenin ortadan kaldırılması, işçilerin ve yurttaşların finans ve üretim araçlarının kontrolünü ele geçirip toplumsallaştırması gerektiğini anlamamıza yardımcı olabilir.²⁸ Nihayetinde, bilimsel ilkeler doğrultusunda ve çevresel olarak sürdürülebilir bir şekilde örgütlenmiş, demokratik ve merkezi olarak planlanmış bir ekonomi geliştirmeliyiz. Böylesi bir sosyalist dönüşümün alternatifi korkunçtur, bu nedenle Marksist olmayanlar bile sosyal devrimin bir tür olarak uzun vadede hayatta kalmak için kalan tek şansımız olduğunu kısa sürede anlayacaktır. Aksi takdirde, uygarlığımızın hızlanan iklim çöküşünün ağırlığı altında çöktüğünü görme riskiyle karşı karşıya kalacağız. Seçenekler, sosyalist devrimci Rosa Luxemburg'un ünlü bir sözünü ("Sosyalizm ya da barbarlık!") kendi zamanımızda karşı karşıya olduğumuz keskin seçimi vurgulamak için yeniden formüle ederek oldukça açık bir şekilde gösterilebilir: "Sosyalizm ya da yok oluş!"²⁹

Erik Svensson, İsveç'teki Lund Üniversitesi Biyoloji Bölümü'nde Evrimsel Ekoloji Profesörü olarak görev yapmaktadır.

DİPNOTLAR

¹ Pankaj Mehta, "The People's Scientist," *Jacobin*, January 22, 2016, <https://www.jacobinmag.com/2016/01/richard-levins-obituary-biological-determinism-dialectics>.

² Brett Clark and Richard York, "Dialectical Nature: Reflections in Honor of the Twentieth Anniversary of Levins and Lewontin's *The Dialectical Biologist*," *Monthly Review* 57, no. 1 (May 2005), <https://monthlyreview.org/2005/05/01/dialectical-nature/>.

³ Barry Sinervo and Erik Svensson, "Correlational Selection and the Evolution of Genomic Architecture," *Heredity* 89 (2002): 948–955, <https://doi.org/10.1038/sj.hdy.6800148>; Erik Svensson et al., "Correlational Selection in the Age of Genomics," *Nature Ecology & Evolution* 5, no. 5 (2021): 562–573, <https://doi.org/10.1038/s41559-021-01413-3>.

⁴ Svensson et al., "Correlational Selection," 562.

⁵ Levins and Lewontin, *The Dialectical Biologist*, 197.

⁶ Evan E. Eichler et al., "Missing Heritability and Strategies for Finding the Underlying Causes of Complex Disease," *Nature Reviews. Genetics* 11, no. 6 (June 2010): 446–50, <https://doi.org/10.1038/nrg2809>; Teri A. Manolio et al., "Finding the Missing Heritability of Complex Diseases," *Nature* 461, no. 7265 (October 8, 2009): 747–53, <https://doi.org/10.1038/nature08494>.

⁷ Alan Grafen, "The Formal Darwinism Project in Outline," *Biology & Philosophy* 29 (March 2014): 155–174, <https://doi.org/10.1007/s10539-013-9414-y>.

⁸ Ronald A. Fisher, *The Genetical Theory of Natural Selection* (Clarendon Press, 1930).

⁹ Tim Lewens, "Neo-Paleyan biology," *Studies in History and Philosophy of Science Part C* 76 (August 2019): 101185, <https://doi.org/10.1016/j.shpsc.2019.101185>.

¹⁰ Richard Dawkins, "Replicators and Vehicles," *PhilPapers*, accessed October 20, 2021, <https://philpapers.org/rec/DAWRAY>.

¹¹ William B. Provine, *Sewall Wright and Evolutionary Biology* (University of Chicago Press, 1986); Ernst Mayr and William B. Provine, *The Evolutionary Synthesis: Perspectives on the Unification of Biology* (Harvard University Press, 1998).

¹² Richard Lewontin, "A General Method for Investigating the Equilibrium of Gene Frequency in a Population," *Genetics* 43, no. 3 (May 1958): 419–434, <https://doi.org/10.1093/genetics/43.3.419>.

¹³ Raymond B. Huey, Paul E. Hertz, and B. Sinervo, "Behavioral Drive versus Behavioral Inertia in Evolution: A Null Model Approach," *The American Naturalist* 161, no. 3 (March 2003): 357–366, <https://doi.org/10.1086/346135>.

¹⁴ F. John Odling-Smee, Kevin N. Laland, and Marcus W. Feldman, *Niche Construction: The Neglected Process in Evolution* (New Jersey: Princeton University Press, 2003); Thomas C. Scott-Phillips et al., "The Niche Construction Perspective: A Critical Appraisal," *Evolution* 68, no. 5 (May 2014): 1231–43, <https://doi.org/10.1111/evo.12332>.

¹⁵ Erik I. Svensson, "On Reciprocal Causation in the Evolutionary Process," *Evolutionary Biology* 45 (2018): 1–14, <https://doi.org/10.1007/s11692-017-9431-x>.

¹⁶ Svensson, "On Reciprocal Causation in the Evolutionary Process."

¹⁷ John Maynard Smith, "Molecules Are Not Enough," in *Did Darwin Get It Right? Essays on Games, Sex and Evolution*, ed. John Maynard Smith (Springer-Verlag, 1988): 30–38, https://doi.org/10.1007/978-1-4684-7862-4_5; John Maynard Smith, "Reconciling Marx and Darwin," *Evolution* 55, no. 7 (July 2001): 1496–1498, <https://www.jstor.org/stable/2680344>.

¹⁸ Erik Olin Wright, Andrew Levine, and Elliott Sober, "Reconstructing Marxism: A Reply," *Science & Society* 58, no. 1 (Spring, 1994): 53–60, <https://www.jstor.org/stable/40403383>; Elliott Sober, *The Nature of Selection: Evolutionary Theory in Philosophical Focus* (University of Chicago Press, 1984).

¹⁹ Sergey Gavrilets, Edgar A. Duenez-Guzman, and Michael D. Vose, "Dynamics of Alliance Formation and the Egalitarian Revolution," *PLoS ONE* 3, no. 10 (October 2008): e3293, <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0003293>; Sergey Gavrilets, "On the Evolutionary Origins of the Egalitarian Syndrome," *Proceedings of the National Academy of Sciences* 109, no. 35 (August 2012): 14069–74, <https://doi.org/10.1073/pnas.1201718109>.

²⁰ Gavrilets, "On the Evolutionary Origins of the Egalitarian Syndrome."

²¹ Gavrilets, Duenez-Guzman, and Vose, "Dynamics of Alliance Formation".

²² David Sepkoski, *Rereading the Fossil Record: The Growth of Paleobiology as an Evolutionary Discipline* (University of Chicago Press, 2012); Patrik Nosil et al., "Tipping Points in the Dynamics of Speciation," *Nature Ecology & Evolution* 1 (January 2017): 1–8, <https://doi.org/10.1038/s41559-016-0001>.

²³ Andrew Berry and Dmitri A. Petrov, "Richard C. Lewontin (1929–2021)," *Science* 373, no. 6556 (August 2021): 745, <https://doi.org/10.1126/science.abl5430>.

²⁴ Levins and Lewontin, *The Dialectical Biologist*, 166.

²⁵ Levins and Lewontin, *The Dialectical Biologist*, 191.

²⁶ Andreas Malm, "The Anthropocene Myth," *Jacobin*, May 30, 2015, <https://jacobinmag.com/2015/03/anthropocene-capitalism-climate-change>.

²⁷ Stephen R. Palumbi, "Humans as the World's Greatest Evolutionary Force," *Science* 293, no. 5536 (September 2001): 1786–90, <https://doi.org/10.1126/science.293.5536.1786>; Andrew P. Hendry, Kiyoko M. Gotanda, and Erik I. Svensson, "Human Influences on Evolution, and the Ecological and Societal Consequences," *Philosophical Transactions of the Royal Society B* 372, no. 1712 (January 2017): 10160028, <https://doi.org/10.1098/rstb.2016.0028>.

²⁸ Andreas Malm, "The Climate Movement Must Disrupt the Normal Routines of Fossil Capital," *Jacobin*, October 14, 2020, <https://jacobinmag.com/2020/10/ende-gelande-climate-justice-movement-nonviolence>.

²⁹ Mark Montegriffo, "Yes, Socialism or Extinction is Exactly the Choice We Face," *Jacobin*, April 9, 2020, <https://jacobinmag.com/2020/09/extinction-rebellion-socialism-capitalism>.

Öte yandan parti içinde ‘kimlik siyaseti mi sınıf siyaseti mi’ biçiminde yükseltelen ve Kürt Özgürlük Hareketi ile emekçi sol, sosyalist hareketi ayrıştıran tartışmalara, sosyalist örgütlerin gelişim sorunlarını, politikanın toplumsallaştırılamamasını kimlik siyaseti ile açıklayan görüşlere son verilmelidir. KÖH’ün Kürt sorununa dair politikalarındaki gerilemelerin, yetmezliklerin sorumlusu sosyalist örgütler, hareketler olmadığı gibi, sosyalist mücadelenin zayıflığının, toplumsallaşamamasının sorumlusu da KÖH değildir. Bu iki kutuplu yanlış okumaların, faşist rejimin Kürt hareketini tecrit ve birleşik cepheyi tasfiye politikasına hizmet etmekten başka bir işlevi yoktur.